

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SPORTİF FAALİYET ALANI OLARAK
TÜRK HALK OYUNLARINDA
KULLANILAN TERİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şirin DİNÇAR

Enstitü Anabilim Dalı: Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gülten HERGÜNER

MAYIS - 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SPORTİF FAALİYET ALANI OLARAK
TÜRK HALK OYUNLARINDA
KULLANILAN TERİMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şirin DİNÇAR

Enstitü Anabilim Dalı: Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği

Enstitü Bilim Dalı: Beden Eğitim ve Spor Öğretmenliği

Bu tez / / 2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç.Dr Gülten HERGÜNER
Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Çetin YAMAN
Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Mahmut HIZIROĞLU
Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim

Şirin DİNÇAR

28.05.2010

ÖNSÖZ

Her anlamda bir meslek, bir sanat, bir bilim dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı ifade eden kelime olarak tanımlanan terim, dilin önemli konu başlıklarından biri olarak üzerinde uzun ve çeşitli çalışmalar yapılan bir kavram olmuştur.

‘Türk Halk Oyunlarında kullanılan Terimler’ günümüz insanının hayatında önemli bir yeri olan sosyal dalları ile ilgili aktif olarak kullanılan terimleri içermekte, gerek bu dallarının fiili olarak yapılmasında gerekse izlenmesinde fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Günümüzde bütüncül anlamda fazla sayıda olmayan terimleri araştırarak bir bütün olarak sunulmaya çalışılmıştır. Ancak Türk Halk Oyunları için yeni olan ve her zaman içinde geliştirilmeye müsait olan bu dal sürekli değişime uğradığı için en güncel bilgiler de yer almaktadır.

Burada terimler güncel kullanım nitelikleri ön planda tutularak dizilmiş olup aktifliğini yitirmiş terimlere yer verilmemiştir. Genel olarak terimlerin tek cümle ile açıklanmasına özen gösterilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Sayın Gülten HERGÜNER’e Öğr.Gör. Ahmet ALINCA’ya ve eşim Didem Pınar DİNÇAR’a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme de şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Şirin DİNÇAR
28 MAYIS 2010

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER	4
1.1. Spor ve Halk Oyunlarının Genel Amaçları.....	4
1.2. Spor ve Halk Oyunlarının Temel Amacı	4
1.3. Spor ve Halk Oyunlarının Sosyalleşmeye Katkısı	5
BÖLÜM 2: SPOR TERİMLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	6
BÖLÜM 3: SPOR DALLARI	7
3.1. Atletizm	7
3.2. Basketbol.....	7
3.3. Binicilik.....	7
3.4. Bisiklet	8
3.5. Boks.....	8
3.6. Eltopu(Hentbol)	8
3.7. Futbol	9
3.8. Güreş	9
3.9. Halter.....	10
3.10. Judo	10
3.11. Kano	10
3.12. Masa Tenisi	10
3.13. Sutopu.....	11
3.14. Tekvando	11
3.15. Tenis	11
3.16. Voleybol	12
BÖLÜM 4: HALK OYUNLARI ve DANS HAKKINDA GENEL BİLGİLER	13
4.1. Oyun Nedir?	13

4.2. Halk Oyunları.....	13
4.3. Dans	14
BÖLÜM 5: TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN TERİMLER ..	15
5.1. Türk Halk Oyunlarının Tasviri.....	15
5.2.Terim Nedir?.....	15
5.3.Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terimler.....	16
5.3.1. Kıyafetlerde Kullanılan Terimler.....	16
5.3.2. Takı, Aksesuar ve Süslenmede Kullanılan Terimler	65
5.3.3. Müziklerde Kullanılan Terimler	74
5.3.4. Oyuncuların oyun İçin Kullanılan Terimler.....	78
5.3.5. Oyun İçin Kullanılan Terimler	86
5.3.6. Oyuncular İçin Kullanılan Terimler.....	143
SONUÇ.....	147
KAYNAKÇA	148
ÖZGEÇMİŞ.....	154

KISALTMALAR

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
Bkz : Bakınız
B.T : Bütün Türkiye
cm : Santimetre
D.K : Devlet Konservatuvarı
Fed : Federasyon
Gr : Gram
K.B : Kültür Bakanlığı
Kg : Kilogram
m : Metre
Mifad : Milli Folklor Araştırma Dairesi
S.Ü : Sakarya Üniversitesi
T.D.K : Türk Dil Kurumu
T.H.O : Türk Halk Oyunları
vb : ve benzerler

Tezin Başlığı: Sportif Faaliyet Alanı Olarak Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terimler	
Tezin Yazarı: Şirin DİNÇAR	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülten HERGÜNER
Kabul Tarihi: 28 Mayıs 2010	Sayfa Sayısı: v (ön kısım)+154 (tez)
Bilimsel Dalı: Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği	Anabilimsel Dalı: Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği
<p>Terim, belli bir sanat veya meslek dalıyla ilgili özel ve belirli kavram demektir. Spor Terimleri de bu açıklama ışığında değerlendirilebilir. Türk Halk Oyunları ve Sporun bilimsel temellere oturması için terimlere ihtiyaç vardır.</p> <p>Günümüzde sosyal hayat ve spor insan hayatının vazgeçilmez olgusu olmuştur. Bilinçli bir spor kültürü için spor terimlerinin doğru olarak bilinmesine ihtiyaç vardır. Terim bilgileri bunların hem kullanılmasında hem de uygulanmasında gereklidir. Çalışmada bu amaçlar göz önünde tutulmuştur. Ayrıca güncel ve doğru bir bilgi Kaynağı oluşturulmasına çalışılmıştır. Terimler branşlara göre farklı adlara ayrılmıştır. Bizim için geleneksel niteliği olan spor dallarında Türkçe terim sayısı fazla iken geçmişi bizim açımızdan kısa olan ve geneli takım oyunu olan spor dallarında yabancı dil kökenli terim sayısı fazla gözükmektedir. Bazı kelimelerin terim statüsünde kullanımından doğan anlam farklılıkları da vardır. Bu durumda;</p> <p>A- Sportif faaliyet alanı olarak Türk Halk Oyunlarında ne kadar terim vardır ve terimlerindeki anlamlar nelerdir?</p> <p>B-Türk Halk Oyunları ve spor terimleri ne kadar kendini güncellemiştir?</p> <p>Soruları aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda bazı spor dallarında durağan ve kısıtlı terim varlığı gözlemlenmiştir. Bazılarında ise yeni terim üretiminin devamı ve dinamikliği tespit edilmiştir. Türk Halk Oyunları ve Spor terimleri bilinçli bir kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Türkçenin de önemli bir müdahale alanı olarak göze çarpmaktadır. Çalışmanın bir başvuru kaynağı ve pratik kullanım yönünün var olduğu söylenebilir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Türk Halk Oyunları, Spor , terimler.	

Title of the Thesis: Sport and Turkish Folk Dance Terms	
Author: Şirin DİNÇAR	Consultant: Assist. Prof. Dr. Gülten HERGÜNER
Acceptance Date: 28 Mayıs 2010	Nu. of pages: v (front) +154 (thesis)
Department: Physical Education and Sports Sports Teaching	Main Department: Physical Education and Sports Teaching
<p>Term, with a particular branch of art or profession is the concept of special and specific. Sports in the light of this statement can be evaluated in terms. Turkish folk dances and sports to fit into the scientific basis of the terms are needed. Today, social life and sports case has been indispensable to human life. Conscious for a sports culture in the sport known as the correct term is needed. Term information as well as their implementation and the exercise is necessary. This study aims have been kept in mind. In addition, current and accurate information Resources have been tried to create. Term is divided into different names according to the industry. For us, the traditional nature of Turkish sports history when the number of terms too short for us and overall team play that sport originated in the foreign languages seems excessive number of terms. Term arising from the use of certain words mean in the status differences are also present. In this case;</p> <p>A-Turkish folk games and sports in the meaning of the term, the meaning of words from the shows how different meanings?</p> <p>B-Update Turkish Folk Dance and sports capacity to meet the terms of Turkish How is what?</p> <p>questions have been trying to illuminate. In this context, some sports have been observed in the presence of a static and limited terms. Continuation of some of the new term and dynamic production have been identified. Turkish folk dances and sports terminology is an integral part of a conscious culture. As an important area of the Turkish intervention is visible. A reference of the study and practiced direction can be said to be used.</p>	
Key Words: Turkish folk dances, sports, terms	

GİRİŞ

Türkçenin bağımsızlık çağına girdiği son yüzyılda genel terimlerin yanı sıra ihtisas terimlere de sahip olmuştur. Sözlük türlerinden olan terimler konusuna geçmeden önce terim kavramı üzerinde durmak gerekir. En yalın anlamıyla terim ‘belli bir sanat veya meslek dalıyla ilgili bir kavramı karşılayan kelime olarak tanımlanabilir (Tan,1990:7).

Terimler Türkçede isim kategorisinde değerlendirilen söz varlıklarıdır. Bazı genel anlamlı sözcükler zamanla terim anlamlı bir statüye bürünürken bazı terim görevli kelimeler de bu niteliklerini yitirerek genel anlamlı söz varlığı olmuşlardır. Türk halk oyunları ise terimler için geç kalınmış ve yanlış kullanımlarla farklı anlamlar yüklenmiştir (TDK,1981:113).

Kuşkusuz Türkçe karşılığı olan ve halkın dilinde yer etmiş terimlerin ısrarla yabancı dildeki karşılığını kullanmak dilimiz açısından olumlu bir durum değildir ki bu çalışmada azami gayretle Türkçe terimlerden yana bir tutum sergilenmiştir. Spor terimleri alanında dilimizde daha önce yapılan çalışmalar Türk Dil Kurumu’nun spor dallarının ayrı ayrı terim sözlüklerinden oluşmaktadır. Fakat Türk halk oyunları artık günümüzde bir spor olarak görülmekte ve diğer spor dallarından ayrılmamaktadır (TDK,1981:114).

Halk oyunlarının tanımını yaparken; bulunduğu toplumun sosyal-kültürel yapısını meydana getiren, ait olduğu toplumun duygu ve düşünceleriyle birleşen, müzikli ya da müziksiz icra edilen, belli başlı araç ve gereçte kullanılabilen, belli adım sırasıyla oluşan düzenli hareketler diyoruz (Eroğlu,1999:17).

Bundan yıllar önce atalarımızın günlük doğa olaylarından etkilenmesi, savaş, doğum, ölüm, mertlik, kahramanlık, hüznün ve sevinç gibi duygulardan yola çıkılarak yaptıkları düzenli hareketler, belli bir dönem sonra halk oyunları adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu kitlesel uğraş zamanla öyle bir hal almış ki artık birçok insanın tek mesleği, geçim kaynağı ve hayatının belki de en büyük parçası olmuştur (Cingöz,1996:12).

Teknolojinin gelişmesi ve artık birçok yere teknolojik araçların rahat ulaşmasıyla halk oyunları rahat bir nefes alırken, bu işle uğraşanlar ise rahat bir şekilde ekip oluşturma ve bu oluşan ekibe kıyafet, müzik gibi konuları rahatlıkla verebilmektedirler.

Çalışmanın Konusu

Sportif Faaliyet Alanı Olarak Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terimleri bir arada açıklamayı konu edinip, uzman ve eğitimcilerin kullandığı terimler ve bunların açıklamaları tezin konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalıma doğru ve güncel bilgiler vermeyi hedeflemiştir. Türk halk oyunları ve spor alanında eksik kalan konuları araştırarak mümkün olduğu kadar bilim alanına yazılaştırmak “Sportif Faaliyet Alanı Olarak Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terimler” çalışmasında halk oyunları spor dalı olarak sınıflama yapılarak kullanım kolaylığı hedeflenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Türk halk oyunları , kaynak ile arşiv ve kısmen alan araştırmasına dayalıdır. Bununla ilgili kaynaklar ve arşivler taranarak terimler toplanmış mülakat tekniği ile kaynak kişiler ve uzmanların görüşlerine başvurulmuştur.

Çalışmanın Önemi

Günümüz insanının spor yapma olanağının ve isteğinin çoğalması Türk halk oyunlarının ise artık bir spor olarak kabul edilip her yerde icra edilmesi çalışmanın önemini kendiliğinden ortaya koymaktadır. Ayrıca bilgi yanlışlığı içersinde sporun istenmeyen sonuçlar doğurduğu hem bireysel uygulamada hem de toplumsal yapıda görülmektedir. Çalışma bu yönüyle sporun insanın fiziksel ve ruhsal yapısına olduğu kadar toplumsal ortama da katkıda bulunma amacındadır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini; Türkiyedeki Ege bölgesi, Marmara bölgesi, Akdeniz bölgesi, Karadeniz bölgesi, İç Anadolu bölgesi, Doğu Anadolu bölgesi ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan terimler olmuştur.

Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmada Türkiye’de üniversitelerde kurulan Türk Halk Oyunları bölümleri programlarının ortak yanları esas alınmıştır. Bu kapsamda ulaşabilen tez çalışmaları,

makaleler, üniversitelerin internet sayfaları, kitaplar ve konu ile ilgili bilgi sahibi olan kişilerle yapılan görüşmeler dikkate alınmıştır.

BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER

1.1. Spor Ve Halk Oyunlarının Genel Amaçları

Sporda;

Beden eğitimi dersinde vücudu uygun duruma getirebilme ve bunun ile ilgili koordinasyonu geliştirebilme bunun yanında beden eğitimi dersinde modelden izlediği temel becerileri uygulayabilme ders ile ilgili temel becerileri edinebilme ve bu becerileri oyun ortamında kullanabilme (Güven,1982:24).

Halk oyunlarında ise;

Örf ve adetlerimizi yöre yöre en güzel şekilde ifade eden, dile ve göze hitap eden, kitleleri birleştiren, kişilere fiziksel ve zihinsel açıdan güç kazandıran Halk Oyunlarımızın, yayılıp yaşatılması, aynı zamanda gençlerimizi zararlı alışkanlıklardan uzak tutmak en önemli amaçlarındandır (Ay,2002:35).

1.2. Spor Ve Halk Oyunlarının Temel Amacı

Sporda;

İnsanların gelişim özellikleri de göz önünde tutularak onların kişisel, toplumsal yönden sağlıklı ve mutlu, iyi ahlaklı, dengeli bir kişilik sahibi, yapıcı, yaratıcı ve üretken, milli kültür değerlerini ve demokratik hayatın temel ilkelerini benimsemiş fertler olarak yetiştirilmeleri temel amaçtır (Başaran,2001:18).

Halk Oyunlarında ise;

Ritim duygusu güçlendirip düzgün hareket etme ve duruş alışkanlıkları kazanıp iyi ve arzu edilen sosyal alışkanlıklar kazanmasına yardımcı olma. Kendini gerçekleştirme, güçlü ve zayıf yönlerini tanıyarak sınırlılıklarını bilme, kendine güven duyma ve davranışlarını kontrol edebilme (Metin,2002:4).

1.3. Spor Ve Halk Oyunlarının Sosyalleşmeye Katkısı

Sporda;

Spor sadece insanların fiziki ve psikolojik açıdan güçlenmesi için sürdürülüp bir faaliyetler bütünü olup sorumluluk ve iş birliği eğilimi ile düzen sağlama kabiliyetini ortaya çıkararak kişinin sosyalleşmesine yardımcı olan önemli bir kurumdur. Bireyin sosyal yaşamı içerisinde, psiko-sosyal gelişimini desteleyerek bunu hızlandırmasına yardımcı olan faktörlerin başında olup sporun kişilerin psiko-sosyal gelişiminde önemli bir yeri olduğu, insanların sosyal ve psikolojik bakımdan aktif kılmanın en kolay yolunun spordan geçtiği görülmektedir (Öztabağ,1974:21).

Halk Oyunlarında ise;

Örf ve adetlerimizden çıkarak insan hayatının sosyal yönünü taklit yoluyla oyuna döken halk oyunlarımız çeşitli şekiller de ifade edilerek insanların sosyal olgularını tatminkarlık seviyesinde katkı vermektedir (Ertürk,1999:34).

BÖLÜM 2: SPOR TERİMLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Spor terimleri uluslar arası alanda ortak kullanılabilirliği yönü ile dikkat çekmektedir. Bu yüzden çoğu dilde bu terimlerin asıl şeklini görmek mümkün olmuştur. Sayıca fazla olmayan spor terimleri sözlüklerini genel olarak karşılaştırdığımızda konuya farklı çalışma yöntemleri ile yaklaştıklarını görmekteyiz. Türk Dil Kurumu'nun önemli spor dalları ile ilgili ayrı ayrı çalışmalarında öztürkçe amacı ön planda iken diğer çalışmalarda bu hedef birincil duruma geçmemiştir. Spor dallarının tanıtımı içinde geçen terimlerin yanı sıra sadece çeviriye dayalı çalışmalar da göze çarpmıştır (TDK,1970:54).

BÖLÜM 3: SPOR DALLARI

3.1. Atletizm

Atletizm tüm spor branşlarının temeli sayılmaktadır. Birçok spor branşı atletizm unsurlarını içinde barındırır. İnsan gücüne dayalı ilk spor dalı olmasının yanı sıra çalışma, yetenek,taktik gibi unsurları içinde barındırması atletizmi önemli kılmıştır.Bu eski spor dalındaki terimlere dilimizde yeterince karşılık bulunmuştur.Dolayısıyla sayıca fazla olan atletizm terimleri aşağıda çoğunluğu Türkçe olarak sunulmuştur.Düzenli sporların başlangıcı olan atletizm insanoğlunun başlangıçtaki temel gereksinimleri koşma,atlama ve atma unsurlarını içinde barındırır (Alpman,1976:7).

3.2. Basketbol

Yaygın bir salon sporu olan basketbol,terim yönüyle İngilizcenin etkisi altındadır.Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde en fazla ilgi gören spor dalı olması,yabancı sporcuların ülkemizde fazlalığı,medya gibi etkenler nedeniyle İngilizce ash terimler dilimizde fazlaca kullanılmaktadır. Aşağıda dilimizdeki karşılığını başlık yapılan terimlerde de yaygınlığı dolayısıyla İngilizce asılları belirtilmiştir.Kimi Türkçe karşılıklar yabancı dildeki terimlerin yerine önerilmişken bunun yaygınlık kazanmadığı görülmüştür (Olimpiksporsözlüğü,1989:56).

3.3. Binicilik

Ata binme ve onunla çalışma,yarışma kurallarını içeren spor dalı olan binicilik en eski ata sporlarımızdan birisidir.Günümüzde bir sanat dalı halini alan bu spor dalı teknik ve taktik ile yepyeni bir çehre kazanmıştır.Binicilik atın ve sahibinin kabiliyetininiki canlı varlığın uyumunun bir arada gerektiği bir spor dalıdır.İki farklı canlının bir arada gerçekleştirdiği bir eylem olması yönüyle de diğer sporlardan ayrılmaktadır. Binicilik günümüzde atın geleneksel insan yaşamına fiili katkısından kopuk bir şekilde nispeten elit kabul edebileceğimiz bir spor dalıdır.Halk dilinde kullamlan at ile ilgili bazı kavramlardan epey farklı bir şekilde terimler banndırmaktadır.Bu spor dalı ile ilgili yabancı kökenli terimler azımsanmayacak ölçüdedir.'Pasaj' gibi günlük kullanımın epey uzağında anlam ifade eden terimler barındırmaktadır (Olimpiksporsözlüğü, 1989:41).

3.4. Bisiklet

İki tekerlekli bisikletlerin ortaya çıkışı ve bunların ulaşımında yaygınlaşması ile bisiklet sporu da yoğun ilgi görmeye başladı. Bugün özellikle yurt dışında amatör ya da profesyonel birçok bisiklet yarışı düzenlenmektedir. İlk olimpiyatlardan bu yana aktif olarak spor organizasyonlarının içinde yer alan bisiklet yarışları, basit bir mekanizma ve insan gücüne bağlı olarak doğada yapılmasından dolayı insanların gelecekte de en çok rağbet gösterecekleri spor dalı olarak göze çarpmaktadır. Bisiklet sporu ile ilgili terimleri sıralarken alet üzerinde değil yarışma terimleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu terimleri Türkçenin karşılama oranı oldukça yüksektir (SporAnsiklopedisi,1991:85).

3.5. Boks

Mücadele sporlarının başında gelmekte olan boksun yaklaşık beş bin yıllık geçmişi vardır. Askeri amaçlarla ve kuralsız başlayan boksun, spor olarak temelleri 17.yüzyılda İngiltere’de atıldı. Boks kurallarını belirlemek ise Quennsberry Markisi himayesinde oldu ve amatör boks 1904 St.Louis olimpiyatlarında bir spor branşı olarak yer aldı. Ülkemizde ise çoğu spor branşında olduğu gibi ilk denemeler Kurtuluş Savaşı’nda işgalci askerlerin aralarında yaptıkları oyunlardır. 1924’de Türkiye Boks Federasyonu’nun kurulması bu sporun ülkemizde ilk federe branşlardan birini olduğunu göstermektedir. Modern ve profesyonel boks ise daha çok ABD’de gelişmiş olup belli bir yaygınlık ve popülerite kazanmıştır. Boks kısaca özel eldivenli ve kasklı iki kişi arasında rinde belli kurallar dahilinde yapılan, yumruk esasına dayalı bir spor dalıdır. Boks terimleri ise nispeten yeni türevleri olmayan, belli bir alana sıkışmış terimlerdir. Bokstaki temel prensiplerin değişmemesi terimlerin de sabit ve sınırlı kalmasını beraberinde getirmiştir. Dilimizdeki boks terimlerinin önemli bir kısmı İngilizce veya bu dilden adapte edilmiş terimlerdir (Morpa,1997:54).

3.6. Eltopu (Hentbol)

Eltopu ya da diğer bir adıyla hentbol salonda yapılan takım sporlarından biridir. Otuzar dakikalık iki devreden oluşan eltopunda bir takımda yedi oyuncu vardır. Gerçek şeklini 19.yüzyılda Danimarka’da alan hentbol, ülkemizde ise 1930’lu yıllarda oynanmaya başlamıştır. Her yaş ve cinsiyette insana hitap edebilen eltopunun dünyada kullanılan ismi handball(el topu)şeklindedir. Dilimize eltopu karşılığını almış ve bu ad yabancı

dildeki isminin yanında sık sık kullanılmaya başlanmıştır. Biz her zaman olduğu gibi var olan Türkçe karşılığı tercih ettik. Yabancı dildeki karşılığını aynen yansıtan bu sözcüğün yanı sıra eltopu terimleri de Türkçe niteliklidir. Dolayısıyla bu spor dalı hem ismi hem de terimleri ile dilimizin yetkin olduğu bir spor dalı konumundadır (Olimpiksporsözlüğü,1989:118).

3.7. Futbol

Dünyanın en fazla ilgi gören spor dalı olan futbol,ülkemizde de oldukça rağbet görmektedir.Futbol terimlerinin sık kullanılmasına ve güncelliğine paralel olarak dilimizde Türkçe futbol terimlerinin fazlalığı ve bunların yerleşikliği göze çarpmaktadır.Bunun yanında yabancı kökenli futbol terimlerinin de zamanla Türkçe dil hazinesi içerisinde yer edinecekleri görülmektedir.Oldukça sık kullanılan bu terimlerin zamanla dilimize yerleşecekleri tahmin edilmektedir.Futbol terimlerinin bir kısmı ise diğer takım sporları ile aynılık ve anlam bakımından benzerlik göstermektedir (Kuper,1996:95).

3.8. Güreş

Milletimizin en eski sporlarından olan güreş, insanoğlunun zorlu doğa koşullarıyla mücadele etmesine dayanmaktadır.Türklerde günlük yaşamın bir parçası ve büyük bir tutku olan güreş,rakibine vurmadan kolları,bacakları ve gövdeyi kullanarak rakibine üstünlük sağlamaya dayanan bir spor dalıdır.Güreş beden gücünün yanında türlü taktiklerle zekanın fiziki güçle birleştiği bir oyundur.Sadece iki sporcunun mücadelesi.

olduğu için dünyanın her yerinde farklı türleri, düzenlemeleri, yarışmaları ve terimleri oluşmuştur.(Japonya'da sumo,ülkemizde karakucak örneğinde olduğu gibi.)Güreş ile ilgili terimler olimpiyat ve diğer uluslar arası yarışmalar göz önüne alınarak sıralanmış,yerel güreş terimlerine de yer verilmiştir.Özellikle yağlı güreş terimleri modern güreş terimleri ile beraber değerlendirilmiştir.Güreş terimlerindeki Türkçe kelimelerin yoğunluğu ata sporumuz oluşuyla paralellik göstermektedir (Güven,1982:35).

3.9. Halter

Halter kısaca iki tarafında ağırlıklar bulunan bir metal parçasının kollar yardımı ile baş üzerine çıkarılmasıdır. Bir güç gösterisi özelliği gösteren bu spor dalı ferdi niteliğinin yanı sıra değişik kurgular taşımaması ile de dikkat çeker. Halterde amaç güç ve tekniğin birleşmesi sonucu başarı kazanmaktır. Farklı türev ve hareketlerin olmaması halter terimlerine de yansımıştır. Belli sayıdaki halter terimi durağan bir nitelik göstermektedir. Bu terimlerin hemen hemen tamamı Türkçe karşılık bulmuştur. Çağdaş anlamda ülkemize 1890'lı yıllardan itibaren giren halterdeki terimler bu sporun ülkemizdeki yaygınlığına paralel olarak yabancı kökenli terim niteliği taşımamakta, tamamı Türkçe özellik göstermektedir (Yazıcı, 1997:58).

3.10. Judo

Judo, Uzakdoğu dövüş sporu dallarından birisidir. Diğer spor dallarının genel olarak doğal oluşum sürecinin yanında tek bir kişinin icadı olması yönüyle de ayrı bir özelliğe sahiptir. Japon matematik öğretmeni Jigaro Kano bu sporun temellerini atmıştır. Diğer Uzakdoğu dövüş sporlarında olduğu gibi judo sporunda da Uzakdoğu dillerine ait terimler oldukça fazladır. Bu sporun kurallarına, kıyafetlerine ve kültürüne uygun olarak bu özgün terimler tüm dünyada kullanılır olmuştur. Judo terimlerini sıralarken azami ölçüde Türkçe karşılık kullanılmış ve terim açıklamalarına özgün isimleri de eklenmiştir. Terim özelliğini kaybedici karşılık bulmadan kaçınılmış, kimi terimlerde ise sadece özgün karşılıklarını yazmakla yetinilmiştir (Öztek, 1999:2).

3.11. Kano

Doğada yapılan olimpik spor dallarından biri olan kano, zamanla olduğu kadar zorlu tabiat şartlarıyla mücadeleyi gerektirir. Küçük bir tekneyi tek kürekle hedefe ulaştırırken rakip çoğu zaman azgın sulardır. 1850'li yıllarda İskoç John Mc Greger tarafından geliştirilen kano sporu ülkemizde yeni gelişen spor dallarından biridir. Kano terimleri genelde Türkçe kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Bu spor dalının dilimizde fazla sayıda terimi bulunmamaktadır (Öney, 1989:15).

3.12. Masa tenisi

Masa tenisi basit bir anlatımla bir masanın iki yanındaki sporculann,ellerindeki raketler yardımı ile masanın ortasındaki ağ üzerinden karşı tarafa geçirmeye dayalı bir spor dalıdır.Bireysel nitelikteki bu spor dah adından da anlaşılacağı üzere tenis sporuna benzemektedir.Terim hazinesi bakımından da iki spor paralellik göstermektedir.Masa tenisi terimlerini sıralarken dilimizdeki karşılığı olan terimler,yabancı dilde kullanılanlar kadar yaygınlığı olmamasına rağmen tercih edilmiştir.Kalanlar içerisinde terim olarak Türkçe karşılığı olmayanlar ise dilimizde okunduğu gibi ele alınmıştır (Masatenisi.org).

3.13. Sutopu

Sutopu bir takım sporu olmasına rağmen özel bir havuz içinde oynanması yönüyle diğerlerinden ayrılır.19.yüzyılın ikinci yarısında Britanya'da ortaya çıkan sutopu 1900 yılından beri olimpik nitelik göstermektedir.Özel bir düzenek gerektirmesi ve fiziki,teknik zorluklar göstermesi nedeniyle diğer önemli spor dallarının yaygınlık düzeyine erişememiştir.1930'lu yıllardan beri ülkemizde oynanan bu sporun terimlerinin tamamı dilimizin kendi söz varlığının içinden türemiştir.Dolayısıyla terimleri Türkçe'nin karşılama oranı yüzde yüz civarındadır.Terim sayısı bakımından da kısıtlı bir yapı göstermektedir.Terimlerin bir kısmı diğer takım sporlarındaki terimlerle aynı adı taşımasına karşın içerdiği anlam yönüyle kimi zaman ayrı nitelik gösterebilmektedir (Olimpiksporsözlüğü,1989:163).

3.14. Tekvando

Tae:Ayak,Kwon:El,Do:Yol-sanat anlamlarına gelen kelimelerin birleşimi ile oluşan tekvando kelimesi el ve ayakla savunma sanatı anlamına gelir.Temeli oldukça eski çağlara dayanan bu sporun anavatanı Kore'dir.Savunma amaçlı olan bu spor şu anda sistemleşerek uluslar arası alanlarda kabul görmektedir.Bize 1960'lı yıllarda gelen bu sporun terimleri Kore dilindedir (Öztek,1999:83).

3.15. Tenis

Tenis, belli bir alan,malzeme ve en fazla dört oyuncunun birden oynadığı bir spor dalı olduğundan sınırlı diyebileceğimiz sayıda terime sahiptir.Tenis terimleri içinde

dilimizde karşılığını bulanlarının sayısı az değildir.Tenis terimleri ile bu spor dalının bir türevi olan masa tenisi arasında benzerlikler dikkati çekmektedir.Tenis terimleri genel olarak Türkçe terimlerin giderek fazlalaşacağı bir alan olarak görülmektedir.Bu sporun geniş halk kitleleri arasında yayılması ile öztürkçe terim sayısının fazlalaşacağı açıktır (Tenisfed,1983).

3.16. Voleybol

Modern voleybolun kökleri Güney Amerika ve William Morgan'a dayanır."Topun file üzerinden yere düşürülmeden ileri atılması" anlamına gelen voleybolun gelişimi dünyada ve ülkemizde okullar yoluyla olmuştur. Bugün eğlenceden öte fiziki yapı, teknik, taktiğe dayalı bir oyun haline gelmiştir. Altışar kişiden kurulu iki takım halinde sahayı ikiye bölen filenin üzerinden sayı kazanmaya dayanan bu oyunun kendine has terimleri olduğu gibi diğer spor dalları için de kullanılan terimleri vardır. Voleybol sporu için belli başlı olan ve yaygın kullanılan terimler olmadan bu sporun anlaşılması, izlenmesi ve yapılması güçleşir. Bu sporun salonun yanı sıra açık alanda da yapılabilir olması ilgiyi artırmış, plaj voleybolu adı altında türevleri yaygınlaşmıştır. Aşağıda bu sporun sık kullanılan terimleri sıralanmıştır (Aslan,1979:114).

BÖLÜM 4: OYUN, HALK OYUNLARI ve DANS HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1. Oyun Nedir?

Öztürkçe olan OYUN kavramı, dil ve ifade edilebilme açısından kullanılmakta olan uluslar arası en eski kelimedir. Oyun duygu ve düşüncenin müzik eşliğinde ritmik hareketlerle, uyumlu bir biçimde oluşturduğu bir kompozisyondur(Bekar, 2001:15).

Türkçe’de oyun oynamak ve oynamak kelimesinin birçok manası vardır. Çocukların oyunu; dans; dramatik gösteri; kağıt, zar ve baht oyunları; sporla ilgili fiiller hep oyun kelimesiyle karşılanıyor. Ayrıca yazılı tiyatro metnine de “oyun” denir. Bunun yanında oyun etmek, oyun havası, oyun kağıdı, oyuna çıkmak, oyuna gelmek gibi başka anlamları da vardır(Eroğlu, 1999:14).

Dans, raks anlamında (oyun) çok eski zamanlardan beri Türklerin hayatında önemli yeri olan bir gelenektir. Tarih süreci içerisinde belirli hareketlerin belirli anlamları ifade etmeye başladıkları görülmüştür. Örneğin; gökle, yerle, varlıkla ilgili olarak ve hatta, canlı ve cansız hayvanları karakterize etmede kullanılan bir takım hareket veya hareket serileri farklı adım ve kurgu yapıları içerisinde sergilenmiştir(Bekar, 2001:15).

İşte bu hareket ve hareket serileri, motiflerden oluşan ses ve melodi bütünlüğü, birbirlerinden etkileşimde buldukları çevrelerde, zaman ve yer unsurlarına bağlı olarak doğup gelişen ilkel dinlerin, inanç ve ibadet sistemlerinin gelişimi sonucu, ayinler çerçevesinde belirli bir takım türler ve biçimler oluşturmuşlardır (Bekar, 2001:15).

4.2. Halk Oyunları

Halk Oyunu hareket ve müzik olmak üzere iki ayrı öğeden oluşmuş bir bütündür. Düzgün ve birbirine benzeyen ritmik hareketlerin uyumlu bir şekilde ortaya konulmasından oluşan OYUN, nadiren müzik eşliği olmaksızın belli bir ritme bağlı olarak da meydana gelebilir. Hareket bir bütün olarak ayakta başlamak üzere, vücut ve kollara kadar uzanır. Vücut bölümlerinin uyumlu hareketleri de beraberinde estetiği yaratır. Hatta bazen bir bakış, bir duruş bile estetik bir ifade olarak kabul edilebilir (Bekar, 2001:18).

Kavram olarak, HALK OYUNU; göze ve kulağa hoş gelecek biçimde düzenlenmiş, ölçülü ve dengeli hareketler yolu ile, estetik bir etki ve heyecan yaratan, çoğunlukla, ses birimlerinden meydana gelen anonim halk müziği ile desteklenmiş olan, hareket ve müzik bütünleşmesidir (Bekar, 2001:18).

Toplumumuzun sosyal ve kültürel yapısının oluşmasında, pek çok kültürel unsurun bir bütünlük içinde dinamik, uyumlu ve doyuma ulaştırıcı bir nitelik kazanıp sürdürülmesinde, düğünlerimizin önemli boyutlarda etkinliği söz konusudur. Çok sık ve uzun süren savaşların ağır yüküne, sıkıntılara dayanabilme, yüzyıllar boyunca hiçbir yabancı gücün baskı ve hükümlerine girmeden özgür yaşamını sürdürebilmede, toplum felsefemizin, dünya görüşümüzün olumlu yönlerde gelişmesinde, birçok değer yargısı ve davranış kalıplarının oluşturulabilmesinde, tüm bunların yetişen kuşaklara aktarılmasında, düğün törenleri gibi organize olmuş olaylar, davranışlar ve değerler yumağının etkinliği hiç küçümsenemeyecek boyutlardadır (Bekar, 2001:18-19).

4.3. Dans

Dans: Müzik temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri, raks (TDK,1998:527).

Dans, insanın kendi duygu ve düşüncelerini anlatabilmesi ve toplumla bir iletişim kurabilmesi için anlam içeren hareketler topluluğun, meydana getirdiği estetik ve ritmik özelliği sahip bir yaratıcılığın sonucu olan fiziksel ve duygusal davranıştır (Aktaş, 1999:4).

Dans alanını tartışmaya Türkiye’den önce başlamış bulunan ülkelerin dans literatüründe geçen bir kavram çifti bizim için de elverişli görünüyor: “social dance” ve “theatre dance”. Yani sosyal dans ve sahne dansı. “Social Dance” terimi, Rock’ n Roll’ dan tangoya, twist’ den köylü danslarına dek, sahneleme kaygısı güdülmeden “yalnızca eğlenmek için” yapılan dansları kapsıyor; sahne dansı terimi ise klasik baleden dans tiyatrosuna dek sahneyi kullanan, seyirci için yapılan dans biçimleri için kullanılıyor (Koçak, 1995:59–70).

BÖLÜM 5: TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN TERİMLER

5.1. Türk Halk Oyunlarının Tasfiri

Bütün bilimlerde olduğu gibi halkbiliminde tasfirin yapılması için Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı 1977 yılında 8 kişilik bir çalışma grubu oluşturmuştur. Bu çalışmadaki “Türk Halk Oyunları” bölümünün tasfirini yapan Ahmet Çakır’ın görüşleri şöyledir. Türk Halk Oyunları 10’lu sistemle kadro, kategori, küme, sınıf, bölüm, alt bölüm altı gibi geniş bir biçimde ele almıştır (Çakır, 1989:12).

Halk Oyunları konusunda çalışma yapan ilim adamı ve uzmanların son zamanlarda sık sık ifade ettikleri gibi, bu sahadaki ihtiyacı gidermek ve çalışanlara yardımcı olmak amacıyla bu çalışmaya başlama ihtiyacı duydum.

5.2. Terim Nedir?

1. Felsefe, sanat, siyaset, edebiyat veya belirli bir bilim dalında yaygın olarak kullanılan ve genel sözlük anlamı dışında, özel anlamı olan kelime veya kelime grubu (TDK, 1981:258).
2. Belli bir çalışma alanına, bilim ya da sanata özgü olup tek anlamı bulunan sözcük ya da kavram. Örneğin ; gol futbol, mısra edebiyat, dörtgende bir geometri terimidir (Yeni Kültür Ansiklopedisi, 2002:17).
3. Bir uzmanlık dalı ya da bir konu ile ilgili özel bir anlamı olan, belli bir kavramı karşılayan sözcük (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986:11434).
4. Konuşma dilinde pek kullanılmayan, bilim ve sanatla ilgili bir kavramı belirten kelime (Meydan Larousse, 1990:76).
5. Bir bilim, sanat meslek dalıyla ya da bir konuyla ilgili özel ve belirli bir kavramı anlatan sözcük. Tiyatro terimi, fizik terimi, edebiyat terimi (Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük, 1990:2044).

5.3. Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terimler

Sportif faaliyet alanı olarak Türk halk oyunlarında kullanılan terimler konusu çalışılmaya ihtiyaç duyulan bir konudur. Alanla ilgili çok az sayıda yapılan teori çalışmalarına iyi bir katkı olması açısından büyük önem taşır. Konuya ait uzman ve eğitimden, terimler hakkında bilgiler alınarak, konuyla ilgili bir çok kaynak taraması yapılarak, 1035 terime ulaşıldı. Bulunan terimleri ilk olarak konularına göre ayırmak uygun olduğundan, kendi içinde bölüm bölüm ayrıldı. Kıyafetlerde kullanılan 424, takı, aksesuar ve süslenmede 84, müziklerde 38, oyuncuların oyun içinde kullandığı 68, oyunlar 391, oyuncular 30 olmak kaydıyla, 6 bölümde terimler ele alındı.

5.3.1. Kıyafetlerde Kullanılan Terimler

Arahçın

Başa giyilen takke (Gürtuna, 1999:38–41).

Asbap, Esvap

Elbise (Gürtuna, 1999:38–41).

Aba, Kerik

Güneydoğu Anadolu bölgesinde soğuktan korunmak amacıyla keçi postundan dikilen, kalın, kolsuz, yelek tipinde giysi (Gürtuna, 1999:38–41).

Aravi

Bitlis yöresinde gök mavisi renginde cesareti simgelediği ifade edilen şal-şapık deseni (Gürtuna, 1999:38–41).

Aygır

Tiftik keçilerinden toplanan kılları inceltmek amacıyla kullanılan çok dişli bir tarak (Gürtuna, 1999:38–41).

Atkı

Boyna dolanan bir giysi parçası (Gürtuna, 1999:38–41).

Ala Bağacak

Bele sarmak için pamuklu ipten arpanayla dokunur. Kolonun bir çeşididir (Gürtuna, 1999:38–41).

Aba

Dervişler v.b. kimseler tarafından, bunun dışında Güneydoğu - Anadolu, illerinin bazılarında su ta giyilen kaba ve kalın kumaşlardan yapılmış elbisedir. Ağrı abası ise ya koyun postundan veya Siirt battaniyesinden yapılır (Gürtuna, 1999:38 – 41).

Arakin

Kenarlarının ve iinin ter ile yağlanıp kirlenmemesi için kũlah veya kavuğun altına giyilen takke (Gürtuna, 1999:38–41).

Aba

Arapçadan dilimize geçmiştir. Bir eőt palto (B.T).

Agabani

Bele sarılan kuşak (B.T).

Ahmediye

Kalınca, renkli başörtüsü (Koçu, 1967:7).

Aba

Kaba ve kalın bir yũnlũ kumaş, bu kumaşdan yapılan esvab ; potur, hırka, cebken, bilhassa paltoya da aba denilir (Koçu, 1967:7).

Agabani

Bir eőt beyaz bez olup ũzerine, safran sarısı ipek ile yapraklı dallar iőlenmiőtir (Koçu, 1967:10).

Arakin

Kenarlarının ve iinin ter ile yağlanıp kirlenmemesi için kũlah veya kavuğun altına, giyilen takkenin adı (Koçu, 1967:13).

Arakiyye

Tiftikden yapılmış ince, hafif bir külahın adıdır; ismi arabcada ter manasına arak'dan gelir, ter emici, ter toplayıcı anlamındadır (Koçu, 1967:14).

Börk

Keçeden yapılan beyaz renkli başlık (B.T).

Bervang

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan, bir çeşit önlük (Koçu, 1967:21).

Bekırbegi

Yörenin beyleri için dokunduğu söylenen mavi ve beyaz iplerden dokunan dikey çizgili şal, şapık deseni, yenilmezliği ifade eder (B.T).

Bırkeyi

Doğu Anadolu Bölgesinde, beyaz ve mavi iplerle dikilen sık aralıklı dikey çizgili dokunan şal-şapık deseni şıklığı ifade eder (Erişik, 2002:144).

Bınefşi

Doğu Anadolu Bölgesinde, bordo renkli aşkı simgeleyen şal, şapık rengi (Erişik, 2002:144).

Bitlis Kuşağı

Bitlis yöresinde, sarı, kahverengi, kırmızı yünden dikilen uçları püsküllü beli saran kuşak (Erişik, 2002:144).

Bağcak

Bel bağı (Erişik, 2002:144).

Bağ

Şalın bel kısmına bağlanan yünden yapılan ip (Gürtuna, 1999:38–41).

Bahrava

Mendil (Erişik, 2002:145).

Barvanlık

Kadın önlüğü (Erişik, 2002:145).

Başlık

Başa giyilen giysi parçası (B.T).

Bürümcük

Genelde gömlek yapılan ince kumaş (B.T).

Belek

Bir tür kuşak (Erişik, 2002:144).

Bindallı

Eski bir kumaş adı; ipekli kumaşların, kadifelerin üzerleri kılaptan ile iri yapraklar ve dallar işlenmiş olanlarıdır (Koçu, 1967:39).

Bağış

Adana yöresinde, kuşağın diğer adı (Gürtuna, 1999 : 4-6).

Börk (Keçe Börk-Keçe Külah)

Yün veya kıldan ıslatılarak dövülmek sureti ile yapılan kalın, kaba kumaştan yapılan külah. Külah, dikişsiz bir tek parça keçeden yapılmıştır. Külahın tepesi sivridir. Hem sade, sarık sarılmada "dal külah" olarak, hem de sarık sarılarak giyilir (Gürtuna, 1999: 38-41).

Ben

Adıyaman yöresinde, kızların kullandığı kuşak (Karakuş, 1996:32-33).

Börk, Burk

Külah (Koçu, 1967:45).

Bürümcük

İç gömleği olarak ya da iç gömleğin üstüne giyilen gömlek (Erişik, 2002:144).

Çarık

Sığır veya manda derisinden yapılan ayağa giyilen giysi (B.T).

Çapula

Ham hasıl deri ve gömden yapılan ayakkabı (B.T).

Çoka, Cuka

Artvin ve çevresinde giyilen, cepken ya da üst beden giysisi. (Erişik, 2002:147).

Çuha

Bir tür kumaş (B.T).

Çimle

Alından arkaya doğru bağlanan giysi parçasıdır. (Erişik, 2002:147).

Çeket

Yünden sıkıştırılarak yayılan, keçeden yapılan bir üst giysidir (B.T).

Çarık, Çoruh, Çarık

Tabaklanmamış sığır derisinden yapılan ve üst kenarı deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayak giyeceği (B.T).

Çevre

Başörtüsü veya mendil (B.T).

Çit

Başörtüsü, tülbent, yemeni, renkli yazma, çeper, engel (B.T).

Cepgen

Cepken (B.T).

Cici Bici

Süslü elbise (Erişik, 2002:147).

Cellahi

Bitlis yöresinde şapiğin kol ağzına, beyaz kumaştan dikilen, kol ağzının el içine girmesini engelleyen bir bez parçası (Gürtuna, 1999:42-51).

Çarık

Manda derisinden yapılan, etrafı iplerle çevrili ayakkabı (B.T).

Çapık

Tahtadan yapılan bir başlık üzerine kumaş örtülerek meydana gelen bir kadın başlığı. (Gürtuna, 1999:38-41).

Çarık

Altı kösele üstü deri olan, bir çeşit ayakkabı (B.T).

Çorap

Elle işlenerek veya fabrikasyon olarak üretilen bir ayak giysisidir (B.T).

Camadan

Kısa ve kolsuz, ön tarafı çapraz kavuşur bir yelettir. Çuhadan, kadifeden dikilir. Göğüs kenarları, yaka şeritlerle, ince kordonlarla, kaytan veya sıra şeritlerle süslenin Çuha olsun, kadife olsun sade veya sırma işlemeli mavi, lacivert, mor veya parlak göze çarpan renkler tercih edilir (Gürtuna, 1999:38-41).

Cepken

Yakasız düz kesim, önü düz veya çapraz, eteği kısadır, ancak bele kadar iner, kollan uzundur, gömlek üstüne giyilir. Giyenin yaşma, içtimai durumuna, mesleğine göre işlenmesi ve biçimi değişik olur. Daha çok sırma ile işlenir. Kaytan ile işli olanları da bulunmaktadır (Gürtuna, 1999:38-41).

Cübbe

En üste giyilen geniş ve bol elbise. Mintan vakası gibi iki santim kadar yumuşak yakası vardır. Her türlü ve her türlü kumaştan yapılır (Gürtuna, 1999:38-41).

Çapraz

Göğsü çapraz kavuşan kısa bir yeleğin adıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

Çedik

Ayağa giyilen san sahtiyandan yapılmış ısa ve bol konçlu ayakkabı. Aynı zamanda yarım konçlu lapçin (Gürtuna, 1999:38-41).

Çinçinin

Ankara'da baş örtüsüne verilen ad (Yeşilyurt, 1997:24-26).

Civan Kaşı

Tülbent üzerine gayet ince tel ile yapılan bir nakışın, işlemenin adıdır. Daha çok genç civanlar tarafından sarıkları için kullanılır (Gürtuna, 1999:38-41).

Çarpana, Zülüflük

Diyarbakır yöresinde, alın ve şakak kısmından yan çeneye doğru üçgen şekilde inen, yanağın iki tarafını kaplayan genellikle kadife kumaşların tercih edildiği ve üstü altınlarla süslenen takıdır (Metin, 2002 :18-20).

Çiveki

Zik denilen ince yumuşak deriden yapılan ayağı bacak ile beraber örten, altı ince vidala deriden sapılan çizmedir (Gürtuna, 1999:38-41).

Çizme

Ayağı bacak ile beraber örten, koncu baldıra hatta diz kapağına kadar çıkan, uzun konçlu bir ayakkabıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

Çorap

Yünden, iplikten sade siyah, beyaz, bendinden nakışlı ve türlü türlü renklerde boyanmış iplerle karışık, nakışlı örülür. Giyim kuşamı tamamlar. İplikten örülene tire çorap, yünden örülene yün çorap denir. Nakışlarına, uzunluklarına göre isimlendirilir. Çoraplar iki şiş, üç şiş, dört şişle örülür ve buna göre de isim alır (Gürtuna, 1999:38-41).

Cistik

Siyah vidala deriden, altı manda gönünden, yarım ökçe topuklu, makosen ayakkabıdır. Genelde Erzurum dadaşı ayağına zıvka altına cistik giyer (Gürtuna, 1999:38-41).

Çapula

Karadeniz ve Kuzey Doğu Anadolu halkının giydiği erkeklere mahsus bir çeşit ayakkabı. Çizmenin yanında yaz ve kış giyilen tek tip ayakkabıdır. Burnu kalkıktır (Gürtuna, 1999:38-41).

Çarık

Manda gönünün sırt kısmından yapılan bir çeşit yün çorapla giyilen ayakkabıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

Çevre

Kenarları kıvrılmış, oya veya işleme nakışlarla süslenmiş büyük mendil. Silahlığın üzerine atılır (Gürtuna, 1999:38-41).

Cızlavut

Bir çeşit lastik ayakkabı. (Gürtuna, 1999:42–51).

Çapula

Ayakkabı (B.T).

Çember

Kadın başörtüsü (B.T).

Çevre

Mendil (B.T).

Çiti

İğne oyalı yazma (B.T).

Camedan

Camadan da denilir; eskiden giyilen kısa ve kolsuz, ön tarafı çapraz kavuşur bir yelek (Koçu, 1967:49).

Canfes

Eski ipekli kumaşlardan biri gayet İnce, mat ve daima düz renk olur; sarı, mor, yeşil muhtelif renklerdeki canfesin en makbulü de al canfes olmuştur. Yazlık ferace, şalvar, mintan yapılırdı (Koçu, 1967:50).

Cebken

Zamanımızın ceketi yerinde askere, esnafa, rencbere mahsus eski bir üstlüğün adı, en makbulleri çuhadan kesilirdi. Gömlek üstüne giyilir, giyenin yaşına, içtimâî mevkiine, mesleğine göre altında uzun paçalı çakşır, diz çakşırı, potur, şalvar, hattâ kara bez don bulunurdu. Yakası düz kesim, önü düz veya çapraz, eteği kısa, ancak bele kadar inerdi ve kollan uzun, el üstüne kadar düşerdi (Koçu, 1967:51).

Cuna, Cuna Yaşmak

Tülbend nev'inden bir ince bez, bu bezden yapılan yaşmak (Koçu, 1967:57).

Çakşır

Zamanımızda, çeşidinin adı ne olursa olsun erkek esvabının iç donu üstüne giyilen parçası pantolon adını taşır (Koçu, 1967:59).

Çalma

Sıvama olmayıp ötesinde berisinde bir takım işleme çiçekleri olan sarıklık bir bezin, tülbendin, adı (Koçu, 1967 : 61).

Çapraz

Göğsü çapraz kavuşan kısa bir yeleğin adı; göğüsleri çapraz kavuşan ve salta denilen kısa ceketlere de, giyenlere nisbetle Aşçı Çaprazı, Laz Çapraz denilirdi (Koçu, 1967:61).

Çapraz

Çapraz takılan fişeklik, palaska, Silâhlık. Eskiden kuşak üzerine takılan silâhlık, yahud cebe (zırh) mâden kuşak hakkında kullanılır bir tabirdir (Koçu, 1967:62).

Çapula

Bilhassa Karadeniz yalısı halkının giydiği erkeklere mahsus bir çeşid ayakkabının adı (Koçu, 1967:63).

Çarık

Köylümüzün en yaygın ve en makbul ayakkabısı (Koçu, 1967:64).

Çatma

Gayet sağlam dokunmuş kabartma çiçekli ipek kadife eski bir Türk kumaşının adı (Koçu, 1967:68).

Çedik

Eskiden kadın ve erkeklerin giydikleri sarı sahtiyandan yapılır kısa ve bol konçlu ayakkabı (Koçu, 1967:69).

Çekme

Kadın ve erkekler tarafından iş başında, bilhassa üst.kirletici işler başında giyilen uzun, geniş, bol bir iş şalvarının, iş donunun adı (Koçu, 1967:69).

Çenber

Boyun veya alına bağlanan yemeni (Koçu, 1967:70).

Çentiyen

Erkek esvabına benzeyen kadın şalvarı ki köylükde giyerler (Koçu, 1967:70).

Çevre

Kenarları kıvrılmış, oya ile yahud işleme nakışlarla süslenmiş yağlık, mendil. Yazma ve sırmalı olmak üzere iki türüsü vardır. Yazma Çevre ve Sırmalı Çevre denilir (Koçu, 1967:71).

Çintamani

XVI yüzyıldan başlayarak Türk kumaşları ve dolayısı ile giyim eşyası üzerinde kullanılmış bir işleme motifinin adıdır (Koçu, 1967:75).

Çit

Üzeri çiçekli ve şekilli pamuk bez, basma (Koçu, 1967:77).

Çitari

İpekle karışık pamuk ipliği ile dokunmuş san ve kırmızı çubuklu bir kumaş (Koçu, 1967:77).

Çizme

Ayağı bacak ile beraber örten, koruyan ayakkabı, koncu baldıra, hattâ diz kapağına kadar çıkan uzun konçlu ayakkabı (Koçu, 1967:77).

Çorab

Ayağa giyilen örme şey (Koçu, 1967:78).

Çuha

Yün mensucat (dokumalar), yünlü kumaşdan yapılan esvab (Koçu, 1967:82).

Civeki

Bir tür çizme (Erişik, 2002:144).

Çakşır

İç donu üzerine giyilen, dizden aşağısı dar olan bir tür şalvardır (Erişik, 2002:149).

Derpi

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde, şalvarın bir diğer adıdır.

Don

Şalvar (B.T).

Darabulus, Trabulus

Kuşak (B.T).

Dolak, Çekme

Yazmanın üzerine dolanan bir tür kuşak (B.T).

Dreri

Bitlis yöresinde, eşit aralıklarla işlenmiş dikey siyah beyaz çizgili şal, şapık deseni. Evine bağlılığı simgeler. (Ertürk,1999:54)

Don

Yünden sıkıştırılarak, keçeden yapılan, paçaları düğmeli bir ayak giysisi (B.T).

Dallama

Tokat ve civarında kullanılan yelek. (Ertürk,1999:54)

Dış Saya

Dışa giyilen bir üst giysi parçası (B.T).

Dolah

Atkı, kaşkol veya kuşak (B.T).

Dölbent

Tülbent (Ertürk,1999:54)

Dalfes

Dışı bordo renkli olup, püsküllü bir başlıktır.

Değirmi

Yuvarlak çit (Ertürk,1999:55)

Don

Vücudu belden aşağı topuklara kadar örten ve bacaklar için iki paçası bulunan ten üstüne giyilen, "İç donu" da denilen bir iç çamaşırıdır. Ayrıca "turnan" da denilir. Erkek donunun kesimi kadın donunun kesiminden farklıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

Delme Yelek

İçliğin üstüne, abanın altına giyilir. Kapaklı, kapaksız diye iki çeşidi vardır (Gürtuna, 1999:38-41).

Dolama

Adana yöresinde, eteklik, yaşlı bayanlar giyer (Gürtuna, 1999:4-6).

Derpe

Adıyaman yöresinde, kız şalvarı (Karakuş, 1996 :32-33).

Dalfes

Üzerine dülbend ve çenber her hangi bir şey sarılmamış fes (Koçu, 1967:85).

Destar

Kavuk, külah, fesin etrafına sarılan sarık (Koçu, 1967:87).

Destimal

Dilimize farscadan alınmıştır; el silecek şey, elbezi, yağlık, peşkir demektir (Koçu, 1967:88).

Deve Tabani

Bursa da dokunan bir nevi kumaşın adı (Koçu, 1967:89).

Dimi

Gayet sık dokunmuş bir kaba bezin adı (Koçu, 1967:91).

Dolak

Bacağa, baldıra tozluk yerine doladıkları çuha kenarı, ensiz şayak, aba (Koçu, 1967:92).

Dolama

Çuhadan.entari gibi, önü açık olarak ilik düğme ile kapanmayarak kavuşturulur ve üstüne kuşak bağlanır eski bir libas (esvab) (Koçu, 1967:92)

Don

Vücudu belden aşağı topuklara kadar örten, ve bacaklar için iki paçası bulunan ve ten üstüne giyilen bir iç çamaşırı; tasrih ile "iç donu", ayrıca "tuman" da denilir (Koçu, 1967 : 93).

Duvak

Gelinin veya yeni doğmuş çocuğun başına takılıp yüzünü örten tül den ve telli süslü örtü (Koçu, 1967:97).

Dülbend

Pek ince beyaz bez, sarıklık bez (Koçu, 1967:98).

Çapilye

Çarık (B.T).

Etek

El tezgahlarında dokunan çuha parçasından yapılan bir beden giysisidir (B.T).

Edik

Çizme (B.T).

Elmalı Findi

Tokat yöresi ve civarında kullanılan, kadın baş örtüsü. (Ertürk,1999:55).

Eyvah Eyvah

Diyarbakır yöresinde, ekip başının oyunda kendini müziğin ve oyunun zevkine varması ile coşku ve sevincini ekiptekilerle paylaşmak isterken kullanmış olduğu yöresel bir nida (Ertürk,1999:55).

Egal

Bitlis yöresinde, yün veya pamuklu kumaştan dokumadan yapılan baş bağıdır. Genellikle kışın soğuktan korunmak amacıyla kullanılır (Ertürk,1999:55).

Eresin

Şırnak yöresinde, şal, şapık yapımında kullanılan ince dişli bir tarak (Ertürk,1999:55).

Edik

Ayakkabı (B.T).

Efe

Adana yöresinde, başlığa verilen ad (Gürtuna, 1999:4-6).

Edik

Her tarafı yumuşak ve renkli sahtiyandan yapılmış yarım konçlu lapçın (Gürtuna, 1999:38-41).

Elifi Şalvar

Üst kısmı pantolondan genişçe, asıl şalvardan dar olup, ağ kısmı da tamamen derlenmiş toplanmıştır (Gürtuna, 1999:38-41).

Elifi Şalvar

Sadece “Elifi” de denilir; kesimi pantolon kesiminin aynı bir şalvar (Koçu, 1967:101).

Entari, Anteri

Kelimenin aslı Türkçedir, (eski yazımızda E diye okunarak) elif harfi ile yazılır, arablar bu Türkçe ismi almışlar, ayın harfi ile yazarak Anteri demişlerdir, (sonra bizde de arab

imlası ile yazanlar olmuştur) ; basma, patiska ve sair kumaşlardan yapılır uzun bir libas, düz ve süssüz kadın esvabı; eskiden erkekler tarafından da giyilmiştir (Koçu, 1967:102).

Futa

Bir iş işlerken, veya hamamda, sair ahvalde bele bağlanan ipek peştamal (Koçu, 1967:119).

Frenk Bağı

Ortası fiyonk şeklinde, yanları geniş zincirli olan bir aksesuar (Ertürk,1999:57).

Fes

Keçe kumaştan yapılan, etrafı alın altınlarıyla çevrili kadın başlığıdır (B.T).

Fistan

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde, kadife kumaştan boyu ayak bileklerine kadar, yakası daire kesimli, yaka arkası düğmeli üzerinde işlemeler bulunan kadın giysisi (Ertürk,1999:58)

Fermene

Sırma işli kadifeden yapılan, uzun kollu cepken (Ertürk,1999:58)

Finofes

Diyarbakır yöresinde kullanılan küçük fes (Ertürk,1999:58)

Fes

Koyu kırmızı, bordo renkli çuhadan yapılmış, silindir şeklinde bir başlıktır. Fes genel olarak eğri giyilir. Kaş üstüne kadar eğik olur. Bazen ön tarafa doğru düz olarak giyilir. Üst ortaya bir ucu fese bağlı, bir ucu serbest iplik demeti şeklindeki püskül takılır (Gürtuna, 1999:38-41).

Fistan

Aslı, belden aşağı giyilen, günümüzde boydan da giyilen bol giyimli bir kadın giysisidir (Erişik, 2002:144).

Ferace, Kadın Feracesi

Kadınların sokakda yaşamakla beraber giydikleri üst esvabı (Koçu, 1967:108).

Ferace, Erkek Feracesi

Aslı arabca “Ferace” dir, fakat şiirde vezin zarureti veya lugatperdazlık olmadıkça daima Ferace denile gelmiştir. Ulemanın giydiği pek geniş ve (yine çok geniş olan) kollan yarık bir nevi biniş (Koçu, 1967:107).

Fermene

1. Harda işlenmiş ve yuvarlak yanlı yelek. 2. Harda işlenmiş esnaf ve şaire takımına (ayak takımına) mahsus, her nevi elbise (Koçu, 1967:111).

Fes

Kuzey Afrikanın batısında Fas şehrinde icad edilmiş kırmızı renkli bir baş kisvesidir (Koçu, 1967:113).

Gömlek

İnce, yumuşak bezlerden yapılır, Gömleklik bezler düz beyaz veya beyaz üzerine kırmızı, sarı, mavi renklerle ince çubuklu olarak dokunur (Gürtuna, 1999:38-41).

Göynek

İç giysi (B.T.)

Geyme

İçlik bir tür gömleğe verilen ad (Erişik, 2002:145).

Göğebakan

Çizme türü bir ayakkabı (Erişik, 2002:145).

Göğüslük

Vücudu sımsıkı saran bir üst giysi parçasıdır (Erişik, 2002:145).

Grep (Krep)

Çoğunlukla başlıklarda kullanılan bir tür ince yemeni (Erişik, 2002:145).

Güdük

Adana yöresinde, gömleğin diğer adı (Gürtuna, 1999:4-6).

Gömlek

Doğrusu Gönlek'dir; gön deri, ten demektir, gönlek, çıplak tene giyilen şey demektir (Koçu, 1967:125).

Gıra

Çarığın bir diğer adıdır (Ertürk,1999:59)

Gej

Bitlis yöresinde, şal, şapık kumaşının diğer ismidir (Ertürk,1999:59)

Gazeki, Salta

Tokat yöresi çevresinde kullanılan kadın cepkeni (Ertürk,1999:59)

Göklü Bükme, Göynek

Mavi çizgili bükme (Ertürk,1999:59)

Gömlek, Köynek

Yerli dokuma kumaşlardan yapılır. Günümüzde düz kumaşta kullanılmaktadır. Hakim yakadır. Kol ağzı saat kapağı denilen şekilde yapılmıştır. Krem, beyaz ve bej rengi kullanılabilir (Ertürk,1999:59)

Göynek, İşlik

Gömlek (B.T).

Gabanah

Başa vurulan geniş şapka (B.T).

Gallık

Büyük kalın yün çorap (Kırmaz,2002:25).

Galoş

Ayağa giyilen topuksuz ayakkabı (B.T).

Garadan

Kadın şalvarı, kara don (Kırmaz,2002:25).

Garip

Arapça'dan dilimize geçen bir kelimedir. Çingene anlamında kullanılır. (Kırmaz,2002:25).

Geyme

Bayan gömleği, kadınların şalvarla birlikte giydikleri, pamuklu dokuma, çizgili kumaştan üstlük (Kırmaz,2002:25).

Gırnata

Elazığ yöresinde klarinetin diğer bir adıdır (Kırmaz,2002:25).

Guşah

Kuşak (Kırmaz,2002:25).

Gön

Sığır derisi (B.T).

Göynek

Dokuma alacadan yapılır , içlik yerine kullanılır (Kırmaz,2002:25).

Gabara

Ayakkabının altında yuvarlak demirden yapılan, yürüdükçe ses çıkartmak için ayakkabının altına çakılan yuvarlak demir parçasıdır (B.T).

Gön Çarık

Sığır derisinden yapılır (B.T).

Geyme

İçlik bir tür gömleğe verilen ad (Erişik, 2002 : 145).

Göğebakan

Çizme türü bir ayakkabı (Erişik, 2002 : 145).

Grep (Krep)

Çoğunlukla başlıklarda kullanılan bir tür ince yemeni (Erişik, 2002 : 145).

Hamaylı

Üzerinde ayet yada duaların yazılı olduğu kağıtları muhafaza eden bu takıların silindir biçimli telkâri olanlarının yanında, çok ince sigara tabakası şeklinde kapaklı olanları da vardır. Boyuna takılan bu takı koltuk altından bele doğru sarkar (B.T).

Hirik

Elazığ yöresi ve civarında, eski ayakkabıya verilen addır (Kırmaz,2002:25).

Harik

Bitlis yöresi ve civarında, alt tarafı kendir ipinden; üst tarafı keçi kılından örülen ayakkabıdır. Üst tarafta çeşitli işlemler bulunur (Kırmaz,2002:25).

Hoka

Erkek başlığı.

Haba, Beynamaz Habası, Çürük Haba, Gök Haba

Aba (Kırmaz,2002:26).

Hindi

Bir tür yazma (Erişik, 2002:145).

Harik

Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan bir çeşit ayakkabı (Kırmaz,2002:26).

İçlik

Kışın esvab altına giyilen pamuklu yelek (Koçu, 1967:133).

İhram

Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan yün başörtü (Kırmaz,2002:26).

İç Saya

Tokat yöresi ve civarında, içe giyilen bir içlik (Kırmaz,2002:26).

İç Göyneği

Dize kadar uzun gömlek (B.T).

İpekli Bükme, Göynek

Sarı çizgili gömlek (Kırmaz,2002:28).

İçlik, İçlük

Gömlek (Kırmaz,2002:28).

İçlik, Tuman

Kadınlarda boyu belden ayak bileğine kadar, erkeklerde belden diz altına kadar, paçaları bağlı pamuklu kumaştan yapılan iç giyim parçası (B.T).

İç

Yün eğirmek amacıyla kullanılan saplı topaçlara verilen isim (Kırmaz,2002:28).

İrlamak

Çağırmak, türkü söylemek (B.T).

İşlek

Gömlek (Kırmaz,2002:28).

İbriye

Kadınların beyaz neçek üzerine bağladıkları renkli bir kumaş parçasıdır. Genelde ipek veya satenden yapılır (Kırmaz,2002:28).

Kofi

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, fes şeklinde yapılan karton kalıp üzerine uzun kumaş parçası sarma yoluyla elde edilen bir başlıktır. (Kırmaz,2002:29).

Kullik

Kulak üstünden başa sarılan örtü (Kırmaz,2002:33).

Kalık

Ayakkabı. (Kırmaz,2002:33).

Karatuman

Bayan şalvarı (Kırmaz,2002:33).

Kefiye

Pamuklu dokumadan genellikle siyah, ince erkek baş bağı genellikle yazın kullanılır (B.T).

Kehme

Bitlis yöresinde, mor renkli kibarlığı ifade eden şal-şapık kumaşı (Kırmaz,2002:33).

Koçeri

Doğu Anadolu bölgesinde, fistanın üstüne giyilen uzun kollu üçetek. Göçebe yaşayanlar tarafından kullanıldığı için Koçeri ismini almıştır. Önü açık ve düğmesizdir. (Kırmaz,2002:33).

Könek, Könlek

Bitlis yöresi ve civarında, desenli veya beyaz pamuklu kumaştan dokunmuş önü düğmeli hakim yaka giyim parçası (Kırmaz,2002:35).

Kökboyası

Şırnak yöresinde, içinde hiçbir kimyasal madde bulunmayan tamamen doğal ürünlerden yapılan, şal-şapik kumaşına renk verirken kullanılan boya türü (Kırmaz,2002:35).

Koç

Şırnak yöresinde, kökboyası ile renklendirilen şal-şapik tahta kalıpların içine konarak yaklaşık on iki saat bekletilir. Bu kalıplara koç adı verilir (Kırmaz,2002:35).

Kofi

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, kırmızı veya siyah renkte keçe veya kalın kumaştan yapılan etrafı uzun saça benzeyen siyah püsküllerle çevrili kadın baş giyim parçası (Kırmaz,2002:35).

Kuttuk, Guttik

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, cekete benzer uzun kolludur. Boyu diz ile kalça arasındadır. Üstü kalın siyah kaytanlarla süslenmiş kadın giysisidir (Kırmaz,2002:35).

Kalıç, Potin

Güneydoğu Anadolu bölgemizde, topuksuz ağzı geniş postal ve kara lastik yaygın ayakkabı türleridir (Kırmaz,2002:35).

Kemer

Farsça'dan dilimize geçmiştir. Telkari olarak gümüşten yapılır. Tokaları değişik modellerdedir (B.T).

Kırcar

Kılın sıkıştırılmasıyla çobanın üşümemesi için yapılır.Üzerinde başlık vardır. (Kırmaz,2002:35).

Kaytan

Kolon. (Ekinci ,1997:85).

Kabalak

Karadeniz bölgesinde, kaşkole benzeyen baş giysisi. (Ekinci ,1997:85).

Kop, Gop

Çarığı bağlamaya yarayan ipler (B.T).

Kofiya

Keçeden yapılan ucu sivri baş giysisi (Ekinci ,1997:85).

Külâh

Farsça'dan dilimize geçen bir kelime olup, yünden örülerek yapılan bir başlık (Ekinci, 1997:85).

Kotik

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde, kadınların üste giydikleri cepkene verilen addır. Kadifeden yapılır, işlemeli ve kolları kısadır (Ekinci ,1997:86).

Küllüg, Kömmük

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan bir çeşit başlık (Ekinci ,1997:86).

Kalaş Kundura

Mardin yöresinde, kadınların özel günlerde giydikleri bir ayakkabı türüdür. (Ekinci, 1997:86).

Kartal Kanat Cepken

Genelde çuha veya kadife kumaş üzerine kaytan veya sırma ile işli, camadanın üzerine giyilen, omuzlardan kartal kanat tabir edilen parçaları bulunan gösterişli bir cepkendir, Kartal kanatlar istenirse, kollan tamamen sarar (Gürtuna, 1999:38 - 41)

Kazeki

Genelde çuha kumaştan yapılan kenarları siyah kaytan işli, yeleşin üzerine giyilen bir nevî cekettir.Genelde lacivert renkler seçilir. Yakasız;; kollan düz kesimdir, Boyu bele kadar uzanır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kalçın

Koncu diz kapağına kadar çıkan kışlık kalın çorap. Pabuçla veya çizme altına giyilir. O kadar sıkı örülür ki, tabanı üzerine konulduğunda dimdik durur, papuç ile giyildiği zaman baldırdan sıyrılıp düşmez. Abadan kesilerek dikilen kalçınlar da vardır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kaloş

Potin üstüne giyilen yalnız sokaklık ayakkabı. Kaloş ne kadar hafif olursa o kadar makbuldür (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Katır

Kırmızı kara nalçalı, tahta topuklu, tabanı demir çivili, kabaralı kaba kunduranın adı. "Katır yemeni" de denilir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kapçin

İnce deriden yapılmış olup, çizme gibidir. Yanlarında ilik yerleri vardır. Altına ya yemeni veya cimcime giyilir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kundura

Konçsuz bir iki parmak topuklu, ökçe altı demin nalçalı, taban altı kabaralı (demir çivili) ağır ve kaba ayakkabı (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kuşak

Beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kuşak. Kuşak erkek giyiminde çok önemli bir yer tutar. Bağlanmış ve dokunuş şekline göre isimler alır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kras

Adıyaman yöresinde, basma kumaştan yapılan, bedene giyilen ve dizlere kadar uzanan iç gömlek (Karakuş, 1996:32, 33).

Kalpak

Genelde koyun postundan, astragandan yapılan geniş bir silindir görünümünde, gösterişli bir başlıktır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kapaşon

Kukulata gibi başı saran, iki ucu 100 - 120 cm. uzunluğunda olup, özel sarılma şekliyle başı yapılan bir üstlüktür. Cepkenden farkı kollarının tamamen ceket koluna benzemesidir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kefiye

Alın üzerinden kendine ..mahsus bir bağcık kordon ile sımsıkı sarılıp tutturulur. Alın açık kalır. Örtünün geri kalan kısmı omuzlara ve sırtta dökülür. Başa sarılan ve uçlarında ipekten püskülleri' bulunan ipek dokuma ince bir örtüdür (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kej, Kejik

Diyarbakır yöresinde, yaklaşık 4 – 5 metre uzunluğunda 5- 6 santim eninde yünden yapılan nakışlı bir türlü kalın kendirdir. Bazı yörelerde kolon adını alır (Metin, 2002:18 - 20).

Kiron

Eskişehir yöresinde, bir kadın cepkeni (Zengin, 1997:4-5).

Köynek

Bitlis yöresinde, erkeklerin iç kısma giydiği, desenli kumaştan yapılan düğmeli bir giysidir (Törehan, 2000:95 - 97).

Karik

Doğu Anadolu bölgesinde, üstü keçi kılından, altı ipten yapılan bir çeşit ayakkabı (Zengin, 1997:4-5).

Keçik

Baş örtüsü (Zengin, 1997:4-5).

Kepenek

Çobanların kullandıkları keçeden yapılan bir üst giysi (B.T).

Kadamaz

Eskişehir'in orijinal isimli bir oyunudur (Tan, akır, 1997:59).

Kocik

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan, bir çeşit ceket. (Tan, akır, 1997:59).

Kuşak

Bele sarılan enli kumaş (B.T).

Kaba

Kaba, en basit tarifi ile n dima açık duran, kapanmayan kaftanın adıdır (Koçu, 1967:136).

Kaftan

1828 den önceki eski kıyfette en üste giyilen astarsız esvab, entari, bilhassa erkek entarisinin adı (Koçu, 1967:137).

Kalpak

Tüylü ve postlu külah (Koçu, 1967:142).

Kebe

En kalın keçenin adı, oban kepenekleri kebeden yapılır (Koçu, 1967:152).

Keçe

İplikten dokunmamış, yn veya kıldan, ıslatılarak dövülmek sureti ile yapılan kalın, kaba kumaş. En kabası da Kebe adını taşır (Koçu, 1967:152)

Kepenek

Kışın obanlar ve katırcılar. tarafından kullanılır kebe stlğn adı (Koçu, 1967:153).

Kerrake

İnce sofdan yapılır hafif bir cbbenin adı (Koçu, 1967:154).

Ketfiye

Kefiye de denilir; omuzları dahi örtmek üzere başa sarılan ipekden püsküllü ince örtü. Baş ve yüzü güneşin hararetinden muhâfaza eder (Koçu, 1967:156).

Kirpas, Kirbas

Astarlık bezin eski adı: keten ipliğinden yahud pamuk ipliğinden dokunur (Koçu, 1967:157).

Kulakçın

Takke ve külahın (bilhassa kalpağın) kulakları örten kenarı, kıvrımı (Koçu, 1967:159).

Kundak Yemeni

Kadın baş yemenisi iki şekilde bağlanır, birine kundak yemeni, birine de salma yemeni denilir (Koçu, 1967:160).

Kuşak

Beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş, şal ve saire (Koçu, 1967:160).

Kutnu, Kutni

Kutun arabca pamuk demektir, dilimizde pamuklu dokumalara Kutnu (Kutni) denilir (Koçu, 1967:161).

Külah

Türlü çeşitleri ile yüzyıllar boyunca yalnız erkekler ve asker ile her tabakadan halk tarafından giyilmiş bir serpuş (Koçu, 1967:162).

Kaytan

Belbağı (Erişik, 2002:145).

Kolan

Bir tür kıl örme şal (Erişik, 2002:145).

Kapalı bar

Bar tutuşurken bitişik durmak suretiyle dizilmelerine denir (Özbilgin, 1995:43).

Koltuk

Barbaşı'nın dizilişine göre hemen solunda olan oyuncu (Özbilgin, 1995:43).

Lapçın

Gaytanla bağlanır kulaklı mest. Mestin uzun konçlusudur, ağzı, kısa bir çizme gibi baldıra kadar çıkar ve bir kolanla baldır üstünden bağlanır. Daima kundura ile giyilir, mest-kundura gibi lapçın -kundura tâbiri de vardır (Koçu, 1967:167).

Libade

Dikişli pamuklu kısa hırka (Koçu, 1967:168).

Lapçın

Lastikli ayakkabı.

Leçek

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, kadın başörtüsü.

Laççibana

En doğu illerimizin bazı dağlık köylerinde yürütülen oyundur (Tan, Çakır, 1997:155).

Lapçın

Tabanı meşinden, gaytanla bağlanan kulaklı mest. Mestin uzun konçlusudur, ağzı kısa bir çizme gibidir, baldıra kadar çıkar. Bir kolonla baldır üstünden bağlanır. Daima kundura ile giyilir. Onun için de lapçın-kundura da denilir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Lata

Cübbenin üstüne giyilir, setre gibi iki santim dik yakası vardır Barut renginde olup, çuha kumaştan yapılmıştır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Marhame

Mardin yöresinde, uçları iğne oyalı ve üstü nakışlı, kemere takılan büyük mendildir. (Tan, Çakır, 1997:59).

Maşallah

Üzerinde dini ayetler yazılı, etrafı saçaklı, plaka halinde bir nazarlık (B.T).

Masura dolap

Tiftik kılları ip haline dönüştükten sonra iplerin yumak haline dönüştürülmesini sağlayan elle çevrilen tahtadan yapılmış bir tür makine. (Tan, Çakır, 1997:59).

Merheme

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Genellikle beyaz fazla süslü olmayan bazen iğne oyalarıyla kenarları işlenmiş ekseriyetle yaşlı kadınlar tarafından kullanılan baş örtüsü (Tan, Çakır, 1997:59).

Mintan

Farsça'dan dilimize geçmiş, beyaz veya desenli pamuklu kumaştan dokunmuş önü düğmeli hakim yaka gömlek (B.T).

Memleket

Diyarbakır yöresinde, yazın içe giyilen bir kadın giysisi (Tan, Çakır, 1997:59).

Melenkof

Diyarbakır töresinde yazın içe giyilen kadın giysisi (Tan, Çakır, 1997:59).

Melheme

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, mendilin bir diğer adıdır (Tan, Çakır, 1997:59).

Mest

Taban ve yüzü yumuşak deriden, incik kemiğinin üstüne kadar çıkan kısa konçlu, düğmesiz ve başsızdır. Ayağa tıpkı çorap gibi giyilir. Sarı veya siyah sahtiyandan yapılıdır. Uzun boğazlı veya kısa boğazlı olur (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Merkup

Mest ve çedik üzerine giyilen sarı meşinden yapılmış kunduranın adıdır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Mintan

İç gömleği üstüne giyilir. Etekleri kalçaları örtecek kadar uzundun Uzun kollu, düz yakalı, önü entari gibi yarım yırtmaçlı-olup, yırtmacı 3-4 düğme ile kapanır. Dış gömleği olarak baştan geçirilip giyilir. Kollarının bitimi yırtmaçlı olup, düz bir kol kapağı eklenir. Bu kapak, üstünden bir sedef veya taş düğme ile iliklenir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Meşlah

Mardin yöresinde, erkek giysilerine verilen ad (Florans, 1998:24 - 25).

Minose

Bursa yöresinde menekşe oyununun diğer adı (Bombacı, 1998:40-41).

Merheme, Leçek, Laçık

Bitlis yöresinde, saçları görülmeyecek şekilde boydan boya başa örtülen ince, beyaz ve sık dokunmuş örtüdür. Etrafı elle örülmüş oyalar ve pullarla çevrilidir (Törehan, 2000:95 - 97).

Marhama

Şanlıurfa yöresinde, mendildir ve aksesuar olarak kullanılır (Güner, 1998:28, 29).

Makrama

Arapça isim; kenarı işlemeli destimal, havlu, peşkir ; halk ağzında mahrama denilir (Koçu, 1967:169).

Mantin

Fransızcadan alınmış isim; camfesden kalın bir cins ipekli kumaş. (Koçu, 1967:170).

Mendil

Aslı arabca Mindil'dir; gözyaşı, yüz, burun, el silmeye mahsus olarak cebde taşınır pamuk, keten yahud ipekden dört köşeli dokunmuş, kumaş parçası. (Koçu, 1967:172).

Merkup

Mest ve Çedik üzerine giyilen san Meşinden yapılmış kunduranın adı. (Koçu, 1967:173).

Mintan

Farsça "Nimten" isminden alınmadır; eskiden ekseriya nimten yazılırdı; mintan halk ağzı söylenişidir, iç gömleği üstüne giyilir. (Koçu, 1967:174).

Muska

"Nüşa" nın halk ağzı söylenişi; Tılsım gibi, hastalıktan ve bir afetden korunmak için yazılan ve üstde taşman dua (Koçu, 1967:177).

Maşallah

Bir tür altın takı (Erişik, 2002:145).

Merkup

Başa bağlanan bir tür yemeni (Erişik, 2002:145).

Necek

Beyaz kumaştan olan bir baş örtüsüdür.

Örtük

Başörtüsü, yazma tülbent.

Önlük

Üzeri çeşitli kanaviçe ve çift iğne süslemeleri ile desenlendirilmiş olup, sadeleri de vardır. Kumaş rengi genellikle siyah tercih edilir. Her renk kullanılabilir (B.T).

Önik

Kökboyasıyla kaynatılan şal-şapık tahta kalıplara sarılır. Bu kalıplara önik denir.

Öncek

Ege bölgesinde, üçeteğin önüne bağlanan bir önlük.

Nar Mani (Harmaniye)

Kolsuz, bazen kukulatalı üst giysi, pelerin (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Öncek (Önlük)

Öne bağlanan bir tür peştamal (Erişik, 2002:146).

Peşli Enteri

Üç eteğe verilen addır.

Püsküllü Bel Bağı, Tosya Kuşağı

Bir çeşit kuşak.

Parçalı Fes

Başlık (B.T).

Poççikli Kundura

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan bir ayakkabı türü.

Puşu

İnce ipek ve pamuktan dokunur. Beyaz, siyah, bordo ve renkli olanları da vardır. Kenarlarında sarkan iplerin uçlarına renkli püsküller takılır (B.T).

Paça

Ayağına giyilen işliktir (B.T).

Picama

Şalvarın ağı dar olandır. (Gürtuna, 1999:42–51).

Pençmekük

Bitlis yöresinde şal-şapık dokuma şeklidir. Bu dokumada ana mekük haricinde beş mekük daha kullanılır bu meküklerle beyaz zemin üzerine çiçek motifleri işlenir. (Gürtuna, 1999:42–51).

Pıştpez

Bitlis yöresinde, açık bej renginde kibarlığı simgeleyen şal, şapık kumaşı. (Gürtuna, 1999:42–51).

Puşi

Başı çepeçevre dolayıp uçlarına sağ veya sol kulak üstünde düğüm atılarak bağlanan erkek baş bağıdır (B.T).

Papuç

Farsça'dan dilimize geçmiş bir kelimedir, ayakkabı (B.T).

Puçik

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, bir tür ayakkabı. (Gürtuna, 1999:42–51).

Pörk

Takke. (Gürtuna, 1999:42–51).

PİNE

Ayakkabı pençesi. (Gürtuna, 1999:42–51).

Postal

Farsça'dan dilimize geçmiş, deriden yapılır. Altı kösele ve topuksuzdur. Kırmızı, siyah ve kahverengi renkleri olan bir ayakkabı çeşididir (B.T).

Potur

Giyildiğinde arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar; şalvar, çakşır, pantolon gibi erkekler tarafından vücudun belden aşağı kısmına giyilir. Adını kırma ve buruşuk

anlamında pot isminden almıştır, Poturun ön tarafı adeta pantolon önü gibidir. Bacak çatalı arasından bir, en çok iki, üç kırma yaparak toplanmıştır. Arka tarafı, şalvar ağı gibi kırmalı, potlu, körüklü olarak sarkıktır. Poturun hususiyeti, diz kapaklarına kadar pantolon bacağı kesimine indikten sonra, bacakların alt kısmında baldıra sımsıkı yapışır olmasıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

Potin

Koncu incik kemikleri üstüne kadar çıkan, bağlı, düğmeli veya yandan lastikli ayakkabı. Fotinde denir (Gürtuna, 1999:38-41).

Postal

Kaba potinlere denilir (Gürtuna, 1999:38-41).

Papuç

Yemeni, mest, kundura, terlik gibi türlü adlar verilen çeşitli, biçimdeki ayakkabılara verilen genel isim (Gürtuna, 1999:38-41).

Papak

Daha çok Azerbaycan ve Kafkasya'da giyilen, kuzu derisinden veya yününden yapılan, uzun tüylü başlık.

Poşu

El tezgahlarında dokunan, çıplak başa sarıldığı gibi, boyuna da bağlanır veya kavuk, külah ve fes etrafına da sarık gibi sarıldığı da vakidir (Gürtuna, 1999:38-41).

Papak

Keçi yününden kalınca örülen başı boyu hizasına-kadar kardan, soğuktan koruyan bir başlıktır. Örüldüğünde göz, burun, ağız kısmı açık bırakılır. Boyuna kadar uzanan kısmı istenirse uç kısımlarından kıvrılarak takke gibi başa geçirilir (Gürtuna, 1999:38-41).

Papak

Koyun, kuzu postundan yapılan bir çeşit kaba kalpağın adı (Koçu, 1967:188).

Pasmak, Başmak

Ayakkabı, pabuç (Koçu, 1967:188).

Penbeçul

Altı üstü pamuk ipliği ile dokunmuş gömleklik ince bezin adı (Koçu, 1967:190).

Penbezar

Altı pamuk ipliği ile bürümcük, üstü sırf bürümcük bir çeşid ince gömleklik bezin adı (Koçu, 1967:190).

Potur

Kıçında kırmaları çok, bacakları dar kisve (Koçu, 1967:193).

Puşu, Puşi

Eskiden askerlerin başlarına sardıkları hafif sarık (Koçu, 1967:195).

Patik

Ayağa geçirilerek giyilen bir tür örme ayakkabı (Erişik, 2002:146).

Reşik

Bir tür çarık (Erişik, 2002:146).

Raçkın

Süslü, işlemeli takke.

Şekal

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, eski, yırtık ayakkabı.

Salta

Bir çeşit kısa cepkenin adıdır. Çuhadan yapılır, ayak tabanını, etrafı ile topuğu kapatır. ile bağlanarak ayağa geçirilir. Yalın ayak giyilmez (Gürtuna, 1999:38-41).

Sabuk

Hem mest hem çizme türündeki ayakkabının adıdır. Üstü ve koncu çok yumuşak bulunan deriden yapılır. Baldır üstüne kadar çıkan koncu, zıpka denilen poturun dar paçası üstüne çekilir. Bu konç da dar olup, bacak ve baldıra tıpkı dar bir çorap gibi yapışır. Ne kadar hareket edilse düşmez. Sabuğun tabanı çizme tabanı gibi köseleden olup, bazen demir çiviler, kabaralar çakılır (Gürtuna, 1999:38-41).

Şal

Şal kuşak da denir. Yünden desenli ya da desensiz olarak el tezgahlarında dokunur. İsmailiye, Mecidiye gibi isimler alır, Anadolu'nun çok yerinde çokça kullanılan bu aksesuar malzemesinin yine Anadolu'da sevilerek kullanılan Trablus Şalı adı verilen ipekten dokunan şallarda mevcuttur, düz kesimdir. Boyu bele kadar uzanır (Gürtuna, 1999:38-41).

Sıkma

Yukarı kısmı bol, ağı potlu (körüklü), diz kapağından aşağısı dar (baldıra iyice yapışan ve paçası ayağın incik kemiği üstünde düz kesimli, dıştan az yırtmaçlı, giyilirken ayak geçtikten sonra üç düğme ile iliklenen) bir poturun adıdır (Gürtuna, 1999:38-41)

Şalvar

Ayağa giyilen bol ağı geniş üst donudur. Üste çekildikten sonra bele uçurla bağlanır. Genelde yünlü kumaşlardan dikilir. Çeşitli renkli olanları vardır. Genelde seçilen renkler: mavi, kahverengi, siyah, füme, gridir (Gürtuna, 1999:38-41).

Sarka

Eskişehir yöresinde, giysilerin içerisinde en ağır işlemesi olan cepken modelidir (Zengin, 1997:4-5).

Sıkma

Şanlıurfa yöresinde, entarinin üzerine giyilen bezden kalınca yapılmış sıcak tutan bir yelettir (Güner, 1998:28-29).

Sıgme

Adıyaman yöresinde, gabardin kumaşından yapılan kırk düğme yeleşin bir diğer adıdır (Karakuş, 1996:32-33).

Şal-Şapık

Tiftik keçisinin yününden el tezgahlarında dokunan bir nevi kumaştan dikilen cepken - pantolonun adıdır. Genelde Doğu Anadolu bölgemizin güney kesiminde, Güney Doğu Anadolu'nun bazı illerinde giyilen erkek elbisesidir. Çeşitli renkte ve çeşitli motifte dokunan şal-şapıklar mevcuttur. Daha çok lacivert, mavi, krem, sütlü kahve, mor renkli şal-şapıklar tercih edilir (Gürtuna, 1999:38-41).

Sarık

Külâh, kavuk, fes, börk gibi başlıkların (serpuşların) etrafına sarılan tülbent veya şal'a verilen isim (Gürtuna, 1999:38-41).

Serpuş

Başta giyilen bütün başlıklara verilen genel ad (Gürtuna, 1999:38-41).

Sikke

Deve tüyü rengindeki keçe külâhın adı. Silindir şeklinde uzunca bir külâhtır,(Gürtuna, 1999:38-41).

Şeer

Adıyaman yöresinde, sırma puşu adı da verilen, kufinin üstüne sarılan bir puşu (Karakuş, 1996:32-33).

Şekke

Gaziantep yöresinde, gümüşten yapılan yanaklık (Altınok, 1996:22-23).

Salte

Bitlis yöresinde, şapikin içine giyilen işlik (gömlek) kollarında 3–5 santim eninde yaklaşık 50–60 santim boyunda bezden parçadır (Zülfikar, 1999:31-33).

Serpuş

Bitlis yöresinde, puşunun diğeri adıdır (Zülfikar, 1999:31-33).

Seko

Palto, pardösü. (Gürtuna, 1999:42-51).

Şalı Bağla

Şalımı belime dola. (Gürtuna, 1999:42-51).

Sako

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde, ince palto, pardösü. (Gürtuna, 1999:52-68).

Salta

Cepken. (Gürtuna, 1999:52-68).

Şalvar, Don

Daha çok ipek, atlas gibi dökük kumaşlardan yapılır. Paçası lastiklidir (B.T).

Saç Kuru

Arkadan başın üzerine takılarak omuzlara kadar sarkan bu takı, saç görünümünü veren siyah ipekten yapılmıştır (B.T).

Spi Beyaz

Bitlis yöresinde, zarafeti simgeleyen şal, şapık rengi (Gürtuna, 1999:52-68).

Stırhık

Şınak yöresinde, şal, şapık yapımında kullanılan tarklardan seyrek dişli olanı (Gürtuna, 1999:52-68).

Stokevük, Karma Renk

Şırnak yöresinde, kök boyalar ile istenilen renkte çıkan ipler çeşitli renklerin bir araya gelmesiyle motiflenir. Bu desen genellikle mor, bordo. Gök mavisi renginde olur. (Gürtuna, 1999:52-68).

Şal

Doğu Anadolu bölgesinde, şal, şapik kumaşının alta giyilen parçasıdır. Erkeğin boyuna göre dikilir. Geniş boru paçalıdır. Beli uçurla bağlanarak kullanılır (Gürtuna, 1999:52-68).

Şapik

Doğu Anadolu bölgesinde, Şal, şapik kumaşının üst kısmıdır. Kalçalara kadar iner gömlek boyundadır. Kolları uzun, önü açıktır. Kol ağzı farklı renkte kumaştan dikilir. Kol ağzı ters çevrilerek giyilir.

Şalvar

Farsça'dan dilimize geçmiş, kahverengi, gri ve değişik renklerden olup, kabardın kumaştan yapılır. Şalvarın ayak bileğinden dize kadar olan kısmı dardır. Bacak arasındaki peyigi çok kısa veya çok uzun değildir. Uçkurun ucuna renkli püskül takılmaktadır (B.T).

Şal, Bel Bağı

Yerli dokuma kumaştan yapılır. Kuşak şeklinde bele sarılır. Rengi kahverengi ve turuncudur. (Gürtuna, 1999:52-68).

Şaar

Diyarbakır yöresinde, kadınların başlarına takılan kofî veya tülbentin üzerine bağlanan bir puşu. (Gürtuna, 1999:52-68).

Sıdriye

Mardin yöresinde, kadınların iş yaparken belden aşağı taktıkları, elbiselerini koruyan bir çeşit önlüktür. Sık dokunur, işlemeleri olanları da vardır. İşlemeli olanlar gelinler içindir. (Gürtuna, 1999:52-68).

Sıhma, Yelek

Entarinin üzerine giyilen bez kumaştan veya el tezgahlarında dokunan “hışvalı” denen dokumadan yapılan kalınca yapılmış sıcak tutmaya yarayan bir yelectedir. (Gürtuna, 1999:52-68).

Şalvar, Tuman, Don

Pijamaya benzeyen bir alt giysidir. Paçaları bol kesimli olup lastik geçirilir. Zıbın veya eteğin altına giyilir (B.T).

Salta

Bir çok yörede kullanılan cepken (Gürtuna, 1999:52-68).

Şalöynük

Bir çok yörede kullanılan önlük (Gürtuna, 1999:52-68).

Sako

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde, palto yerine giyilen giysi (Gürtuna, 1999:52-68).

Sıkman

Genç kızların giydiği üstten sıkmalı yelek (Gürtuna, 1999:52-68).

Şayak

Yunanca'dan dilimize geçmiş, bir tür şal kumaştır (Gürtuna, 1999:52-68).

Şal Kuşak

Yünden yapıлып bele bağlanan bir çeşit bel bağı (B.T).

Sarık

Püsküllü fes (B.T).

Şeğr

Fesin bir diğeri adıdır.

Sako

Bir tür aba (Erişik, 2002 : 146).

Saya

Bir tür üçetek (Erişik, 2002 : 146).

Salma Yemeni

Kadın baş yemenisi iki şekilde bağlanır, birine kundak yemeni, birine de salma yemeni denilir (Koçu, 1967:201).

Salta

Bir çeşit kısa cebkenin adı (Koçu, 1967:201).

Sarık

Türkçe sarmak kökünden isim; Kavuk, Külâh, Fes bir serpuş, baş kisvesi üzerine sarılan Dülbend, Ağabani, veya Şal'a verilen isim (Koçu, 1967:202).

Sarma

Kadife ve kumaş üzerine kabartma işlemecilikde kullanılan bir tabirdir (Koçu, 1967 : 203).

Sepetli Fistan

Balina balığı kemiklerinden yapılmış ince çenberler ile sepet gibi kabarık bir fistan (Koçu, 1967:204).

Seraser

Seraser farsca bir kelime olup başdan başa, tümü anlamlarındadır; İpekli ve başdan başa her tarafı altın ve gümüş tellerle işlenmiş eski ve çok kıymetli bir «kumaşın adıdır (Koçu, 1967:204).

Sevayi Kuşak

Sevayi denilen ipekli kumaşdan yapılan kuşakların adı (Koçu, 1967:205).

Sıkma

Yukarı kısmı bol, ağı potlu (körüklü), diz kapağından aşağısı dar, (baldıra iyice yapıpışan, ve paçası ayağın incik kemiği üstünde düz kesimli ve dışdan az yırtmaçlı, giyilirken ayak geçtikden sonra üç düğme ile iliklenir) bir poturun adı (Koçu, 1967:205).

Sündüs

Eski bir nevi ipekli kumaş (Koçu, 1967:209).

Şal

En güzelleri İranda ve Hindistanda dokunmuş esvablık, omuz ve boyun için atkılık, kuşaklık ve sarıklık kıymetli bir yünlü kumaşın adı (Koçu, 1967:213).

Şalaki

Şal taklidi kumaşlara verilmiş isimdir (Koçu, 1967:24).

Şali

Şal gibi Keşmir Keçisi yününden dokunmuş ince ve makbul bir yünlü kumaşın adı (Koçu, 1967:214).

Şalvar,

Hem erkeklerin hem kadınların giydiği bol ağı geniş üst donu (Koçu, 1967:215).

Şubara, Şobara

Kelimenin aslı ıslavcadır; çuhadan yuvarlak tepeli ve dilimli bir serpuşun, baş kisvesinin adı (Koçu, 1967:219).

Takke

Kavuk, külah, fes gibi herhangi bir serpuş altına giyilen ve başın terini emerek serpuşun kirlenmesini önleyen ince bezden yapılmış veya örgü baş kabının adı (Gürtuna, 1999:38-41).

Terlik

Külah ve kavuk altına giyilen ve serpuşun ter ile kirlenmesini önleyen bir takkenin adıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

Tırpani

Adana yöresinde, bir çeşit bez. bayanların üç etek bezi (Gürtuna, 1999:4-6).

Tikme

Bitlis yöresinde, kırmızı veya siyah renkli, kofiden (başlık) daha kısa kenarlı olup başa giyilen bir giysidir. Bu giysi, alın hizasında olup üzeri, hamdiyelerle süslü, zenginlerin giydiği bir başlık şeklindedir (Törehan, 2000:95-97).

Terlik

Adıyaman yöresinde, şal işlemeli, delikli, nakışlı ve renkli erkek başlığı (Karakuş, 1996:32-33).

Tozak

Gaziantep yöresinde, genç kızların düğünlerde başlarına taktıkları tavuk, horoz ve turna tüyüdür. Tüylere boyanarak başın yan tarafına takılır. Diğer tarafına mevsim çiçekleri takılır (Altınok, 1996:22-23).

Üç Etekli

Eski kesim bir kadın entarisinin adı (Koçu, 1967:236).

Üstlük

Elbise, esvab üstüne giyilen Palto, Kaput, Gocuk, Burnos, Pelerin, Kepenek, Cübbe, Kürk gibi giyim eşyasının tümü hakkında kullanılmış, kullanılır bir isimdir (Koçu, 1967:237).

Uçkur

Eskiden İç Donu, Çakşır, Şalvar, Sıkma, Potur, Zıbka, vücudun belden aşağı alt kısmına geçirilip giyilen her şey, belden uçkur denilen ince kuşakla bağlanarak tutturulur idi; bunun için de hepsinin üst kenarına uçkurun içinden geçtiği “uçkurluk” denilen bir yer yapılırdı. Bir boru şeklinde olan uçkurluk , iç donunda donun kendi bezinden olur, öbürlerinde alelade bir bezden yapılıp Çakşırın, Şalvarın, Sıkmanın, Poturun, Zıbkının kumaşına, bel kısmında dikilip eklenirdi. Uçkurluğun ön kısmında uçkurun geçirilmesi için bir çatlak, ağız bulunurdu. Uçkurun uçkurluğa geçirilip takılması için de, o ince bez kuşağa rehberlik, edecek uçkur çubukları kullanılırdı; Hazan şimşirden, abanozdan yapılan ve üzerleri gümüş kakmalarla süslenen uçkur çubuklarının arkasındaki bir deliğe bir sicim bağlanır, uçkur da bu sicime düğümlenir, ve uçkur çubuğu giyilecek şeyin uçkurluğunun ön tarafında bulunan bir yarığın bir yanından sokulur, uçkurluğun içinde firdolayı dolaştırılıp öbür yanından çıkarılır, bu suretle de uçkur uçkurluğa kolayca geçirilmiş olurdu (Koçu, 1967:236).

Ülbe

Diyarbakır yöresi, seyirlik bir oyunda süt sağmaya giderken kullanılan küçük kova.

Üstlük

Elbise, esvab üstüne giyilen palto, kaput, pelerin, kepenek, cübbe, gibi giyim eşyasına verilen umumi bir isim (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Vala

İpek başörtüsü (B.T):

Yabanlık

Giyim kuşam konusunda “Adamlık” benzeri bir deyimdir. Misafirliğe gidilirken, misafir kabul edilirken giyilen yeni, yenice, temiz ve süslü esvablar, üstlükler ve

ayakkabları hakkında kullanılırdı (Koçu, 1967:238).

Yağlık

1. Yağlı elleri ve dudakları silmeye mahsus bez ki sofralarda herkesin önüne konulur, el bezi, peçete. 2. Mendile, Çevreye de yağlık denir (Koçu, 1967:238).

Yanardöner

Bakıldığı noktaya göre değişen renklerde görülecek suretde muhtelif renkli ipeklerle dokunmuş kumaşların adı (Koçu, 1967:239).

Yapıştırma

Zamanımızda yapılmayan gelin yüzü süslerindedir. Çiçek şeklinde kesilen küçük kadife veya atlas parçaları üzerine altın teller ve incilerle işlemler yapılır; bu teller ve inciler arasına bazan küçük yakutlar, zümrütler, elmaslar yerleştirilir; bu işlemeli çiçekciklerin altına gaayet sık dokunmuş kalın bezden bir kat astar dikildikten sonrama denilen altın telli, incili, elmaslı çiçekler, astarına zamk sürülerek gelin kızın alınının, yanaklarının ve çenesinin muhtelif yerlerine yapıştırırdı (Koçu, 1967:239).

Yaşmak

İslam kadınlarının sokakda ferace giydikleri vakit yüzlerine tutundukları ince beyaz dülbenden örtü ki biri yukarıdan ve biri aşağıdan gelerek gözlerin önünde bir aralık bırakan iki parçadan ibarettir. Yaşmaklanmaya yaşmak tutunmak, bağlamak denilir (Koçu, 1967:240).

Yeldirme

Kadınların kırlarda serbest gezinmek için ferace (ve çarşaf) yerine giydikleri hafif üst libasi ki başa bir baş örtüsü (yemeni, namaz bezi, dülbend) alınarak giyilir (Koçu, 1967:241).

Yelek

Hava alacak suretde kolsuz ve ekseriya önü açık (yaka kesimi açık) eteği bele kadar kısa olub mintan üstüne ve ceket, salta, cebken altına giyilir bir giyim şeyinin adı (Koçu, 1967:242).

Yemeni

Kısa kenarlı, kırmızı ve sair renkde (sars yahud siyah) sahtiyandan yapılır kaba pabuç ki avam giyer. Bir erkek ayakkabısıdır (Koçu, 1967:246).

Yemeni

Üzerine el kalıplan ile çiçek şekilli süs motifleri basılmış büyükçe bir değirmi hâlindeki dülbend bezin adı ki kadınlar tarafından başa bağlanır (Koçu, 1967:246).

Yemeni

Arapça'dan dilimize geçmiş, bir çeşit ayakkabı (B.T).

Yaşmak

Bir çok yörede kullanılan, ipekli baş örtüsü. (Gürtuna, 1999:52-68).

Yağlık, Marhama

Yerli dokuma olan mendildir. Kırmızı ve beyaz ipekten yapılır. Halk arasında beyaz mendilin dostluğu simgelediği, kırmızı mendil ise gerektiğinde sevgi uğruna kanını akıtılabileceği söylenmektedir (B.T).

Yağlık

Bayanlarda göğüse takılan bir çeşit mendildir (B.T).

Yelek

Arka beden ve kollar astardan yapılır. Ön beden ise şalvarlık kumaştan yapılır ve kollar kısadır. Yeleğin ön süslemesinde kaytan kullanılır. Küçük ve sık olarak dikilen düğmelerden dolayı kırk düğme yelek denilmektedir. Düğmeler Suriye'den gelmektedir. Günümüzde bulunmadığından, yelek kumaşından baskı düğmeler de kullanılmaktadır (B.T).

Yemeni

Çarık (B.T).

Yemeni, Arık , Edik

Altı kösele üstü deriden bir ayakkabı. Edik çizme şeklindedir (B.T).

Yemeni

Kısa kenarlı, kırmızı ve diğer renklerde (sarı ve siyah) sahtiyandan yapılan kaba papucun adı (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Yelek

İçliğin üstüne giyilir. Eteği bele kadar kısa olup aynı zamanda, mintan üstüne ceket ve salta cepken altına giyilir. Bazı yörelerde içliğin, üzerine giyilir. Kolsuz, önden düğmeli, ön kısmında küçük cepleri bulunur. Çeşitli renkte dikilenleri mevcuttur (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Yağlıh

Mendil (B.T).

Yazma

Yemeni, başörtü (B.T).

Zerkar Libas

Zerkar farsca sıfat; altın ile yapılmış anlamındadır. Kumaş ne olursa olsun altın sırma ile işlenmiş üstlük esvablar hakkında da kullanılmışdır (Koçu, 1967:249).

Zerkeş Libas

Kumaşı ne olursa olsun altın sırma ile işlenmiş üstlük esvablara verilmiş isim (Koçu, 1967:249).

Zerrin Kemer

Altın tel ile yapılmış yahud alim paftalı kemerlere verilmiş isim (Koçu, 1967:250).

Zertari

Zertar, Altın tel, sırma, altı tel, sırma ile işlenmiş veya dokunmuş kumaşlara zertari denilir (Koçu, 1967:251).

Zeyrek Yokuşu

Bir çeşid hotozun adı (Koçu, 1967:251).

Zıbka

Karadeniz yalısı ahalisinin giydiği Laz poturu (Koçu, 1967:251).

Zıbun, Zıbın

Kelimenin aslı Zıbun ise de halk ağzında daima Zıbın denile gelmiştir; kışın esvab altına giyilen kolsuz pamuklu yeleşin adı (Koçu, 1967:251).

Zıpka (Zıvka, Zıgva)

Bir iç donu üstüne giyilir, iç donu gibi bele bir uçkurla bağlanır. Kalçadan ayak bileğine kadar bacağa sımsıkı yapışır, fakat ağ körüklüdür. Yüze yakın kırma ile yapılan bu körüklü ağ, zıpka giymiş kimsenin bacaklarına serbestlik verir. Zıbkalar genelde yünlü kumaştan ve koyu, renkler seçilerek dikilir. Üzerleri, ayağın geçtiği bacak uçları siyah kaytan işlidir (Gürtuna, 1999:38-41).

Zıvga

Bir çok yörede görülen, erkek giyiminde pantolon anlamına gelir (Gürtuna, 1999:52-68).

Zıvga

Bir çok yörede görülen, bacağa giyilen pantolon şeklindeki kıyafet (Gürtuna, 1999:52-68).

Zıbın, Fistan, Entari

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, iç eteğin içine giydikleri şifon veda sarma işlemeli kumaştan yapılan uzun elbisedir (Gürtuna, 1999:52-68).

Zıbın

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, üç etek (Gürtuna, 1999:52-68).

Zıbka, Zıpka

Karadeniz bölgesinde, ağı geniş, paçaları dar bir çeşit alt giysi (Gürtuna, 1999:52-68).

5.3.2. Takı, Aksesuar ve Süslenmede Kullanılan Terimler

Alın Altını

Fesin üstüne bağlanan altı kapatan altınlarla örülü aksesuar (Koçu, 1967:30).

Aksesuar

Fransızca bir kelimedir, süslenme araçlarından olup, temelinde aktif bir görevi var iken zamanla oyun aracı unsurunu yitirerek yada o amaçla kullanılmadan, süs amacıyla kullanılan mendil, peşkir, yatağan, kubur, köstek gibi giysiyi tamamlayıcı parçalardır. (Koçu, 1967:30).

Armudiye

Armut şeklinde maşallah veya Süleyman Mührü olup başlığa takılır (Erişik, 2002:144).

Bezenmek

Süslenmek (B.T).

Bölük, Belik

Saç örgüsü(B.T).

Bülezük

Bilezik. (Koçu, 1967:30).

Boyunluk

Altın veya gümüşle örülü boynu tamamen saran kadın takısı (B.T).

Bilezik

Telkari süslemeli ve menteşeli (tahta bilezik) olan tipleri yanında, uç kısımları yılan başı şeklinde, kalın yuvarlak gümüşten olanlar da vardır (B.T).

Belik

Saç örgüsünün her bir örülmüş parçası (B.T).

Bezek

Takı (B.T).

Bazubend

Bazu, kolun dirsek ile omuz arasındaki kısmıdır. Nüşadan azmadır. Üç köşe gümüşden yapılır, içerisine nüsha konulan kutuculardır. Bunlar kabartma ve telkârî sanatlarla süslenir». Tamamen yanlıştır, meşhur antikacının bu tarifinin bazübend ile hiç ilgisi yoktur; boyuna asılıp taşınan, yahut cepte veya koyunda muhafaza edilen nüsha (Muska) nın eksik bir tarifidir (Koçu, 1967:30).

Bilezik

Kadın kolunun bilek ile dirsek arası süsünün adı (Koçu, 1967:38).

Biber Oya

Baş yemenilerine dikilen oyalardan idi, biber oyalı yemenileri de bilhassa delikanlılar kullanırdı (Koçu, 1967:38).

Beşbirlik

Bir tür altın takı (Erişik, 2002:144).

Cıngıl

Bir tür alınlık (Erişik, 2002:144).

Dille'e

Şanlıurfa yöresinde, çocukların perçemine takılan bir takı (Koçu, 1967:30).

Daluk

Dolağın ucundaki küpeler (Koçu, 1967:30).

Dövme

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde, deriyi çizgiler ve resimlerle süslemek adeti.

Dak

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, dövmenin diğer adı (Koçu, 1967:30).

Düzgün

Eski usul makyajda kadınların yüzlerine sürdükleri beyaz ve kırmızı boyalar karşılığı kullanılmış bir isim (Koçu, 1967:98).

Dövme

Dilimizdeki eski adı ile Veşim, vücuda çıkmaz boya ile yapılan şekillere, nişanlara, yazılan yazılara verile gelmiş isim (Koçu, 1967:95)

Enselik

Başın arkasında sağlı sollu olarak saç korunun üzerine takılan ve enseye doğru sarkan, dört sıra halinde saçaklı, madeni bir takıdır.

Fişeklik

Yedek fişeklerin konduğu, meşinden yapılmış gözden kemer (Erişik, 2002:144).

Gerdanlık

Levziklerin bir zincir üzerinde sıralanmasından meydana gelmiş çeşitleri olduğu gibi, haplı, salkımlı ve akik çeşitleri de olan bir takıdır (B.T).

Göğüslük

Yuvarlak şekilde, göğsün şekline göre biraz bombeli ve telkâri süslemelidir. Alt kısımları yarım ay şeklinde saçaklı olan göğüslükler ortalarındaki bir iğneyle sağlı sollu olarak göğüslere tutturulur (B.T).

Gıy

Tepeliğın altınlarına denir (Koçu, 1967:30).

Gıdıklık

Bursa yöresi ve civarında, bayanların boyuna taktığı bir aksesuardır.

Göğüslük

Vücutu sımsıkı saran bir üst giysi parçasıdır (Erişik, 2002 : 145).

Hatem

Üstü mühürlü yüzük (Koçu, 1967:30).

Hızma

Buruna takılır. Altın ve gümüş çeşitleri vardır (B.T).

Halhal

Arapça'dan dilimize geçen bir kelimedir. Bilezik şeklinde ayak bileklerine takılır. Çevresi habbe denilen nohut iriliğinde gümüş toplanla saçaklıdır.

Hücuz

Halhal (B.T).

Hizem

Burna takılır. Hızmanın sarkan şeklidir (Koçu, 1967:34).

Hınnegiy

Altın, gümüş, boncuk veda karanfilden yapılan bir takıdır. (Koçu, 1967:34).

Hamaylı

Omuzlardan çapraz olarak bele inen bağ, nişan, gümüş köstek, ucunda sigara tabakası bulunur. Aynı zamanda boyna asılan muskalara da hamaylı denir (Gürtuna, 1999 :38-41).

Hançer

Ucu sivri, iki tarafı keskin kamaya benzer bıçak. Beldeki kuşaklara veya silahlığa sokularak taşınır (Gürtuna, 1999:38-41).

Halhal

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, el ve ayak bileklerine takılan takı. (Koçu, 1967:34).

Hameyli

Genç erkeklerin boyunlarına taktıkları üçgen biçiminde gümüş kolye (B.T).

Hışır

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kadınların kullandıkları takıların genel adı (Koçu, 1967:34).

Hızma

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, buruna takılan altın yada gümüş halka (Koçu, 1967:34).

Halhal

Kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik (Koçu, 1967:126).

Hamaylı

Aslı arabca Hamail, omuzdan çapraz asılan bağ: kılıç - hamaili, nişan hamaili; aynı suretle asılan muskalara, uğur tılsımlarına de hamail denilir (Koçu, 1967:126).

Hançer

Ucu sivri, iki tarafı keskin kamaya benzer bıçak (Koçu, 1967:127).

Hotoz

Aslı Kotaz'dır; kadınların kendi saçlarından veya yemeni ve saire ile yaptıkları baş süsü (Koçu, 1967:131).

Köstek

Zincirli cep saati (B.T).

Kemer

Bele bağlanır. İki çeşit kemer vardır. Çok renkli yün kemer ve gümüş kemer. Son yıllarda yün kemer işlenmediğinden, kostüme uygun kumaştan kemerler de kullanılmaktadır (Koçu, 1967:129).

Koncik

Elazığ Yöresi ve civarında, cep anlamına gelmektedir (Koçu, 1967:129).

Kolbağ

Bilezik (Koçu, 1967:129).

Kemer

Bir şerit şeklünde deriden yapılan ve giyilen elbiseyi belden sıkıp tutmak için veya sadece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden bir toka ile tutturulan, üzerinde gümüş ya da madenden çeşitli motifler takılı aksesuar malzemesidir. Görüntüsü çok güzeldir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Köstek

Gümüş köstek de denir. 900 Ayar gümüşten yapılan zincir şeklinde ucunda çok güzel görüntülü gümüş parçalan ve buna takılı gümüş toplar veya gümüş mecdiyeler bulunan aksesuar parçası (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kargılık

Muğla yöresinde, efelerin göğüs üstüne taktıkları (çapraz) işlemeli fişeklik (Arslan, 2000:12 - 15).

Kama

Çerkez kaması da denin Hançer gibi ucu sivri fakat hançer gibi ucu kıvrık değil düzdür. Kını içinde kemere bağlanarak, bele takılır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

Kına

Arabca “Hina” dan Türkçeleştirilmiş bir isim; bu adı taşıyan bir ağacın yapraklarının tozundan yapılmış karamtırak kırmızı bir boya ki eski Türk süslenmesinde çok önemli bir yer almıştı (Koçu, 1967:157).

Kemer

Bir şerid şeklinde yapılan ve giyilen esvabı belden sıkıp tutmak için veya sâdece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden bir toka ile tutturulan şey (Koçu, 1967:152)

Kese, Kise

Küçük torba; deriden, kumaş, dikilir yahud çeşitli iplikden elde örülür ve günlük hayatta ayrı ayrı yerlerde kullanılır (Koçu, 1967:154).

Küpe

Kadınların kulağa asdıkları süs (Koçu, 1967:162).

Mahmudiya

Başlığın üstüne takılan altın para.

Mahrama

Mendil.

Levzik

Üç kor göbeğinin altına takılır, alına doğru sarkan bir takıdır.

Lebe

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, şerit veya ipe takılan, bele kadar sarkan bir takıdır. Altın gümüş liralı ya da boncukludur.

Para Kesesi

Mardin yöresinde, kadife kumaştan yapılan para muhafaza kesesidir.

Oya

Kadın kostümlerinin kenarına yapılan işleme (B.T).

Örük

Saç örgüsü (B.T).

Pazubent

Kolun pazu kısmına takılan bir takı. Deri veya boncuklu olanı vardır. İç kısmına dua ve muska konulmaktadır (B.T).

Pazvant

Üçgen yada dikdörtgen biçiminde, içine muska konulan gümüş, kolye (B.T).

Penez

Fesin önüne sıralı olarak takılan bir tür madeni takı (Erişik, 2002:146).

Palaska

Bitlis yöresinde, kemer (Zülfikar, 1999:31-33).

Reşme

Doğu Anadolu bölgesinde, fesin iki yanına takılır. Şakaklardan yanağa doğru sarkan bir takıdır.

Rastık

Eski kadın tuvaletinde, makyajda kaş boyasının adı (Koçu, 1967:196).

Sannare

Mardin yöresinde, bileziğe verilen ad (Koçu, 1967:129).

Saç İğnesi

Saç korunun alt kısmına takılır (B.T).

Suver

Bilezik çeşididir (Koçu, 1967:129).

Şirdan

Gerdanlık dizisi (Koçu, 1967:129).

Silahlık

Tabanca, bıçak, hançer, kama gibi silahlan yerleştirmek için meşinden yapılma, kat kat bele bağlanan enli kemer (Gürtuna, 1999:38-41).

Sürmedan

İçine göz sürmesinin konduğu küçük hokkanın adı (Koçu, 1967:212).

Silahlık

Tabanca ve yatağan gibi silâhlan koymaya mahsus meşinden kat kat kuşak (Koçu, 1967:206).

Sırma

Başlıkta bulunan saç örgüleri (Koçu, 1967:129).

Tozluk

Bacakların kirlenmemesi için baldıra geçirilen kumaş parçasına tozluk denir. Çuhadan, kadifeden yapılı Üstü ekseriya sırma veya kaytan ile işlenir (Gürtuna, 1999:38-41).

Üçkor

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, fesin alt kısmına, alından yukarıya takılır. Ortasında yuvarlak ve mavi taşlı bir göbek, yanlarında üç sıra zincir bulunur. Bu zincire verilen addır, bir takı olarak kullanılır (B.T).

Verdine

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, hızmanın sabit biçimidir. Gümüş veya altından yapılır.

Vesme

Rastığın arabçası; kaş boyası, Vesme kaşa çekilen rastığa derler (Koçu, 1967:237).

Yüzük

Parmağa takılan, üstünde elmas (kıymetli taş) bulunan altın veya gümüş halka (Koçu, 1967:247).

Zılgıt

1. Halayın coşkulu yerinde sevinç ifade etmek için yapılan bağırma. 2. Kavgada, erkeği cesaretlendirmek için kadınların bağırmasıdır. 3. Düğünde, sevinç ifade etmek için yapılan bağırma. 4. Yasta, hüznü ifade eden bağırma. 5. Halayın coşkulu yerinde sevinç ifade etmek için yapılan bağırma (B.T).

Zincir

Farsça'dan dilimize geçmiş, gümüşten yapılan, iki veya üç sıra halinde boyuna takılan takıdır (B.T).

5.3.3. Müziklerde Kullanılan Terimler

Alkış

Dua, çepik, el vurma.

Arzumani

Karsın tanınmış oyun havalarındandır (Tan, 1990:53).

Asgerani

Karsın tanınmış oyun havalarındandır (Tan, 1990:53).

Ayşe Oyun Havası

Esi Oyun Havası da denir (Tan, 1990:63).

Bozlak

Halay arasında uzun hava (Eroğlu, 1995:120).

Boğaz

Sipsiyle zortlatmalarda yapılan yöreye has bir gezinme türüdür. (B.T).

Bar Havası

Bar oyunlarının ezgi ve müziğini anlatan bir deyimdir (zbilgin, 1995:42).

Bahteveri

Kars'ın revaĉtaki oyun havalarındandır (Tan, 1990:64).

Beri Basu

Mardin dolayının oyun havalarındandır. "Beri bas" kelime birleşiminden (Tan, 1990:91).

Cengiharbi, Cengerme

Halk oyunlarında genellikle sahneye girişte veya ĉıkıřta kullanılan bir ezgidir. İsminden de anlaşılacağı gibi cenk ve savaşı temsil eder. (B.T).

ĉapık

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, alkış, el vurma, el vurarak tempo tutmak. (B.T).

ĉapu

Bitlis yöresinde, alkış (Törehan, 2000:72).

ĉibik ĉalmak

El ĉırpma (Tan, 1990:122).

ĉambah

Davul tokmağı. (B.T).

Dallı Çal

Harmandalı zeybeği çalınması istendiğinde müzisyenlere kullanılan cümle. (B.T).

Dudak Değmez

Muş'ta iki dudak arasına iğne koyarak, dudakları değdirmeden türkü söyleme (Eroğlu, 1995:120).

Dömbek, Dönbek

Darbuka (B.T).

Dum

Trakya bölgesinde, davulda tokmak ile vuruşun adıdır. Düm anlamına gelmektedir. (B.T).

Dı-Gal

Trakya bölgesinde, davulda çubuk ile yapılan vuruşun adıdır. Tek anlamına gelmektedir (B.T).

Davulcuya Oynat Çubuğunu Dendiğinde

Trakya bölgesinde, davulun daha hareketli ve süslü çalınmasını istemek adına, müzisyene kullanılan bir cümledir (B.T).

Gırnata

Elazığ yöresinde klarinetin diğer bir adıdır. (B.T).

Gopal

Diyarbakır yöresinde, davul tokmağına verilen addır. (B.T).

Gurbet

Burdur ve civarında, genellikle kabak kemanıyla yapılan bir uzun hava türüdür. (Eroğlu, 1995:120).

Hopraldan Hopraldan

Trakya bölgesinde, yavaş yavaş anlamına gelmektedir. Davulcu zurnacıya hopraldan deyince tulum oyununa girmektedir. (Eroğlu, 1995:120).

Halay Havası

Türkölü halay ezgisi (Eroğlu, 1995:120).

Hobaa, Şabaa

Trakya bölgesinde, müzisyen tabiriyle düğün,asker uğurlamasında herhangi bir eğlencede davulcunu ala tura isterken davulu daha velveleli daha aksak bir şekilde atması zurnacınında ezgide meyan yapmasıdır. (Eroğlu, 1995:120).

Halay Fashı

Aynı makam dizisinde bulunan halay melodilerinin birbirine eklenerek peş peşe çalınması veya söylenmesi (Eroğlu, 1995:120).

Hoplatma

Halay oyununa üçüncü bölüm. Üç kısımlı halaylarda en hızlı, çevik bir şekilde oynanan son bölüm niteliğindeki oyun. İki bölümlülerde bitiriş bölümü (Eroğlu, 1995:120).

Halay Fashı

Aynı dizide bulunan halay melodilerinin birbirine eklenerek peşpeşe çalınması ya da söylenmesi (Özbişgin, 1995:45).

Halay Havası

Türkölü bir şekilde söylenen ya da çalınan halay ezgisi (Özbişgin, 1995:46).

Kayda, Gayda

Ezgi. (Özbişgin, 1995:46).

Kaide

Arapça'dan dilimize geçmiştir. Diyarbakır yöresinde, müzisyenlerin yöresel ezgilere vermiş oldukları addır. (Özbişgin, 1995:46).

Lavik

Ađıt, ađıt ezgisi. (Özbiłgin, 1995:46).

Meyan

Musikide tiz perdelerde söylenen bölüm. (Özbiłgin, 1995:46).

Salavat

Diyarbakır yöresinde, ekip sahneye girerken çalınan giriş müziğinin adıdır. (Özbiłgin, 1995:47).

Şıvık

Diyarbakır yöresinde, davul çubuğuna verilen addır. (Özbiłgin, 1995:467).

Şabaş

Diyarbakır yöresinde, müzisyene verilen bahşişin adıdır. (Özbiłgin, 1995:47).

Yer, Yır

Muş'ta ezgili halay türküsü söyleme, (Yır) (Eroğlu, 1995:120).

5.3.4. Oyuncuların Oyun İçinde Kullandığı Terimler**Alahey**

Halay içinde bir nara (Eroğlu, 1995:120).

Alaşağā, Aloğlum

Trabzon yöresinde düz oyunda aniden gelen bu komut kolların aşıağı alınıp ayak hareketlerinin öne çıkarılması ve sıklaştırılması anlamına gelir. (Eroğlu, 1995:120).

Ayda Be

Trakya bölgesinde, oyuncuları ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur. (Eroğlu, 1995:120).

Ağardan, Kabadan

Trakya bölgesinde, oyunun çok ağır başlaması istenmektedir. (Eroğlu, 1995:120).

Ayağa Vur

Karadeniz bölgesinde, davulcudan oyuncunun adımlarına göre almasını istemesidir. (Eroğlu, 1995:120).

Aha Ha, Ha

Karadeniz bölgesinde, oyuncunun hızlanarak final bölümüne geçme komutudur. (Eroğlu, 1995:120).

Alaşoğlu

Karadeniz bölgesinde, aşağı almalarda kullanılan komut eşidi (Eroğlu, 1995:121).

Aloğlum

Karadeniz bölgesinde, oyun bölümünün değiştiğini hatırlatan komuttur (Eroğlu, 1995:121).

Arje

Diyarbakır yöresinde bir komuttur (Eroğlu, 1995:121).

Bi Gayde, Kayde

Karadeniz bölgesinde, kemeeciye alması için söylenen uyarı (Eroğlu, 1995:121).

Bremı Bremı Hey

Adıyaman yöresinde, bir oyundan diğerine geçmek için kullanılan bir komuttur. (Eroğlu, 1995:121).

Dn Kızım Dn Dn

Bursa düğünlerde gelinin tek oynatıldığı anda söylenilen bir nidadır (Eroğlu, 1995:121).

Dnverin, kverin, Sekiverin Kızlar

Keles yöresi ağzıyla söylenen köy düğünlerinde bekar kızların kendilerini köyün delikanlılarına seslerini duyurabilmek için düğün esnasında söyledikleri terimdir, amaç köy erkeklerinin ilgisini çekmektir (Eroğlu, 1995:122).

Dik Oyna

Karadeniz bölgesinde, oyunun canlı oynanacağını hatırlatan komuttur (Eroğlu, 1995:122).

Dikkat, Dikkat

Karadeniz bölgesinde, komutun geleceğini hatırlatan uyarı (Eroğlu, 1995:122).

De Ula Haburiye, Haburaya Bişey

Karadeniz bölgesinde, kemeñecinin ritimciye çalması için bulunduğu uyarı (Eroğlu, 1995:122).

De Ula Haburiye, Haburaya Bişey

Karadeniz Bölgesinde, doğaçlama türkü söyleyecek kişiyeye istek belirten nidadır (Eroğlu, 1995:122).

Eyvah Eyvah

Diyarbakır yöresinde, ekip başının oyunda kendini müziğin ve oyunun zevkine varması ile coşku ve sevincini ekiptekilerle paylaşmak isterken kullanmış olduğu yöresel bir nida (Eroğlu, 1995:122).

Gel Ula

Karadeniz bölgesinde, oyunun sert oynanacağını belirten komut çeşidi (Eroğlu, 1995:122).

Gas Gas

Karadeniz bölgesinde, oyuncunun hızlanarak final bölümüne geçme komutu (Akdeniz,1995:65).

Haydi

Ege bölgesinde, oyuna başlamadan önce kızların birbirlerini oyuna davet etmek için kullandıkları terimdir (Akdeniz,1995:65).

HASDUR

Bursa yöresinde, kılıç kalkan oyununda, esas duruşa geçileceği anlamına gelmektedir (Akdeniz,1995:65).

Hayda

Bursa yöresinde, kılıç kalkan oyununda esas duruştan bir sonraki harekete geçiş için kullanılan bir nida (Akdeniz,1995:65).

HA UŞAK HA

Karadeniz bölgesinde, oyunun sert oynanacağını belirten komut çeşidi (Akdeniz,1995:65).

Hayda Bre

Trakya bölgesinde, oyuncularını ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur (Akdeniz,1995:65).

Hopa

Trakya bölgesinde, oyuncularını ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur (Akdeniz,1995:65).

Hey Hey Hoppa

Trakya bölgesinde, oyuncularını ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur (Akdeniz,1995:66).

Horondan Çık

Karadeniz bölgesinde, oyundan ayrılacak kişi için verilen komut (Akdeniz,1995:66).

Hep Sağa

Karadeniz bölgesinde, sağa gidileceğini hatırlatan komut çeşidi (Akdeniz,1995:66).

Hop, Hop, Hop

Karadeniz Bölgesinde, oyun bölümünün değiştiğini hatırlatan komut çeşidi (Akdeniz,1995:66).

Hani Hani

Karadeniz bölgesinde, oyunun daha esnek oynanması için verilen komut (Akdeniz,1995:66).

Hop

Karadeniz bölgesinde, oyun bölümünün değiştiğini hatırlatan komut (Akdeniz,1995:66).

Horonu Bozma

Karadeniz bölgesinde, oyuna uyulmasını hatırlatan komut çeşidi (Akdeniz,1995:66).

Hop Teh Teh

Oyuna davet anlamına gelir (Akdeniz,1995:66).

Hoppa Hey

Halay esnasında, bir oyundan başka bir oyuna geçmek için verilen komut (Akdeniz,1995:67).

Ha -Ha Hey-Hey-Hey

Adıyaman yöresinde, Sevda ve Tırge (Türkan) oyunu oynanırken ritimle birlikte çıkarılan ses (Akdeniz,1995:67).

Hada

Gırtlığın üstüne el parmakları koyularak parmaklarla gırtlığı hareket titreterek yapılan melodik yapıda söyleyişler ve atışmalardır (Akdeniz,1995:67).

Haydi Efeler

Zeybek erkek oyunları sırasında erkek oyuncuların oyuna davet anlamında kullandıkları naradır (Akdeniz,1995:68).

Heste, Hesta

Genellikle kız ve erkek birlikte oynanan oyunlarda erkeklerin "haydi efeler" şeklindeki oyuna davetinden sonra kızlar "Heste (hesta)" şeklinde karşılık verir. (Akdeniz,1995:68).

Haydi Kızlar

Ege bölgesinde, sadece kız oyunlarında bayan dansçılar oyuna davet anlamında kullanırlar (Akdeniz,1995:68).

Hoop

Genellikle erkekler tarafından kullanılır. Oynayan kişinin oyundan zevk aldığını gösterir (Akdeniz,1995:68).

Hoppa

Halaylarda, ekip başının komutu (Akdeniz,1995:68).

Hey Hey

Halay içinde kullanılan bir nara (Akdeniz,1995:68).

Hayda Bre

Trakya bölgesinde, erkeklerin yiğitlik gösterisidir. Oyun içindeyse birbirlerini ve seyirciyi coşturmak için kullandıkları naradır (Akdeniz,1995:68).

Hop

Oyunun başında oyuna davet narasıdır.ayrıca oyunların değiştiği yerde de kullanılır (Akdeniz,1995:68).

Hey

Oyun içinde ve genellikle sonunda coşkuyu belirtmek için kullanılan nida (Akdeniz,1995:68).

Haydi

Ege bölgesinde, oyuna başlamadan önce kızların birbirlerini oyuna davet etmek için kullandıkları terimdir (Canlı,1992:36).

Haydi Deh Deh

Oyunun içinde oynayan kişiyi ve diğer oyuncuları coşturmak için kullanılan bir nida çeşididir (Canlı,1992:36).

Hoy Hoy

Karadeniz bölgesinde, yenlik bölümünden sıksara bölümüne geçilip, hızlanılması gerektiğini belirten bir komuttur (Canlı,1992:36).

Kizava Kizava Hey

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, oyun esnasında oyuncuların hep beraber çıkardıkları ses, bağırıdır (Canlı,1992:36).

Kimola

Karadeniz bölgesinde, bu komutla horon oynayan kişiler ani şekilde öne fırlar, omuz ve ayak hareketlerini sert kullanmaya başlarlar (Canlı,1992:36).

Ki Buke

Diyarbakır yöresinde kına ve düğünlerde gelinin kim olduğunu öğrenmek ve ortamı neşelendirmek amaçlı sorulan soru. Ki buke? (kim gelin?). (Canlı,1992:36).

Kim Ula

Karadeniz bölgesinde, oyunun sert oynanacağını belirten komut çeşidi (Canlı,1992:36).

Kalkta Hora Tepelim, Depelim

Trakya bölgesinde, oyun oynamaya kalkalım anlamındadır (Canlı,1992:36).

Napret Napret

Trakya bölgesinde, hızlı hızlı anlamına gelmektedir.Davulcu napret deyince zurnacı hızlı bir oyun melodisine girer.Yavaş oyundan hızlı oyuna geçiş anlamına gelmektedir (Canlı,1992:36).

Oy Oy Oy

Karadeniz bölgesinde, oyunun daha esnek oynanması için verilen komut çeşidi. (Canlı,1992:37)

Oh Deh Deh Deh

Oyun içinde bir komut niteliğinde olup oyuncuların oyuna davet edilmesidir. (Canlı,1992:37).

Ooof Ooof

Ege bölgesinde, köy kızlarının askere gönderdikleri eşleri ya da nişanlılarının ardından söyledikleri,özlemlerini ya da aşklarını dile getirdikleri sevgisini ifade eden, askerden dönüşünü büyük bir sabırla beklediğini ifade eden terimdir (Canlı,1992:37).

Salavat

Siirt yöresinde, düğünde sevinç ifade edilirken yapılan dua niteliğinde naradır (Canlı,1992:37)

Şaşma

Karadeniz bölgesinde, oyuna uyulmasını hatırlatan komut çeşidi (Canlı,1992:37).

Uya Uya

Karadeniz bölgesinde, oyuna uyulmasını hatırlatan komut çeşidi (Canlı,1992:37).

Ula, Ula

Karadeniz bölgesinde, kişiye özel uyarı komutu (Canlı,1992:37).

Ühüde

Erkeklerin oyuna başlamadan önce birbirlerini havaya sokmak ve oyuna davet amaçlı kullandıkları terimdir (Canlı,1992:38).

Yürü Kaldır

Trakya bölgesinde, oyunun hızlandırılması istenen bir komuttur (Canlı,1992:38).

Yaylan

Karadeniz bölgesinde, oyunun daha rahat oynanması için verilen komut (Canlı,1992:38).

Ya Allah

Bursa yöresi, Kılıç Kalkan oyununda kullanılan bir nida. Karşı tarafa hücum anlamına gelir (Canlı,1992:38).

Yenlik

Karadeniz bölgesinde, serbest dolaş anlamına gelen bir komuttur (Canlı,1992:38).

Yalpa

Düz oyunun sağa sola eğim vererek ve adımların genişletilmiş şekilde oynanmasına denir.

5.3.5. Oyunlar İçin Kullanılan Terimler

Ağırlama

Halay oyununda birinci bölüm. İki, üç bölümlü halaylarda açış oyunu. Baş oyun niteliğindeki ilk kısım (Eroğlu, 1995:119).

Ağır Oyun

Hareket serisi tamamen seyrek adımlar üzerine kurulu düz oyunlardır (Canlı,1992:38).

Atılmak

Erkek oyunu olan serenler zeybeğinde dönüp diz vurarak oturmaya denir (Canlı,1992:38).

Avare

Başı, boş anlamına gelip, Diyarbakır yöresinde manilerle oynanan seyirlik bir oyundur (Canlı,1992:38).

Açık Horon

Oyuncuların aralarında mesafe bırakarak oluşturdukları bağlı diziyle oynadıkları horon oyunlarının genel adı (Özbilgin, 1995:52).

Ağır Horon

Yavaş tempolu oyunların genel adı (Özbiłgin, 1995:52).

Alaca Horon

Kadın erkek birlikte oynanan horon oyunlarının genel adı (Özbiłgin, 1995:52).

Atlama Horonu

Horonların en hızlı oynanan ikinci bölümü (Özbiłgin, 1995:52).

Alaca Bar

Kadınli erkeli karışimla oynanan bar oyunlarına denir (Özbiłgin, 1995:54).

Açık Bar

Bar tutuşurken oyuncuların birbirinden ayırık durmak suretiyle dizilmelerine denir (Özbiłgin, 1995:43).

Adım Cümlesi

Aynı adımların veya farklı adımların bileşiminden oluşan adımlar topluluğudur. Genelde bir müzik cümlesi ya da ritm cümlesi kadar uzunluktadır (Özbiłgin, 1995:12).

Adım Cümleciği

Bir oyunun içindeki en küçük hareket birimidir (Özbiłgin, 1995:13).

Adım

Halk Oyunu adımı (B.T).

Acabat

Bu adı Hacabat şeklinde telâffuz ettikleri de olur. Rize bölgesi köy Horonlarından olup türküsü vardır (Tan, 1990:13).

Acem Halayı

Oymak Halayı da denilen bu oyun Çukurova'ya mücavir güney Türkmenleri arasında vardır. Adını eski bir göç yolu hâtırasından sakladığı sanılıyor (Tan, 1990:13).

Açık

Bingöl bölgesinden Kiğı kazasının Halhal köyü gibi dolaylarında yürütülen oyunlardandır. Toplu ve seyrek olarak 2-8 erkek tarafından oynanır. Tamzara, Narı, Tek Ayak oyunları dizisindedir (Tan, 1990:13).

Açılışın Demir Kapı

Rize ve dolayının birli ve ikili oyunlarından. Köçek oyununu düşündürür. Çoğunlukla tek oyuncu tarafından yürütülür. Yüz seyircilere dönük olduğu halde daire çizme, arkadan yere kaykılıp yatma ve zaman zaman titreme, oyunun asıl gösterilerindedir. irticali görünüşüyle kadın oyunundan taklitçidir denilebilir (Tan, 1990:13).

Açkapı Oyunu

Safranbolu düğünlerindeki çengi oyunlarından. Atlamalı Zeybek oyunlarını andırırsa da, kendine has bazı tavırları dikkati çeker. Oyunda söylenen türkünün ikinci mısraları tekrarlanır. Ezgisi karcıgar makamının seyrine uygundur (Tan, 1990:13).

Afşar Halayı

Bazı Ankara köylerinde seyredilebilen sıra oyunlarından (Tan, 1990:17).

Ağca Koyunlu

Adını türküsünden alan oyunlardan olup çoğu ayakları irticailidir (Tan, 1990:17).

Ağır

Adıyaman dolayında revaçtaki dört oyundan birincisidir (Tan, 1990:17).

Ağır Bar

Kağızman (Kars) dolayında, davul zurna yahut saz veya (yarım asırdır) armonik, kınata (klarnet) eşliğiyle, yer genişliğine göre 10 ilâ 20 kişi tarafından yürütülen sıra oyunu çeşitlerinin başta gelenidir (Tan, 1990:17).

Ağır Halay Havası

Çanakkale ili Ayvalık kazasının Babadeke köyü gibi bazı dolay mevkilerinde 25-30 erkek tarafından davul zurna veya saz eşliğiyle yürütölen iki oyundan biri (Tan, 1990:18).

Ağır Hava

Urfa'nın Birecik kazasında, başta Ağır Hava olmak üzere Şirvanî, Çap, Mimateşi ve Göven toplu karma oyunları yalnız düğün ve bayramlarda davul zurnayla yürütölürler. Başlıca farkları hız derecelerindedir (Tan, 1990:18).

Ağır Hava Oyunu

Pazarcık kazasının Han Obası köyünde (Maraş, şimdi Kahramanmaraş) bu adla rağbettteki oyun kadınlara mahsustur. 5-15 kişi tarafından davul zurna ile oynanır. Meydan oyununun kadına inhisarı, yalnız kadının tarlada çalışıp erkeğinin kahvede nargile kaynatmasına (tokurdanmasına) benzer (Tan, 1990:18).

Ağır Kayda

Kars merkez kazasının Çakmak köyünde Ağır Kayda ve Diz Kıрма adlı iki oyun revaçtadır. Birincisinin tek kişiçe, öbürünün kadın erkek karma olarak düğünlerde yürütölmesi görenektir (Tan, 1990:18).

Ağır Oyun

Urfa dolayında kadınlı erkekli topluluklarca düğünlerde davul zurna eşliğiyle yürütölen oyundur; 2,4 veya 6 kişiliktir (Tan, 1990:23).

Agooğlu–Ağaoglu

Bu oyunun adı eski bir Rumeli türküsünün baş sözleridir. Ağa Oğlu'nun ora ağızlarındaki söylenişidir. Yıllardır bazı Tekirdağ köylerinde sıra oyunu hâlinde türküsü söylenerek yürütölüyor. Trakyamızda iç Rumelili göçmen sekene (oturan, ikâmet eden) çok olduğu için, Vardar ötelerinden getirilmiş oyun çeşitlerinden olacağı düşünölebilir (Tan, 1990:23).

Ahmet Yavaş

Konya'nın Bozkır ilçesinin meselâ Dere köyünde bilhassa şu üç oyun her şenlik vesilesiyle yürütülür: Ahmet Yavaş, Kırık Oyun, Köbek Dansı (Göbek Havası). Saz, cura veya eldeki başka yerli çalgılar eşliğiyle oynanırlar. Ahmet Yavaş, aslında kadın oyunudur. Kadınlar arasında türküsüyle yürütülür (Kadın oyununu delikanlılar ancak oturak Âlemi'nde mahremce (gizlice) seyredebilirdi). Adı, kıdemi ve ömrü türküsüne bağlı kalan irticalî kadın oyunlarından. Bir veya iki oyunculudur. Yürütülüş tarzı oyuncuların tecrübe, sezgi ve taklitleşme imkânlarına bağlıdır. Kaşıklarla delikanlılar da oynar (Tan, 1990:26).

Akıştta

Kars-Artvin'den Siirt dolayına doğru Akıştta veya Hakiştta kelimesi bozula bozula Siirt'te Karakuştani, Bitlis'te Halkuştta ve diğer mücavir şark (doğu) topraklarımızda daha da farklıca söylenişler edinmiş görünüyor (Tan, 1990:26).

Alaca Bar

Ağrı ilinin Eleşkirt ilçesinde bu oyun davul zurnayla yürütülür. Yerin büyüklüğüne göre sayısı çoğalabilen erkek ve kadınlarca elele tutuşularak oynanır. Esasen Alaca Bar karma oyun demektir. Merkez kazasının Gülesor köyünde tar çalındığına göre bazı oyun unsurlarının da Azerilerden gelmiş olması mümkündür (Tan, 1990:27).

Alana Oyunu

Bursa ilinin Gürükle köyünde kadın oyunudur. Düğün ve bayramlarda aralarında iki kişi tarafından oynanır (Tan, 1990:28).

Alan Havası

Çanakkale ilinin Bozcaada ilçesinde yalnız erkeklere mahsus olarak resmî günlerde davul zurna veya klarnet, keman, lağuta ve def ile yürütülen 20-150 kişilik toplu oyundur (Tan, 1990:28).

Alassia Komutası

Titreme Horonu gibi Sallama Horonu'nun da gemiciliğe ve balıkçılığa bağlı kendi bölgesinde (Borçka, Hopa yalılarında) sarsıntılı figürleriyle revaçta kaldığına dikkati çeken Bay Kasım

Ülgen, Deli Horon denilen çeşitin şöhretinin bilâkis Artvin tarafında da yaşadığını ve canlılığına binaen "Coşkun Çoruh" da denilir olduğunu belirtiyor. Oyunun figür değıştirme yerlerinde verilen komuta "Allasiya"dır. Yani, Çoruh kayıkçılığından müntakil (intikâl eden, geçen) bir gemici tabiri olduğu kendiliğinden anlaşılıyor. Filhakika (doğrusu, gerçekten) "Allasiya!" nidası İtalyanca (Cenevizli hâtırası) bir tabir olup, aslı alla scia'dır. Heyamola, Heyayisa, Siamole gibi eski Venedikli dilinden kalma gemici tabirlerinden olduklarını eski lûgatçılarımız (sözlük hazırlayanlarımız) tespit etmişlerdir. Pazar kazasında Yisa adlı müstakil bir erkek Horonu daha bulunduğu biliniyor. Allasiya, sandalı ters kürekle geri alıp siya ettirmekte kullanılır. Filhakika baş tarafta adı geçen oyunun o figüründe de "daire artık önceki istikâmetinin aksi tarafına gitmeye başlamış" bulunur (Tan, 1990:28).

Alay

Düğün alayı gibi topluluk anlamındaki alay kelimesi yurdun dört bir bucağında bilindir, doğru telâffuz edilir ve meselâ "halay" gibi telâffuz edilmez. Oyun tarzının adı olan Halay da Sivas gibi yörelerde "alay" telâffuz edilmez. İki söyleniş aya tutulurlar. Halayın yerini dilde Alay'm aldığı ancak beş on köy biliniyor. İstihza (alaya alma, eğlenme) anlamındaki alay kelimesinin aslı topluluk alayından ayrıdır. En eski Türkçe'de "elük" alay etme demektir, bu alay o eskiden bozulmuştur. "Eliklemek", alay etmek, alaya almak demektir. Orta Anadolu'nun çoğu semtlerindeki Halay oyunları ile nice köylerdeki Alay adlı toplu oyunlar aynı şeyler midir? Öyle köy var ki Alay ve Halay kelimelerini fasih (düzgün) söylenişleriyle farklı anlamlarında pekâlâ kullanabildiği için, iki kelimenin başkalığı anlaşılıyor. Bazan da her iki kelimenin Alay telâffuz edildiği nice köylerde görülmektedir. (Sihhat ve saat kelimelerinin ikisini de "saat" telâffuz eder gibi bir şey oluyor). Buna bakanlar Halay kelimesinin doğrusunun Alay olduğunu sanabilir ki, yanılmış olur (Tan, 1990:29).

Alaya

Urfa ilinin Birecik ilçesinden Halfeti köyünde (şimdi ilçe merkezi) Alaya bir kadın oyunu olup imkân takdirinde 150 kişinin bile katılmasıyla tef vesaire eşliğiyle yürütülür. Neşesi kalabalıklığındadır. Erkeklerce hiç oynanmaz. Kadınlar hamamda ve düğün evlerinde yürütürler. Türlü türkülerle çekilebilir (Tan, 1990:30).

Alay Çekme

Halay çekme tabirinin Yozgat'taki muhaffef söylenişidir (Tan, 1961:30).

Alaydan Alaydan

Bartın'da beşi kız, beşi oğlan çocuklar, beş o tarafa, beş bu tarafa karşılıklı söyleşirler. Çocuk oyunudur :

- Alaydan, alaydan, Hatip alaydan.

- Ne istersin, ne istersin bizim alaydan?

-İsleriz, isteriz, güzel isteriz.

-Güzeldir, makbuldür, kendisi gelmez.

Gelin almaya gelenler:

-El eşinen, yoldaşınan, davulunan, zurnasınan aldık gelini (Tan,1990 :30).

Alaylaylan

Tekirdağ merkez ilçesinin Banarlı köyünde Uzun Urgan adıyla da oynanır, Zengin fakir 20-30 kadın ve kız hep birlikte sahanın genişliği nispetinde toplaşıp bu oyunu yürütürler. Neşeli bir sıra oyunudur. Hesaplı ayak oyunları yoktur. Ana konusuyla muteber ve teferruatta oyuncuların zekâsına muhavveldir (ısmarlanmış, bırakılmıştır) (Tan, 1990:30).

Alay Raksı

Çanakkale merkez kazasının Özbek köyünde 15-80 erkeğin davul zurnayla bir Halay çeşidi hâlinde yürüttükleri oyundur (Kadınlar da iyi giyimli şenlik günlerinde kendi meclislerinde oynarlar) (Tan, 1990:35).

Alay Sekmek

Bir yolcu Sivas'ın 46 km. uzağındaki Hanlı köyüne tesadüfen bir düğün üzeri uğruyor. Sekene, bir zamanlar Halep ve Maraş taraflarında kaldıktan sonra o yoldan buralara gelen İlbeyli Türkmen aşiretindedir. Yolcu düğünde seyrettiği Halay sahnesini sonradan

neşrettiği bir gezi hatırasında şöyle anlatmıştır : "Alay sekeceğiz dediler, elele tutarak alayla oynayacaklardı. Kadınlar bir tarafa toplarmış, türkü söyleyerek oynuyorlardı.

Erkekler de davul zurna ile alay sekmeğe hazırlanıyorlardı. Esmer, uzun boylu, gök çuhadan sıkıca elbise giyinmiş bir genç sağa sola koşuyordu.

Halkın arasında dikkati çeken bur gürbüz gencin güvey olduğunu söylediler. Sonra birçok gençler sıçraştılar, oynadılar." Burada geçen alay sekmek sözü Halay çekmek anlamındadır (Tan, 1990:35).

Aldım Param

Erzurum Barlarındanır. Önce kollar aşağı bırakılarak elele tutuşu olur. Sonra eller taraklana yürüme ve oturma hareketleri gösterilir. Gerek yürünürken, gerekse ilk hareketlerde asıl vazife sol ayakta olur. Oyunun son hareketi de bu ayakta bitirilir. Oturmasında hareketler bir sağa, bir sola olarak, bir defasında sağ ayak, diğerinde sol ayak üzerinde yapılırlar (Tan, 1990: 35).

Al Elma

Elazığ ve dolayında "Şeve kırma" dedikleri oyuna daha ziyâde kadınlar kalkar ve bu "Al Elma" türküsünü söyleyerek oynarlar. Dizi hâlinde oturan kadınlar kollarını birbirine geçirirler yani kol kola girmiş olurlar. Bu türküyü söylerken de tartım dairesinde sağa sola sallanırlar. Çeyrek asır kadar önceleri bu oyun orada fazla rağbetteydi. Sözlerinin ilk dörtlüsüyle bağlantısı aşağıdadır. Tartımı 10/8'lidir. Oyunun kendisine türküye göre "Al Elma Oyunu" denilmez, daima "Şeve kırma" derler. Oturulurken oyun çıkarma düşüncesi hoş bir buluştur. Fakat İstanbul için bile çok eskidir.

Al elmayı daldan al

Daldan alma benden al

Duydum gelin o liysin

Dur ben ölem ondan al

Uy henom, henom, henom (hanım)

Eller kınalı henom

Gözler sürmeli henom (Tan, 1990:36).

Aley

Halayların belirli yerlerinde bir ağızdan Ala hey! nidası çekilir ki bu da Aley muhaffefine (kısaltılmasına) yol açmış olabilirdi (Tan, 1990:36).

Aeyler Buleyler

Muğla'nın Datça ilçesinin merkezi olan Reşadiye kasabasında çalgısız olarak yürütülen oyundur. Sekiz on genç kız halka teşkil ederek ve sözleriyle oynarlar. Erkekler de oynarsa da karma hâlde yapılmaz (Tan, 1990:37).

Alika

Doğu Karadenizlinizden Pazar kazasının köylerinde geçen toplu oyunlardandır. Tekrarlı ve kafiyeli türkülerle iki grup tarafından oynandığı olur. Tulum zurna eşlik eder. Halkası, on kişiden aşağı düşmemek şartıyla karışık olarak da genişleyebilir (Tan, 1990:37).

Alkış Oyunu

Elazığ'ın Palu ilçesinde iki veya dörder erkekle oynanır (Tan, 1990:37).

Allı Durna

Adını sözlerinden alan, türkülü ve ayakları irticali oyunlardan olup, bazı Ankara köylerinde revaçtadır (Tan, 1990:37).

Allılar

Ankara'nın Çankaya ilçesinden Küçük Yozgat bucağı merkez ve dolay köylerinde yürütülüp, kadınlar ayrı mecliste oynarlar. Erkeklerce de oynanır (Tan, 1990:38).

Amani Oyunu

Safranbolu düğünlerinin çengi oyunlarından (Tan, 1990:38).

Arguştak

Asya Türk oyunlarının eskilerinden olup, adı ileri zamanda Farsça ferhenklere de girmiştir. "Arguştak" imlâsı en eski söylenişine göredir. Kelime Türkçe ve "Argış"

kısmı büyü demektir. Eki ile birlikte; ortak, koytak, kırıştak, kırıtak, kıstak, otak (otağ) tipli en eski Türkçe sözlere aittir (Tan, 1990:47).

Arka Oyunu

Samsun merkez ilçesinin Asarağa köyünde düğünlerde yürütülen kibar halli bir oyundur. Erkekler için mahsustur. 4-10 kişi tarafından davul zurna önünde topluca yapılır (Tan, 1990:47).

Arkısta

Kelime, Doğu Anadolu'da farklı söylenişlerle çeşitlenmiş, fakat oyunun esas "el çarpıştırmaca" motifi her yörede bir kalarak başka başka oyun çeşitlerinin adları sanılması ihtimalini işte bu birlik önlemiştir (Tan, 1990:47).

Arkuşta

Bitlis merkez ilçesinde geçen nesillerden kalmalığı pek yaşlılarca bilinen ve şimdiki mahalli nesle anlatılmış bulunan kadim oyundur.

Türkçe sözleri şudur :

Bitlis'in dağlarında

Bülbülüm bağlarında

Bitlis'in içi dere

Derenin içi kale ray ray ram (Arkuşta)

Kaleden gördüm yarı

Oturmuş ağlar yavru

Ağlama nazlı yârim

Sızlama nazlı yarım

Zeybek avradın olmuş

Topraklar başak olmuş (Tan, 1990:47).

Arpazlı

Arpazlı oyunu yerlisince çok eski olarak bilinir. İlk arpa mahsulünü iyi ve bol yetiştiren kimse köy halkına bir kır yemeği tertipler ve harman karşısında bu oyunu oynamış. Tek ve çift yapıldığı gibi toplu da oynanılabilir. Diğer oyunlara nispetle hareketleri çevikçedir (Tan, 1990:48).

Arşın Mal Alan

Artvin'de otuz küsur yıldır rağbet gören ve Azerî bestecisi Üzeyir Hacıbeğli merhumun bir şarkılı oyunundan (operetinden) hâtıra kalan türkü ve onun raksıdır (Tan, 1990:49).

Artırma Horonu

Trabzon'un Sürmene ilçesinde Horon, Sıksera, Arürma Horonu, Sallama Horonu vardır. Kemence veya davul zurna ile 3 - 50 kişi oynarlar. Oyuncu sayısı çoksa halka kapanır. Kadınlar ayrı oynarlar (Tan, 1990:49).

Artvin Timuragası

Bu Artvin oyununda iki veya fazla sayıda oyuncu düz sıra halinde dizilip elele verir ve oyuna hazır dururlar. Münhani (eğri, yay şeklinde) istikameti yoktur (Tan, 1990:53).

Ası Kesi

Düğünlerde güvey adına para toplanırken yürütülen oyun (Tan, 1990:53).

Ası Zeybek

Bazı Isparta köylerinde vardır (Tan, 1990:53).

Aşağı İmaret

İrticali oyununa da sözlerine göre bu adı verdirmiş olan bir Kastamonu oyun havasıdır (Tan, 1990:53).

Aşiney

Galata isimli oyun havası gibi Aşiney Oyunu da Antep'in eğlence günlerini şimdilere kadar fazlasıyla ilgilendirmiştir. Havası muayyen (belirli) fakat figürleri sabit değildir. Bu tip

türkülü ve tekli kadın oyunlarında umumiyetle kullanılan o bölge oyun motifleri seyrin münasip (uygun) yerlerine yakıştırıla yakıştırıla yürütülür. Oyunun adında bir "Ayşe" anılmaktadır. Kadınlarca kendi meclislerinde oynanır. Adı, Ayşe'den kinaye olup "aşına" kelimesiyle ilişiği yoktur (Tan, 1990:53).

Aşırma

Bingöl'ün Kiği ilçesinden Çerme Köyü dolayına kadar yaygın olan daha kuzeydoğu Anadolu oyunlarından'dır (Tan, 1990:53).

Aşırma Barı

Erzurum barlarından'dır. Üst maddede hatırlatılan "Aşırma Oyunu" aynı şeydir. Fakat, figürlerinin epey değişikliğe uğraması yüzünden yer yer farklılaşmış görünen şekillerdir (Tan, 1990:54).

Aşşaktan Gelirem

Erzurum kadın oyunlarından'dır (Tan, 1990:54).

Aten

Davul zurnalı sıra oyunları gibi rakslara Afganistan'da verilen toplu addır (Tan, 1990:56).

Atın Üstünde Eyer

Erzurum oyunlarından'dır. Kadın oyunudur (Tan, 1990:59).

Atlama Horanı

Trabzon'un Maçka ilçesinden hususiyle Galyan - Mesahor köyünde Atlama ve Titreme Horonları fazlasıyla oynanır. Davul zuma veya sırf (yalnız) kemeñçeyle oynarlar. Halkaya 5-50 kişi (imkan varsa) katılabilir. Bu atlama karma halde oynanırsa da, titreme mutlaka sırf erkeklerin oyunudur (Tan, 1990:59).

Ayak Oyunu

Anadolu'da nadiren de olsa umumiyetle raksa yer yer "Ayak Oyunu" denildiği görülür (Tan, 1990:60).

Ayak Yapmak

Ayak oyunlarında kullanılan bir tabirdir (İstanbul) (Tan, 1990:60).

Avşar Beyleri

Denizli oyunlarından (Tan, 1990:60).

Ayalamak

El ayalarını birbirine vurmak anlamıyla eski Türkçe'de vardı. Bir XVI. yüzyıl Anadolu metninde "aya çalmak" el çırpma karşılığı geçiyor. Çünkü bu çırpış bir kısım tartım çalıştır oyununda (Tan, 1990:60).

Aydın Zeybeği

Ağır Zeybek oyununun öbür adıdır. Aslında Ege bölgemizin temkinli ve ağırbaşlı oyunudur. Fakat, bu muhite uzak düşen bazı semtlerde de vardır (Tan, 1990:60).

Aykırı Oyunu

Isparta'nın bazı köylerinde oynanır (Tan, 1990:63).

Ayşe Benci Oyunu

Kütahya'nın Emet ilçesinden Hacıbekir köyündeki belirli oyunların başında gelir: Ayşe Bengi, Alay, Bedesten. Tef ve dümbelele yürütülen ve yalnız kadınlara mahsus olan toplu oyun çeşitleridir (Tan, 1990:63)

Belite

Diyarbakır yöresi ve çevresinde, yatılı kuran kursundaki öğrencilerin, iki grup tarafından karşılıklı oynadıkları oyundur. (Canlı,1992:41).

Bölüm

Aynı ritm ve aynı ezgi ile oynanan adım cümleleri topluluğudur. Adım cümlesinin bileşiminden oyun bölümleri meydana gelmektedir (Özbilgin, 1995:12).

Bar Tutmak

Bar oyun topluluğunu para karşılığında sözleşme ile kiralamak demektir (Özbilgin, 1995:42).

Bar Ayini

Totem'e dayalı bir geleneğe bağlı olan hayvanların (tavuk, güvercin) yaşamına bağlı anlamlı hareketlerin bulunduğu söylenen bar oyunlarına denir (Özbilgin, 1995:42).

Bar Oyunu

Eğlenmeyi temel amaç edinen oyunlara denir (Özbilgin, 1995:42).

Bacedum

Mahalli Trakya oyunlarındanr. Bir adı da Eski Kasap'tır (Tan, 1990 :64).

Bağ Belleme Oyunu

Bağ belleme, mısır çapalama gibi rençberlik işleri Afyon'un köylerinde I. Dünya Harbi'nden önceleri hep imece usulüyle yapılırdı. Bağ bozma, başak toplama, afyon kırma gibi işlerde zaman zaman aynı tarz tatbik edile gelmiştir. Bu yoldaki çalışmaların iktisadi menfaatleri kadar, içtimai dayanışma faydaları da açıktı.

Erkek kadın, konu komşu hep bu işlere karıştıklarından aralarında daha yakın tanışmalar mümkün oluyordu. Hatta yavukluluğa ve evlenmeye yol açılır, köylüler emek ile eğlentiyi kaynaştırıp hoşça vakit geçirmenin yolunu bulmuş olurlardı. Bağ Belleme Oyunu işte o elbirlikli çalışmalardan tabiî bir ihtiyaç ve sonuç halinde doğmuştur. Bu oyunu daha ziyade kadın ve kızlar yürütürler (Tan, 1990:64).

Bahçesinde Hıyarım

Adını sözlerinden alan türkölü oyunlardandır. Figürleri irticalidir. Tanınmış mahalli hareket motifleri aralara katılır (Tan, 1990:64).

Barak Halayı

Barak iki Kamış Oyunu gibi bu Barak Halayı da güney oyunlarımızdandır (Tan, 1990:71).

Başbar

Erzurum'un toplu oyunlarındanr. Barlara ilk bununla başlandığı için "Baş Bar" adını almıştır (Tan, 1990:72).

Başlantı

Orhaneli'nin sözleride olan bir oyun çeşididir (Tan, 1990:76).

Bedirik Oyunu

Yozgat'a aittir (Tan, 1990:80).

Bejini

"Bejni" de derler. Bey kelimesinin ora halkınca söylenişidir. Ağrı ilinin Doğu Bayazıt ilçesi bahis mevzuudur. Oraya mahsus olan bu oyun kadınlı erkekli karma halde ve el el e tutuşularak sünnet ve evlenme düğünlerinde 5-100 kişi tarafından yürütülür, yerin müsaadesine göre halka küçük veya büyük tutulur (Tan, 1990:80).

Belita

Siirt ilinin Sasun (Sason) ilçesinde ister tek kişi tarafından, ister toplu olarak yürütülen bu oyuna davul zurna refakat eder. Belita raksına "Belitaya" veya "Belitai" dedikleri de olun "Beleli, Belite" diyen köyler de vardır. İsmi vilayet dışında daha da değiştiği yerler vardır (Tan, 1990:80).

Ben Bir Kavak Olaydım

Erzurum'un aslında kadınlarca yürütülen oyunlarından (Tan, 1990:81)

Benge

Denizli'nin Manastır köyünde halen rağbetteki iki oyun çeşidinden biridir. Benge oyununu 15 kadar erkek toplu olarak ve davul zurna yahut saz refakatiyle yürütürler (Tan, 1990:81).

Bengi Alay

Çanakkale ilinden Ayvalık ilçesinin Kıranburgaz köyünde 50 kadar erkek tarafından davul zurna refakatiyle yürütülen oyundur. Batı Anadolu ucunda Halay çeşitlerinden bir hatıra gibi kaldığı adından bellidir. Bengi'nin bir halay çeşidi olduğu anlaşılmaktadır. Alay eki, şüphesiz surette Halay kelimesidir (Tan, 1990:81).

Bengi Oyunu

Bengi adının yanında Alay ve Zeybek ekleri gibi "oyun" da yer aldığı olur (Tan, 1990:82).

Beng Oyunu

Bu oyun adının Bengi Oyunu'ndan muhaffefliği açıktır. Coğrafi bakımdan da Kütahya bölgesi Bengi'yi tanıyabilen ülkelerimizdendir. Emet ilçesi Kütahya ilinin dağlar arasında münzevi (yalnız, içine kapanık kalmış) kalmış ve Şehir hayatıyla fazla temas edememiş bir yeridir. Manisa'dan yanadır. Bu Őartlar altında yerlisi Bengi oyununu geleneğe uygun bir saflık ve coşkunlukla asırlar boyu yaşatabilmişlerdir (Tan, 1990:85).

Ben Halayın Başıyım

Gaziantep'in Üç Ayak'tan sonra gelen oyunudur (Tan, 1990:86).

Benk

Bengi adının bazı semtlerdeki söylenişidir. Afyonkarahisar ilinden Sandıklı ilçesinin Çalça köyünde toplu olarak yalnız erkeklerin (meselâ 10 kişi) düğünlerde davul zurnayla yürüttükleri oyundu. Kütahya merkezinde yarı sportif mahiyette olarak sırf kadınlara mahsus bir "Benk Oyunu" vardır. Düğünlerde toplu veya tek kişi tarafından yürütülür. Manisa'nın Demirci ilçesinde Benk, 6-8 kişi tarafından oynanır. Kadın ve erkek ayrı ayrı kendi meclislerinde veya karma halde yürütülür. Manisa'nın Gördes ilçesinden Salur köyünde tek veya dörder erkekçe Benk oynanır.

Buna karşılık yine o dolaydan yakın başka bir köyde Bengi 10 - 100 erkekçe yürütülür. Bu fark, Benk ile Bengi'nin ayrı ayrı oyunlar mı oldukları kuruntusuna yol açabilecek mahiyettedir. Bergama'dan Salihli ilçesinin Dombaylı köyünde isim "menge" telâffuz olunarak 12-15 kişi tarafından davul zurna refakatiyle oyunu yürütülür (Tan, 1990:86).

Ben Tefimi

Kastamonu'nun tanınmış ve adını sözlerinden alan, figürleri yarı irticali ve türkölü oyun havalanandandır (Tan, 1990:86).

Berete

Bitlis'in sıra oyunlarındanır. Açık halka halinde sıralanıp oynanır (Tan, 1990:86).

Bergama Zeybeği

Bergama ve dolayında Aydın gibi irtibatlı merkezlerde geçen Zeybek oyunlarından, ayrıca da Koroğlu, Bıçak Oyunları gibi çeşitlerden başka bir de mahalli Bergama Zeybeği ve havası vardır. Bergama Bengisi oyun havası bundan ayrıdır (Tan, 1990:91).

Bermende Zeybeği

Konya'dan Akşehir ilçesinin Bermende köyü, oyunu zengin kylerdendir. Aydın Zeybeği, Harmandalı, Konyalı, Sallama oyunlarından başka bilhassa kendi Bermende Zeybeği ilçe dışında da hayli yaygındır. Bunlar davul zurnayla 1 - 4 kişi tarafından oynanabiliyorlar. Kadın erkek birlikte oynamazlar. Kadınlar, türküyle kaşık oyununa veya kaşıksız oyuna kendi meclislerinde kalkarlar (Tan, 1990:91).

Berzini Oyunu

Sol ayak hafifçe iki kere vurur. Sağ ayak münferi (ayrılan, açılan) zaviye (aı) halinde kıvrılıp az ileri basar ve sıkıca bir daha basıldıktan sonra sol ayağın yanma gelir. Aynı hafiflikle bir iki kere tekrarlandıktan sonra, hareket tamamlanır. Oyun bu tekerrürlerle (tekrarlarla) sürer (Tan, 1990:91).

Beş Açılan

Kars havalisi oyunlarındanır. Tabanca ile oynanır. Oyunlara eşlik eden küçük davula veya tefe oralarda " kaval " derler (Tan, 1990:92).

Beşkaza Zeybeği

Fethiye ilçesinin bazı köylerinde ya bu Beşkaza Zeybeği veya Harmandar yahut da her ikisi birbiri arkasına oynanır (Tan, 1990:92).

Beyler Bahçesi

Kastamonu merkez ilçe ve dolayının oyunlarındanır (Tan, 1990:93).

Beylerbeyi

Buna Ahmet Bey Oyunu da denir (Tan, 1990:93).

Beyler Zeybeği

Eskişehir merkez ilçesinin başlıca oyunlarındanr. Buralarda gerek Zeybek, gerekse Halay çeşitlerinden vardır (Tan, 1990:95).

Bezdik Oyunu

Erzincan'ın merkez ilçesindeki eğlentilerde türlü çalgılar eşliğiyle iki kadın tarafından yürütölür. Bezdik, bıktık anlamında, karşılığındadır (Tan, 1990:95).

Bican

Ağrı yöresinde oynanır. Horan karakterindedir. Oyun sırasında Bican türküsü çağrılır :

Çıktım kerpiç duvara

El ettim eski yâra

Ben baktım o bakmadı

Nalet gelsin o yara

Kerpiç duvar taşlıdır

Yârim kalem kaşlıdır

Baktım o yâr oturmuş

Yârim gözü yaşlıdır (Tan, 1990:95).

Bico

Hafik ilçesinde (Sivas) 5-15 erkek tarafından oynanır. Bazı köylerde de vardır. Meselâ, Yarhisar köyünde 6-7 erkek tarafından yine davul zurnayla yürütölür. Havası ayırır. Sivas ilinin bütün köylerinde oynanmıyor (Tan, 1990:95).

Bijanđ

Bitlis'in merkez ilçesinde davul zurnayla oynanan, grup halinde parmak oyunudur (Tan, 1990:96).

Bir Ayak

Tunceli'den Çemişgezek ilçesinin Başekrek köyünde sıra oyunu olarak dört çeşit vardır: Bir Ayak, İki Ayak, Üç Ayak, göçmen köyden kalıntı olarak Hora. Davul zurnayla 15-20 erkek tarafından oynanırlar. Farkları ayak figürlerindedir. Hora, tepinme ve sıçramalar halindedir (Tan, 1990:96).

Bir Evde İki Gelin

Adını türküsünün sözlerinden edinmiştir. Maraş ilinden Elbistan ilçesinin Y.Yapalak köyünde 10-20 kişi davul zurna ile kadınlı erkekli yarım daire kurup oynarlar. Askere giden bir gencin ayrılık duygusunu eşine ifade etmesinin türkülü oyunudur (Tan, 1990 :96).

Bir Taş Attım Çeğile

Erzurum kadın oyunlarından (Tan, 1990:97).

Bitlis Koççarısı

Aslında Erzurum oyunlarından. Bu Bar'ın hareketleri gayet karışık ve başarıyla yürütülebilmesi melekeye bağlıdır. Zira, hemen bütün vücut oynakları veya bunlardan çoğu hep birlikte hareket edeceklerdir (Tan, 1990:97).

Bohça Atmak

Aba Atma Oyunu da dedikleri bir çeşittir (Konya –Hadim) (Tan, 1990: 97).

Bulanık Zeybeği

Denizli efelerinin belli başlı oyunlarından (Tan, 1990:98).

Buhur

Afyonkarahisar ilinden Dinar ilçesinin Karataş Köyü oyunlarca kendine has bir âlemdir: Buhur, İspaha Kolkırması, Deve ve hususiyle Sapa (Zabbak) oyunları dikkati çekiyor. Bunlar davul veya tef ile oynanırken türküleri de çağrılır. Bazan kalabalık oynanır. O arada Zabbak oyununda 20-25 kişi yer alır. Bu ve Deve Oyunu yalnız erkeklere mahsustur. Düğün ve bayramlarda yürütülürler. Köse, İsbaha ve Buhur oyunlarını kadınlar düğünde

gelin olacak kızın mahcubiyetini gidertmek üzere oynarlar. Kolkırması, Deve ve Zabbak oyunlarını köyde herkes iyi oynar (Tan, 1990:98).

Bulanık

Bingöl'den Kiğı ilçesinin Çerme Köyü bölgesinde kadınlı erkekli 3-17 kadar kişi sıra kurup davul zuma (veya tef) ahengiyle yürütürler (Tan, 1990:98).

Buldan Düz Oyunu

Denizli'nin gün görmüş çeşitlerindedir (Tan, 1990:98).

Bulgur Oyunu

Ankara'dan Ayaş ilçesinin Yölker köyünde bu oyunu kadın erkek dört kişi kaval ve saz eşliğiyle oynarlar (Tan, 1990:98).

Bura Bura Oynamak

Gerdan kıra kıra oynamak; "baş ve gövde dik dururken başı-dikliğini kaybettirmeksizin - boyun kısmından bir sağ omuza, bir sol omuza doğru epey götürüp getirebilmek ve bunu defalarca tekrarlayabilmektir" ki meleke meselesidir (Tan, 1990:98).

Başmak

Eski bir ayakkabı adı; yüzyıllar boyunca halk, asker, kadın ve erkek ve çocuklar tarafından giyilmiştir (Koçu, 1967:29).

Bıçak Horonu

İki erkek oyuncu tarafından elde bıçakla oynanan horon (Özbilgin, 1995:52).

Çömmek

Oyun içinde diz vurmak anlamına gelir. (Canlı,1992:41).

Can Temer Ağa

Bayburt ve dolayının her şenlikli gününde, bayram ve düğünlerde dört beş erkek tarafından oynanan Bar çeşididir. Kadınlar düğünlerdeki kendi topluluklarında yürütürler. Oyunun

şöhreti vilayet sınırını aşkın bulunduğu için asıl çıktığı yeri kesinlikle buluşturabilmek Temer Ağa'nın hüviyetini bilmeye bağlıdır (Tan, 1990:109).

Cebki

“Çapiki” oyun adının Hınıs'taki söylenişidir (Tan, 1990:109).

Ceylan

Hayvan taklitçisi oyunlardandır (Tan, 1990:109).

Cezayir

Maraş'ın Göksün ilçesinin Obruk Şemsiler köyündeki üç oyundan biri de Cezayir'dir. Diğerleri Sekme ve Sürtme'dir, Bunların üçü de kaval ve tef ile 2-4 kişi tarafından oynanır. Kadınlar ayrı oynar. Bölge köylerinde Zeybek de 1 - 8 kişi tarafından cura ile yürütülür (Tan, 1990:109).

Cirit Oyunu

Cirit maruf (bilinen, ünlü) atlı spor gösterisi olduğu halde Ankara'nın Etimesgut köylerinde "cirit" adında davul zurnalı bir de toplu raks vardır. Bucakta ayrıca Zeybek oyunu ve bağlama eşliğiyle yürütülen dört erkeklik Sikirdim oyunu da vardır (Tan, 1990:109).

Cigos

Samsun'da yerleşik Rumelili göçmenlerin oyunlarından olup Kırklareli tarafında da vardır. Buna Trakya'da Cigoş, Zigoş denildiği de olur. Yer yer çeşitlenmeye yüz tutmuştur (Tan, 1990:109).

Cizreye Gittim

Adını türküsünden alan yarı irticali oyunlardandır (Tan, 1990:109).

Comolu

Maraş'ın Pazarcık ilçesinden Ağca Koyunlu köyündeki bu oyun pek özel mahiyette görünmektedir. Çifter çifter ve kadın erkek karma olarak oyuna geçerler (Tan, 1990:109).

Coşkun Horon

Çoruh bölgesi oyunlarından olmakla beraber, denildiğine göre, sevişen iki genç yıllarca ayrılığın hasretine katlandıktan sonra yine kavuşuyorlar. Bu Horon işte o gençlerin ana babalan tarafından buluşmaları şerefine oynanır. Oyunun bir özelliği de ailevî sevinci temsilen kadınlı erkekli yürütülmesidir (Tan, 1990:109).

Curruh

Biribirleri sırtına binmiş iki çocuk grubu arasında oynanan bir çocuk oyunudur. Bu oyunda taşıyan çocuğun yapacağı bütün hareketlere rağmen sırttan düşmemek lâzımdır. Bir türkünün tanımıyla dönerlerse bir çeşit çocuk dansı meydana gelir (Isparta ve köyleri) (Tan, 1990:112).

Cakacı Oyunu

Burdur'un Yazı köyünde şu oyunlar vardır : Cakacı Oyunu, Kurt Oyunu. İkisi de tek kadın veya tek erkek tarafından oynanır. Ayrıca, Zeybek oyunları da vardır (Tan, 1990 : 113).

Çamaşır Oyunu

İzmir'in Foça ilçesinde 10-12 erkek toplu olarak davul zurna eşliğiyle yürütürler (Tan, 1990:113).

Çamdan Sakız Akıyor

Maraş'ta sevilen oyunlardan bir Halay çeşididir. Sözleri bulunup adını oradan almıştır. Kadın Halay havasıdır (Tan, 1990:113).

Çandarma

Bergama ve köylerinde tek kişi tarafından oynanır (Tan, 1990:113).

Çandır Oyunu

Giresun'un Şebinkarahisar ilçesinin Çandır köyünden yayılarak o menşe köyünün adını taşıyan Çandır Oyunu diğer çevre köylerinde, meselâ Boztekke köyünde de vardır. Bir halkada birçok oyuncu çift çift karşılıklı yürütülmesi ne burada ne de yörede âdet değildir. Kadınlar kendi meclislerinde toplaşıp oynarlar. Esasta erkek oyunudur. Türkülü de olur.

Davul, zurna veya bağlama, kemence klarnet ve tef gibi eldeki çalgılardan her hangi bir veya ikisi eşliğiyle oynarlar (Tan, 1990:113).

Çankırı Zeybeği

Çankırı'nın köylerinde kadın erkek tam bir eşitlik dairesinde toplaşır saz ile karma oyun çıkarırlar. Bazı köylerinde ise karışık oyun nâdirdir. Her eğlence vesilesinde kaşık veya zillerle de oyuna kalkarlar. "Oyun", "Köy Oyunu" gibi mütevazi adları tercih ederler (Tan, 1990:114).

Çankır Oyunu

Bergama'nın Kula ilçesinden Nuriye köyünde bu isimde yarı spor işi bir oyun vardır (Tan, 1990:114).

Çapak Ay

Muş'ta Çapakey denilen el çarpıştırmacalı oyunun civar mntıklarındaki ad çeşitlendirilişi (Tan, 1990:114).

Çapik

Diyarbakır'dan Lice ilçesinin toplu yürütülen oyunlarından (Tan, 1990:114).

Çapikay

Bingöl'ün merkez ilçesinde Çapikay oyunu kadın erkek toplanılarak veya yalnız erkeklerce yapılır. Erkeklerin oynayışı yarı idmancı işi bir celadet (dayanıklılık, yiğitlik) edindir (Tan, 1990:114).

Çapuk

İki kişice karşılıklı el ele vurularak çıkarılan ses ve sesle çalgıya uydurulan tempo (Malatya, Ahlat). Fiillisi: Çapuk çalmak. Doğumuzda kelimenin çeşitli söylenişleri vardır: Çepik, çepük, sapık, şaplak. El vuruşmacaya Kayseri yöresinde kimi şepik kimi şepik, bazan da çepik derler. Gaziantep'te çibik denir. Oyuncular arasında aralarda kesin tartım birliğiyle yapılır. Ses taklitçisi bir kelimedir. Saplayışın ifadesidir.

Alkış, el ele vurarak çıkarılan ses ve bu sesle çalgıya uydurulan tempo (Malatya). Çapuk çalmak; el çırparak çalgının âhengine uygun tempo tutmak (Ahlat-Bitlis). Sivas

halaylarında el çarpışmaca figürü vardır.Buna el çırpma, yahut el çarpmaca denilebiliyor. Çapuk kelimesinin şu gibi çeşitleme söyleyişleri çoktur: Çapukey, çapik, çapikay, çepeku, çepik vb.

Bizde aynı alkışlama özelliğini adlandıran başka bir ses taklitçisi kelime daha ve onun çatallanışları vardır (Tan, 1990:115).

Çarişka

"Çar Oyunu" demektir. Kars bölgemizin çizme esareti yıllarından (Rus işgalinden) acı bir hatıra halinde mahallinde daha ziyade kurtuluş şenlik ve bayramlarında oynanıyor (Tan, 1990:115).

Çayda Çıra

Harput kına gecelerinin zengin tören işlerini burada tafsile (anlatmaya) imkân yoktur. Tarifleri türlü yazılardan edinmek mümkündür.

Böyle bir bilgi hazırlığından» sonra dekorun şiiiriyeti tasarlanabilirse, bahsi geçenler gibi oyunların hayalde canlandırılması nispeten kolaylaşır. Kısaca arz edelim.

Kına gecesi oyunlarından olarak-en başta geleni, "üstünde beş altı mum yakılı" porselen tabaklarla yürütülen Çayda Çıra oyunudur. İlk oynanan budur. Tabağın bu yanar mumlu hali bir nevi meşale gibidir. Her elde bir mumlu tabakla yürütülen zarif gösteriye Çayda Çıra Oyunu denir.

Çayda çıra tabiri, eski düğünlerin bilhassa havuz-başlarında veya çay kenarlarında tertiplenmesi ve yapıştırılan mumların yakılarak su üzerinde tepsilerle yüzdürülmesi âdetinden kalmıştır. Rivayet, keyfiyeti bu surette izah etmektedir. 30-35 yıl öncelere kadar erkekler havuz başlarında eğlenti tertipledikçe havuz başında sıralanıp bir tepsiye içki ve meze koyarlar. Bunları karşıdan karşıya itelemek suretiyle ikramlaşmışlar. Tabir aynı eski görenekten ve oyun onu canlandırarak anmak ihtiyacından hatıra kalmış olsa gerektir. Çayda Çıra oyununun kendi türküsü de var, mânileri epey çeşitlidir. Her mısra arkasından "nanay hanım nanay" terennümü ve "kibarım" gibi bazı geline atıf sözleri üçer defa tekrarlanır. Ezgisinin tartımı (ritmi) 3+2+2+3 aksağında olmak üzere 10/8'lidir. Sözleri güler yüzlü olmakla beraber, yeni baba evinden ayrılmış gelinin günlük ruhiyatı gibi içlidir de.

Çayda Çıra oyununa önce oğlan evinden gelen genç kız ve kadınlar kalkar. Kız evinde mahzunluğu dağıtmak üzere, oğlan evinden gelenler inadına taşkın bir şevk ve neşeyle oyuna girerler. Hatta kaynana hanımın bile Çayda Çıra oyununa kalkması âdettendir. Kız evinden kimse oynamaz. Daima mahzun dururlar, hem de bu üzgünlük tamamıyla samimidir. Bu eğlente oğlan evinden gelenlerle kız evindekiler arasında âdeta bir neşe ve üzgünlük müsabakası açıkça kendini hissettirir.

Çayda Çıra oyunundan sonra diğer mahalli oyunlara geçilir. Cümlesi pek çeşitli şeylerdir. Gerek oyunların özelliği, gerekse o sırada söylenen türkülerin mahiyeti bir bir yazılıp incelenmeye değer. Erkeklerin çıkardığı oyunları da bunlara katmak doğru olur. Horum, Tamzara Halay, Delilo. vs gibi erkek oyunlarını kadınlar da kendi aralarında aynen oynayıp eğlenirler.

Kına gecesinde gelinin merasim sırasında oyuna kalkması âdetten değildir. Ancak, "subaha" günü, yani yüz açımı gününde, oğlan evine gidildikten sonra gelin (kaynanasının işareti ve muvafakati üzerine) oğlan evinde oynayabilir. Fakat, oğlan evi, kız evinden ayrılıp da ev tenhalaşınca "ucuzluk olsun" telâkkisiyle (inancıyla) gelini merasim dışı olarak oyuna kaldırmak ve Çayda Çıra oynatmak gizli kalan bir adettir (Tan, 1990:116).

Çayırın Ten Yüzünde

Erzincan'ın merkez ilçesinde şenlikli günlerde yer alan tek kadın oyunudur. Yalnız kadın meclislerinde oynanır. Türkülü olarak tek tef eşliğiyle bile yürütülebilir. Adını türküsünden almıştır (Tan, 1990:117).

Çeçen Oyunu

Güney Ankara'nın İkizce bucağında yerleşik göçmenlere münhasır oyunlardandır. Bu bir miktar aileler yarım asır kadar evvel Kafkasya'dan göçüp buralara yerleştirilmişlerdir. Çeçen oyununda oğlan ortaya çıkarak elleri sarkık olduğu halde düz ve usullü yürüyüşle bir daire çizmeye geçer. Arkasından kız aynı yürüyüşle oyuna girer. Erkek atik hareketlerle ayak uçları üstünde geri dönüp kızla karşılaşır. İki oyuncu yüz yüze birkaç adım uzaklaşıp yakınlaşarak oynarlar. Erkeğin her geri dönüş hareketi musikin "çabukça" yerinde olur. Bazan sağ kolunu kızın tepesinden aşırır. Bu figürler tekerrür eder. Diğer oyuncular da sahada oyunu aynı şekilde yürütürler. Çoğu zaman armonik çalarak oynarlar ki bu çalgının Kafkasya için de en fazla yüz yıllık kıdemde olduğu unutulmamalıdır (Tan, 1990:117).

Çekici Kadın

Kına gecesinde törenin başlaması için belirli bir kadın tarafından kimi kimseler oyuna kaldırılır ki işte bu kadına "çekici kadın" denir (Isparta). Tire'de bu kadına "kaldırıcı kadın" denir (Tan, 1990:117).

Çekirgem - Çekirge Halayı

Sivas tarafının köy kadın Halaylarındandır. Kadınlarca "Çekirgem" türküsü söylenerek çekilen bu halayın tek figürü vardır (Tan, 1961:117).

Çeliktendir

Kastamonu'nun türkülü oyun havalarındandır. Yerli oyuncuların alışıp sevdirmiş buldukları ve her oyunda geçen figür numaralan havanın münasip yerlerinde alınarak, genellikle irticali hareketlerle türküye uyulur. Tabiatıyla kadın oyunudur (Tan, 1990:118).

Çenber

Kütahya'nın Gediz ilçesinde bilhassa iki oyun rağbattedir: Yalabık, Çenber. Düğün, sohbet ve toplu eğlentilerde, bir veya iki erkek tarafından saz, cura, glarnet (klarnet) ve dümbelek çalgısıyla oynanırlar (Tan, 1990:118).

Çengi

Arap harfleriyle "çenkî" ve "çengi" aynı imlâda yazıla gelmiş olmakla beraber, birincisi Farsça, çengi ise Türkçe'dir. Bu ikilik yerliler arasında bile öteden beri karışıklık çıkarmış, çünkü iki eleman da Asya milletleri arasında aynı eşit yaygınlıkla müşterek meclislerde kullanılmışlardı. Çengi tabiri şimdi yalnız halk dilimizde yaşamaktadır. Şehirler hesabına yalnız edebî metinlerde görülebilir. Asya'da ise büsbütün revaçtan düşmüştür (Tan, 1990:118).

Çepeku

Mardin oyunlarındandır (Tan, 1990 : 120).

Çepik

Bingöl'ün Genç ilçesinde bu Çepik adlı oyun davul zurna veya kaval eşliğiyle yalnız erkekler tarafından yürütülür. Düğün ve bayramlarda toplu oynanılmakla beraber, ikişer

ikişer de yapılabilir. Diyarbakır Çepik'i şimdi Bingöl köylerinde az çok oynanılan tertipten farklıdır (Tan, 1990:120).

Çepikli

Gaziantep oyunlarından (Tan, 1990:120).

Çerkez Oyunu

Ödemiş ilçesinin Ertuğrul köyünde eskiden yerleştirilmiş Çerkez göçmenleri mevcut ve sayılan azdır. "Çerkez Oyunu" denilen Kafkas işi bir danslarını hâlâ Asya'dan hatıra olarak saklıyorlar. Köy gençlerinden ikişer erkek bağlama veya armonik eşliğiyle oynuyorlar. Bütün köy gençleri bunu yürütmesini yaşlılardan öğrenmişlerdir (Tan, 1990:120).

Çevirme Halayı

Yozgat'a aittir (Tan, 1990:121).

Çil Keklik

Bazı Erzincan köylerinin kadın meclislerinde rağbette kalan oyun çeşididir. Adını türküsünden almış görünüyor. Eldeki her hangi bir mahalli çalgı eşliğiyle ve mutlaka tek kadın tarafından oynanır (Tan, 1990:121).

Çındır

Urfa'da Sinsin oyununa bu isim verilir (Tan, 1990:121).

Çıtırdağ Oyunu

Safranbolu taraflarında çokça oynanmakla beraber, adına oralarda "Kastamonu Oyunu" da denildiği için aslında oradan gelmeliği mümkündür. İki veya çaprazlama olarak dört oyuncu tarafından yürütülür.

Kastamonu'da kama ve saldırmalarla oynandığı halde, Safranbolu'ya silahsız gelmiştir. Oynanış tarzı hemen aynıyla Sepetçioğlu oyunundaki gibidir. Fakat birkaç figür değişikliği göze çarpacak kadar açıktır (Tan, 1990:121).

Çift Basma

Çoruh ilinden Yusufeli ilçesinin Kölsak Sarıgöl köyünde 10-30 erkek tarafından tulum

eşliğıyle yürütölen Horan çeşididir (Tan, 1990:122).

Çifte Oyun

Afyonkarahisar'ın, Emirdağ ilçesinde bu isimde bir oyun vardır (Tan, 1990:122).

Çiftetelli

Çocukluğumuzda İstanbul'da Yahudi ve Çingene çengilerince Çırpıcı Çayın gibi eğlenceli mesire yerlerinde ve düğünlerde pek sık yürütölmüş olan bu oyunun o yıllardaki yayılış sahası eski imparatorluk ölçüsünde olmuş olmalı ki hâlâ bir baştan Trabzon'da ve öbür uçtan Ege adalarında Türkçe adıyla izlerini haber alabiliyoruz. Bugün yurdun dört bir bucağında oynanmadığı anlaşılıyor (Tan, 1990:122).

Çift Güvercin

Erzurum'un çok zarif kadın oyunlarından (Tan, 1990:123).

Çift Oyun

İki oyuncu tarafından gayet ağır ağır oynanan Zeybek çeşididir (Tan, 1990:123).

Çift Zeybek

Çanakkale'den Ayvalık ilçesinin Kıranburgaz köyünde yürütölen davul zurnalı oyunlardandır (Tan, 1990:124).

Çingane Oyunu

Kütahya'nın taklitçi oyunudur (Tan, 1990:124).

Çinge

Çağatay metinlerinde hatırası eski olan bir gelenek, oralar düğünlerinde vardır. Genç kızlar sıra kurup tef ve türkülerle gelini karşılamak gibi vesilelerde oynarlar,. Türkülerde beyit sonları "yar yar" veya "hay evlenk hay" gibi ünlemlerle biter. Çinge, işte bu oyunların adıdır (Tan, 1990:124).

Dız U Pez

Diyarbakır yöresinde, kuzu hırsızını anlamına gelen, seyirlik bir oyundur.

Depki

Tepki, Tepük, Depçe, Halay Tepme (Eroğlu, 1995:120).

Dağlar

İzmir'in Karaburun ilçesinde çocuk ve gençlerden üç dört kişi tarafından oynanır. Gelişigüzel bir toplu oyundur (Tan, 1990:135).

Dağlar Halayı

Urfá'dan Yaylak ilçesinin merkez köyünde düğün ve bayramlarda bilhassa oynanır. 2-4 erkek tarafından davul zurna eşliğiyle yürütülür. Kadınlar da aynen oynarlar (Tan, 1990:135).

Dağlı Havası

İzmir Menemen ilçesinin Çalt köyünde tek erkek tarafından düğün ve bayramlarda davul zurnayla oynanır (Tan, 1990:135).

Dağlı Oyunu

Toplu oyunların en çevik olanıdır. Yiğitçe tavırlarıyla Zeybek oyunlarının en canlısı budur. Bengi oyunu için geniş bir alana ihtiyaç gösteren oyuncular Dağlı'ya çıkabilmek üzere o meydanın üç misli kadar büyüğünü ararlar. Bergama taraflarında çok oynanır. Dağlı oyununa en az altı kişi kalkar. Oyundaki çekmeleri idare eden iki "baş"ın birisi başta, diğerisi ortada yer alır. Oyun figürleri 3-5 esasına göre yazılıdır. Oyuncular, bir daire çevirip dururlar (Tan, 1990:135).

Daldala

Erzurum'un Daldalan dedikleri Bar çeşidi Sivas köylerinin birtakımında da vardır. Adı Halaylar arasında geçer. Havası ve figürleri Erzurum'un Daldalan Barı'nı andırır. Sivas ilinin köy halaylarındanır. Daldala'da oyuncular elele tutuşmazlar. Bellerden sımsıkı kavraşırlar (Tan, 1990:136).

Daldalar

Erzurum Barlarındanır. Bölge oyunlarının en güzellerinden biridir. Hareketleri dört kısım halinde sıralıdır. İlk kısım kol kola, ayaklar pek hafif hareket ettirilerek ve diz kırmalarıyla yürütülür. Daha doğrusu yol alınmaksızın icra edilir. İkinci bölümü, eller omuzda olduğu

halde, ileri geri yürünölmek hareketidir. Üçüncü kısım, eller taraklanarak yürütölür. Dördüncü kısımda oturma hareketleri yapılır (Tan, 1990:137).

Dallike

Amasya'da oynanıp adını türküsünden almıştır. Sıra oyunudur. Ağırılama ve Yeğinneme kısımları vardır (Tan, 1990:135).

Değirmenci

Yozgat'a ait oyunlardandır. Doğu Anadolu'da da bu isimde bir oyun derlenmiştir (Tan, 1990:145).

Delide

Diyarbakır oyunlarındanr (Tan, 1990:145).

Deli Horon

Çoruh yakası oyunlarındanr. Köylünün inançla bağılı bulunduğu bir tevatüre (yaygın söylentiye)göre bunun oynandığı yerde 15 yıl hiç kimse ölmezmiş. Adına "Şeytan Oyunu" denildiğı de olur (Tan, 1990:146).

Deliko

Kimi zaman "Lorki" adı da verilen oyun (Tan, 1990:146).

Delilo

Tunceli'den Ovacık ilçesinin merkez köyünde bilhassa tekrarlanan sıra oyunlarındanr. Kadın erkek karma halde 6-8 kişilik bir diziyle yürütölür (Tan, 1990:146).

Dello

Bu Erzurum Barı en az iki kişi tarafından düz diziyle oynanır. Havası baştan sona orta hızdadır (Tan, 1990:146).

Denizli Zeybeğı

Denizli'de davul zurna eşliğıyle dört erkek tarafından yürütölen gün görmüş bir Zeybek çeşididir (Tan, 1990:149).

Depçe

Urfa'nın bilhassa Viranşehir ilçesinde 5-50 kişi tarafından kız, kadın ve erkekler toplaşarak karma halde ve kaval eşliğiyle oynanır. Bir çeşit Halay halkasıdır.

Yerli halk bu oyunun cemiyet arasında birlik ve dayanışma doğurduğuna samimiyet ve güvenle inanıyor (Tan, 1990:149).

Depki

Hatay bölgemizde Halay tabiri öteden beri bilinmekle beraber, sıra oyununa oralarda Depki ve bunun davul zurna desteğinde coşkunlukla oynanmasına "Depki depmek" deniliyor (Tan, 1990:149).

Depmek

Tepmek (Tan, 1990:150).

Dereli

Harmandalı Zeybeği. Batı Anadolu'da vardır (Tan, 1990:150).

Deveci

Bergama'dan bir raks çeşidinin adıdır. Kadın oyunlarından (Tan, 1990:150).

Deveci Emmi

Sivas'tan bir halk oyunudur (Tan, 1990:150).

Develi

Adını türküsünden alan oyunlardandır. Konya'dan meselâ Bozkır'ın Akçapınar köyünde geçen şu üç oyundan biridir: Develi, Zeybek, Milli Oyun. 2,3 ve 5 kişi imkân nispetinde uzlaşıp belli etmeksizin taklitleşerek birlikte oyuna girebilirlerse de, herbiri yine de müstakil kalırlar. Kadınlar, kendi aralarında oynarlar (Tan, 1990:150).

Devzer

Tunceli'den Ovacık ilçesinin merkez köyünde.kadınlı erkekli yürütülen sıra oyunlarından (Tan, 1990:151).

Dimi Dimi

Antalya'nın Akseki ilçesinden Alaçesme, Geriş ve başka köylerinde 2 veya 4 kişi tarafından yürütölen oyunlardandır (Tan, 1990:151).

DİK BAR

Erzurum'dan İspir ilçesinin Hünüt köyünde tutunulan ve tutulan sıra oyunlarının başında gelir (Tan, 1990:151).

Dikdiki

Onomatopedir. Ankara'nın bazı köylerinde oynanır (Tan, 1990:152).

Dik Oyun

Sivas'tan Divriği ilçesinin Örnekk köyünde davul zurnayla yürütölen bir toplu oyundur. Erkek oyunu olmakla beraber kadınlar da kendi aralarında oynarlar. Adına bakılırsa Halay erkânından iyice ayrılmış görünür. Başka köylerin Dik Halay tertibiyle karıştırılmaması gerekir. Dik Halay diyen köyler sonuna kadar Alevî kalmışlardı ve oyunu kadınlı erkekli karma halde yürütebilmişlerdir (Tan, 1990:152).

Dilan

Erkek ve kadınların dizilerek düğünlerde karşılıklı oynadıkları bir Halay çeşididir ki, Gaziantep'in Harat köyünde ve Malatya'da vardır. Aynı isimdeki bir oyun Diyarbakır'dan Osmaniye ilçesinin Hilar, Salman gibi bazı köylerinde vardır. Buralarda yalnız kadınlarca oynanır ve türküsü vardır. Tek kadın tarafından da türküsüyle yürütölebilir, Dilan Halayı da denir (Tan, 1990:152).

Dilipiti

Kelime "çıtıptı dilli" anlamındadır. Elazığ merkez ilçesinin çoğu köylerinde tekli, çiftli veya sıralı oyun çeşitlerinden üç beş tip kullanıldığı halde oyuna düşkünük göstermemiş bazı köyler de vardır. Meselâ aynı merkez ilçesinin Bızmişe köyünde kadın ve erkekler ne oyun ne de çalgı kullanmazlar, düğünlerde sadece tef döğüp Koşma dedikleri oyunu yürütöyorlarmış. Buna karşılık Ergani Maden köyünde türlü oyun çeşitleri sayılıyor: Dik Halay, Dilipiti, Halay, Dik Kıрма, İlyan, Küdük Karga, şive Kırmak, Üç Ayak, Bunlar davul, tef ve kaval ile oynanırlar. Sıra oyunlarını şehirde yalnız erkekler, çoğu köylerde ise kadınlı

erkekli yürütürler. Tek oyun, kız ve kadınlara mahsustur, aralarında oynarlar (Tan, 1990:152).

Dipçik

Seyhan'ın Bahçe köyü ve dolayında özel türküsüyle düğünlerde yürütülen toplu oyuna Dipçik denilmektedir (Tan, 1990:153).

Dillala

Çorum oyunlarından. İğdeli Gelin, Türkmen Kızı ve Çorum Halayı yanında hatırı sayılır bir kendine göreliği vardı. Kadınlı erkekli karma oynanan Küştahlı ve Dallike de oranın dolay köylerindedir. Çorum'da, 25 kadar yerli oyun yakın çağa kadar vardı, şimdi unutulmuştur (Tan, 1990:153).

Dillan

Malatya'nın Pötürge ilçe merkezinde gün gören iki oyundan biri bu, diğeri Üç Ayaktır. Erkek oy unlan olmakla beraber, dizide kadınlar da yer alabilir. 2-15 kişi davul zurnayla yürütürler. Dillan oyununa Malatya köylerinde Malatya Halayı da derler (Tan, 1990:153).

Diringi

Kars'ın tekli erkek oyunudur (Tan, 1990:154).

Dokuzlu

Gaziantep oyunlarından (Tan, 1990:158).

Dolama

Çanakkale ilinin Bayramiç ilçesinde tek kişi veya 15-20 erkek toplu olarak davul zurna yahut kımata (klarnet), tef ve dönbelek (dümbek) ile Dolama oynarlar.

Yine Çanakkale'nin Ezine ilçesinde Dolama oyunu 30-50 kadar kadın tarafından dümbekle yürütülür. Bu ilçenin Ak köyünde kadın erkek karma halde de " Alay " çekerler (Tan, 1990:158).

Dolaşık

Afyonkarahisar ile Emirdağ ilçesinde gün gören oyunlardandır (Tan, 1990:158).

Dolayı Horan

Trabzon'dan Maçka ilçesinin Laldoy köyünde Dolayı Horan, Horan, Titreme Horan ve Yukarı Horan şekilleri davul zuma yahut kemence veya tulum ve hatta kaval ile oynanabiliyorlar. Bayram, düğün, harman zamanı günlerinde ve işçi çalıştırmakta icra edilmeleri görenektir. Halekeye (halkaya) 2-150 kişi girebilir (Tan, 1990:158).

Dombaycıoğlu

Devrek ilçesinde oynanır. Adını türküsünden almıştır. Buranın başka bir oyunu da Tuğlamadır. İkisi de ikişer kişiliktir: Bir kadın, bir erkek yahut iki kadın. Yalnız davul eşlik eder (Tan, 1990:158).

Dönme Oyunu

Tekirdağ merkez ilçesinin İncir köyündeki bu oyun hem kadın hem de erkeklerce ayrı meclislerde yürütülür. Figürü dönme (Tan,1990:159).

Dörderleme

Ankara'dan Nallıhan'ın Bağlıca köyünde en az kavalla eşlik edilerek Dörderleme, ayrıca da Meşeli ve Sekteleme oyunları yürütülür (Tan, 1990:159).

DÖRT ELLİ OYUN

Soma'dan 3 km. ötedeki bir dağ eteğinde yaslanık Tarhala'nın esnaf köyünde yürütülen ve hususiyle kiraz bayramını şenlendiren "Dört Elli Oyunu" çok hoştur. Bunu erkekler ayrı oynarlar. Dört kişilik oyundur.

Köyün kızları da bilhassa "Koyun Yatırma" oyununu karşılıklı iki sıra halinde yürütürler. Köyün kendine mahsus olan, 20 - 25 kişinin söylediği, 18 figürlü, 12 besteli ve beş saat süren millî oyunu, da gelenekli teşkilâtı olan köy odasında öğrenilir (Tan, 1990:159).

Dört Kız Oyunu

Mutlaka dört kız tarafından oynanacağı için adı böyledir. Kırım Türklerinin oyunudur (Tan, 1990:159).

Dörtlü Oyunu

Urfa'nın dört kişilik erkek oyunudur. Esas eşlik davul zuma olmakla beraber bağlama desteğinde de yürütülebilir (Tan, 1990:159).

Dringi

Bayburt'ta seyri mümkün Barlardandır. 2 erkek, 2 kadın tarafından yürütülür. Zarurette tek erkek de oynayabilir. Diringi de yazılır. Kars'ta aynı adda bir oyun vardır (Tan, 1990:160).

Dudunaman

Sivas'ın Hafik ilçesinden Mamuğa köyünde oynanan Halay çeşitlerindedir (Tan, 1990:160).

Dudum

Sivas ilindedir. Şehir ve köylerde çoğunlukla kadınlar tarafından "Dudum" türküsü söylenilmek suretiyle çekilen bu Halayın iki kısmı vardır: 1. Ağırılama. 2. Hoplatma (Tan, 1990:161).

Durna

Turna ile birdir. Kars'ın tekli oyunlarından. Erkekler arasında oynanır (Tan, 1990:162).

Durnala

Sivas'ın Durnalar Halayı'nı yalnız kadınlar oynar. Düğünlerde, sıra gezmelerde, herfenelerde Düz Halay gibi Durnalar da bellibaşlı bir eğlenti vesilesi olur. Tef tartımlarıyla birlikte türküsü de söylenerek yürütülür (Tan, 1990:162).

Düz Yallı

En az üç kişi tarafından hilâl şeklinde dizilerek oynanır (Tan, 1990:173).

Düzey Oyun

Düzey Oyun Urfa'da gün gören tertiplerindedir. Delikanlılar kol ve parmaklarından kenetlenerek sımsıkı bağlaşırlar. Birleşik dizi, kayanın yekpareliği (tek parçalığı) tasavvurunu uyandıracak yağızlıkla usul usul kimıldanmaya başlar (Tan, 1990:174).

Deli Horon

Yalnız erkeklerin oynayabildiği çok hareketli ve güç isteyen horonların genel adı (Özbilgin, 1995:52).

Düz Horon

Yalın ve fazla hareketli olmayan figürlerle oynanan horonların genel adı (Özbilgin, 1995:52).

Ebeler

Kütahya ilçesinde kadın erkek hep birlikte ikişer ikişer oyuna girebilip darbuka ve bağlama eşliğiyle bu oyunu seyre arz ederler. Türküsünün konusu aşk macerasıdır (Tan, 1990:175).

Edremit Zeybeği

Bergama ve yöresinin tekli oyunlarından (Tan, 1990:175).

Efe Havası

Efe Havası, Zeybek oyunu gibi tekli oyunları Muğla'da kadınlar ancak kadın meclislerinde oynayabilmişlerdir. Aslında erkek oyunlarıdır. Kimi davul zurnayla, kimi de keman veya kemanca, cura, bağlama bozuk gibi sazlardan en az ikisi eşliğiyle oynarlar (Tan, 1990:175).

Efeler Oyunu

Bu oyunla hem doğuyu, hem de bir sıra oyununu anmış oluyoruz. Kemah ilçesinin Yukarı Mahalle semtinde 3 - 10 erkek saz eşliğiyle bu Efeler Oyunu'nu gösterirler. Düğünlerde her isteyen halkada yer alabilir (Tan, 1990:175).

Efe Oyunu

Afyonkarahisar'dan Sandıklı ilçesinin Yavaşlar köyünde gün gören davul zurnalı erkek oyunlarından. Zeybekler kadrosundandır (Tan, 1990:175).

Ef Oyunu

Eskişehir'in erkek oyunlarından. Kelimeden ikinci "e" düşerek Efe Oyunu adı "Efoyunu" olmuştur (Tan, 1990:176).

Egine

Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinde ince çalgı sazlarıyla yürütülen yalnız erkeklere mahsus ikişerli oyundur (Tan, 1990:176).

El Çırpma

Siirt'ten Beşiri ilçesinin Kobin köyünde vardır. Bölgenin bütün, oyunları hususiyle köylerde hep kadınlı erkekli karma halde oynanırlar. Her açık hava vesilesinde davul zuma eşlik eder (Tan, 1990:183).

El Oyunu

Bolu'dan Mudurnu ilçesinin Yazıca köyünde geçen bu oyun "gayet sükuti (sessiz, suskun) içinde geçer." Kaval ve tef eşliğiyle tek kişilik olup kadın da, erkek de oynayabilir (Tan, 1990 :184).

Emet Oyunu

Kütahya bölgesinde yaygın olan bu oyuna Kütahya Zeybeği de derler (Tan, 1990 :184).

Eminem Oyunu

Erzincan'ın Cimili köyünde ve dolayında bir veya iki kadın tarafından eldeki her hangi bir veya iki yerli saz eşliğiyle yürütülen tek tük kadın oyunlarından biridir. Figürleri irticalidir. Adını türküsünden almıştır (Tan, 1990:184).

Engine

Afyonkarahisar'ın hususiyle Emirdağ ilçesinde gün gören oyunlardandır (Tan, 1990:184).

Enzeli

Kars kadın oyunlarından. Geniş bir daire çevresi üzerinde oynanır. Tercihen kız olmak üzere yalnız bir kişi, yahut bir kız ve bir erkek tarafından yürütülür (Tan, 1990:184).

Erencik

Kastamonu'nun tutunmuş ve yan irticali oyunlarından olup türküsü de vardır (Tan, 1990:184).

Esmer

Diyarbakır oyunlarından (Tan, 1990:205).

Esnaf Oyunu

"Esnaf Oyunu" Kastamonu'nun başlıca kadın oyunlarından (Tan, 1990:205).

Eş Bulma

Adana'dan Yörüklerde vardır. Toplantılarda oynanır (Tan, 1990:1206).

Eşkiya Horonu

Giresun'dan Şebinkarahisar ilçesinin Turpçu köyünde erkekler tarafından davul zurnayla oynanır (Tan, 1990:206).

Evim Nim Nay

Erzurum'dan Çat ilçesinin köy oyunlarından. Adını türküsünden almıştır. Sazsız olarak hep bir ağızdan türküsü çağrılarak oynanan Barlardandır. Bu eski oyunu 8-10 kadın dizi kurup yürütürler. Köylü arasında bağlılık ve sevgiyi artırır (Tan, 1990:206).

Evlerinin Önü

Sivas'ın bilhassa Çelebiler köyünde kadınlı erkekli yürütülen Halay'dır. Türküsü çağrılarak çekilir (Tan, 1990:206).

Fafilillo

Safranbolu'nun gece toplantılarında kadın erkek birlikte oynanan eğlenceli bir oyundur, İsim bir onomatopedir (yansıma kelimedir) (Tan, 1990:208).

Ferahi

Ferayi de telaffuz ederler. Isparta'nın Barla köyünde kadın oyunlarından (Tan, 1990:208).

Fingil

Giresun ilinin üç beş köyünde, o arada meselâ Şebinkarahisar'ın Boztekke köyünde revaçta kalmış hafif oyunlardandır. Sırf erkeklerce oynanır. Bu köyde karma oyun göreneği yoktur (Tan, 1990:212).

Gemi Oyunu

Manisa'nın Tarhala köyünde bilhassa Ramazan bayramlarında yer alan Gemi Oyunu vardır. Yedi sekiz kişi üst üste çıkararak bu isimdeki oyunun türküsünü çağırırlar. Usul usul yürümekte devamlı dönerler. Üst üste iki halka katı halindedirler. Bazan üstten düşenlerin kolu kırıldığı bile olur (Tan, 1990:223).

Genç Osman

Safranbolu düğün oyunlarındaki şekliyle Genç Osman, herkesçe bilinen Çiftetelliği andırır. Fakat ondan ayrıldığı bazı noktaları da vardır. Çömeliş halinde öne, yana ve arkaya daimi sıçramalarla dönüp ayağa kalkmak, hem de arka arkaya gelinerek başlar birbirlerinin omuzlarına konulup köprü teşkil etmek ve bunu tekrarlamak oyununun farklı taraflarını, Çiftetelliden ayrı özelliklerini vücuda getirir (Tan, 1990:223).

Gerede Zeybeği

Oranın nispeten asla uygun kalabilmiş görünen oyunudur. Meşhur Gerede sohbet âlemlerinde delikanlılarca yürütülen Sürtme ve Köroğlu gibi kaşıklı oyunlardan biri de işte bu Gerede Zeybeği havasıdır (Tan, 1990:225).

Girani

Bingöl'ün Genç ilçesinde Girani oyunu davul zurnayla toplu halde, fakat ikişer ikişer oynanır. Bayram ve düğünlerde kadınlar da karışık olarak bu oyuna erkeklerle birlikte girebilirler. Girani gibi farklı telâffuzlarla kullanan köyler de biliniyor (Tan, 1990:225).

Gorani

Bitlis'in halka oyunlarından. İki türüsü vardır: Yarım Gorani, Tam Gorani. Yarım Goraniye bu adın verilmesinin sebebi oynanılıştaki ayakların ileri atılmasıdır. Bitlis'in Tam Gorani oyununa bu adın verilmesi sebebi de halka halinde oynanarak dönmeleridir. Fakat,

Tam ve Yarım Koranı (Gorani) oyunlarına Bitlisliler şu adlan da veriyorlar : Yarım Gorani, Tam Gorani yahut Yarım Garzani, Tam Garzani (Tan, 1990:226).

Govent

Siirt oyunları arasında Govent'in enikonu kendine göreliği vardır. Go ; şarkı söylemek, vent ; birlikte, govent; şarkılı toplu oyun demek olur.

Gerçekten de solo ile koro nöbetleşe söyleşerek oynanır. Asıl düğünlerde gösterilmek üzere çıkmış olmakla beraber, zamanla her şenlikli günde aranır olmuştur. Kızlar bir tarafta, erkekler onların karşılarında sıralanıp yüz yüze iki dizi teşkil ederler (Kadınlar kendi âleminde oynadıklarında erkekleri de bir kız dizisi temsil eder) . Her iki tarafın birer "sergovent"i, yani Başçeken'i vardır. Oyun başlayınca erkek tarafının sergovendi erkeği öven bir bey iti solo olarak söyler. Beytin sonunu kendi tarafı koro halinde tekrarlar. Sonra kız tarafının sergovendi kızı öven bir beyit söyler, sonunda kendi tarafı aynı sözleri aynı ezgiyle bir ağızdan tekrarlar. Oyun bu suretle devam eder.

Kollar sarkık ve eller serçe parmaklarından kenetlidir. İki dizi küçük adımlarla yüz yüze yaklaşır geri geri uzaklaşır, sonra yine yakınlaşırlar. Adımları vezne göre tartımlı işleyen bu karşılıklı gidip gelişler, türkü kıtalarının çoğaltılabilmesi veya-mevcutların tekrarlanması nispetinde istenildiği kadar sürdürülebilir. Sonunda tek sergovendin idaresinde halkalanarak veya yarım daire kurarak hemen başka oyunlara geçerler.

Düğün sabahı damda davul zurna hususi havalara çalmaktadır. Zıfak gecesi gelini almaya gidilirken ve güveyin gerdeğe konulmasında "Govendi" yani goventler söylenir. Govendi veya Govende çoğul şekli olup Goventler demektir. Bu kelimeler zihinde Batı Anadolu'nun Govende veya Güvendelerini tedâit ettiriyorlarsa da onlar farklı tertiplerdir (Tan, 1990:227).

Göbkleşme

Zonguldak çevresi oyunlarından. Kadınlar şenlikli günlerinde ve kendi meclislerinde eşliğiyle ikişer ikişer oynarlar. Çoğu irticali olan figürlerinden birinde çiftler çok zarif bir yanlamayla göbek göbeğe tokuşturup bir anlık kaykılışla geçtikleri ve bu tavır oyunun belirli seyrek yerlerinde tekrarlandığı için "göbek atmak" gibi müstehcen bir tarafı yoktur (Tan, 1990:228).

Gadin Haleysi

Yozgat'ta kadın halaylarına denir (Özbilgin, 1995:46).

Güven

“Güvent” şeklindeki incelişin bazan son harfi de düşerek kelime "güvenmek" fiilinden gelme gibi bir hal edinmiştir, Güvent sıra oyunu Van'ın Edremit bucağında bu isim altında, davul zurnayla ve 3-30 kişi tarafından yürütülüp, kadınlar erkek oyunlarına karışmazlar.

Karma oyun ancak aşiretlerde vardır deniliyor. Daha doğrusu kadınların erkeklerle birlikte oynayıp oynamayacağı keyfiyeti köylerin tarikat anlayışlarına göre değişirdi (Tan, 1990:235).

Güvençe

Bursa yöresinden bir oyun çeşididir (Tan, 1990:235).

Güvende

İnegöl'de Güvende oyun havası davul ve klarnet eşliğiyle yürütülür. Fakat, davullu, darbuka gibi elle çalıyorlar. 1, 2, 3, veya 4 kişi bu Güvende'yi de Sekme'yi de ziller takınarak oynuyorlar. Güvende, Bursa ve Balıkesir oyunları arasında da vardır. Balıkesir'in Doğru Hava denilen havası ile yine oranın Güvende denilen oyunu arasında fazla bir fark yoktur.oyunlar zümresinden olması muhtemeldir (Tan, 1990:235).

Güvenk

Van çevresinin Halay çeşitlerine topluca bu isim verilir. Yani, oralarda Güvenk, berilerin Halayı anlamındadır. Düğünlerde kadınlı, erkekli yürütülür. Düğün dışı derneklerde yalnız erkeklerce el ele tutuşularak oynanır. Güvenk'in çeşitleri vardır. Bazan soldan, bazan sağdan yürünerek oynanır. Bir kısmı çok ağır, bir kısmı da gayet çevik hareketlidir. İki grup halinde karşılıklı türküleri söylenerek oynananları da vardır (Tan, 1990:236).

Güvent

Diyarbakır'dan Silvan ilçesinin merkez köylerindeki Güvent oyununa Halay da denilir. Davul zurna veya kaval desteğiyle düğün derneklerden eksik olmaz. 4, 10, 16 veya 40 kişi kadınlı erkekli halkada yer alırlar.

Van'dan Çatak ilçesinin Sarmış ve Papan köylerinde Güvent, erkek ve kadın ayrı ayrı meclislerinde olmak üzere yerin genişliğine göre 10, 20 ve daha da fazla kişi tarafından halka halinde oynanır (Tan, 1990:236).

Güvercin

Elazığ oyunlarından (Tan, 1990:236).

Güzeller

"Gözeller" denildiğine daha fazla şahit olunur ki dil bakımından en doğru söyleniş budur. Sivas'tan Divriği ilçesinin Sincan köyünde davul zurna eşliğiyle, yerin genişliği nispetinde az veya çok sayıda kimselerce kadınlı erkekli yürütülen karma sıra oyunudur (Tan, 1990:236).

Güzeller Barı

Bunun bir adı da "Nari"dir. Bayburt'un Bar çeşitlerindedir, Mehmet Turhan Ban gibi bu oyun da Bayburt gençlerinin karihasından (yaratıcı gücünden) doğmuştu (Tan, 1990:236).

Graniye Işk

Diyarbakır yöresinde, keşe-o oyununun diğer bir adıdır. (Canlı,1992:41).

Güvende

Ege ve Bursa dolaylarında oynanan halaylar (Eroğlu, 1995:119).

Güvendi

Elazığ yöresinde oynanan halay biçimlerinden bir tür (Eroğlu, 1995:119).

Grani

Şanlıurfa ve Adıyaman yöresinde bir oyun adıdır. Ağır anlamına gelir.

Gur U Pez

Diyarbakır yöresinde seyirlik bir oyun adıdır. Kurt kuzu anlamına gelip,

Gadın Halaysı

Yozgat'ta kadın halayları (Eroğlu, 1995:120).

Gömlek, Güdük

Pamuklu kumaştan olup beyaz veya beyaz üzerine kırmızı, pembe çiçekli motiflerle süslenir. (Canlı,1992:44).

Haley

Halay. (Canlı,1992:46).

Heng

Oyun. (Canlı,1992:46).

Horum

Elazığ yöresinde, güvercin oyunun diğer adı.

Halay Çekmek

Sıra şeklinde dizilip halay oynamak (Eroğlu, 1995:119).

Halay Çekme

Halay oyunu oynama (Eroğlu, 1995 :121).

Hoplama

Mardin, Yozgat, Sivas, Malatya, Erzincan, Ankara yörelerinde hoplama (Eroğlu, 1995:121).

Halay Tutmak

Halay çekme (Eroğlu, 1995:121).

Halay Durmak

Halaya başlamak üzere dizilmek (Eroğlu, 1995:121).

Havayı Alma

Ege bölgesinde oyunun havasına girmek için sına ma bölümüdür.

Halay Tepme

Hora biçiminde ayakların yere vurulması. Halay oyunu (Eroğlu, 1995:120).

Hareket Notasyonu

İnsan vücudunun yapabildiği tüm hareketlerin yazım metodudur.

Halay Oyunu

Tunceli'den Pertek ilçesinin Mercimek köyünde "Halay Oyunu" adlı apayrı bir sıra oyunu vardır. O yörenin başlıca oyunudur. Davul zurnayla 8 - 10 kişi oynarlar. Sırf erkek oyunudur (Tan, 1990:243).

Haley

Orhaneli ilçesinin mesela Hamzaeli köyü de bütün o yöre gibi Halay adını "Haley" telâffuz eden yerlerdendir. Kol kola yarım halka şeklinde sıralanıp davul zurnayla oynarlar. Erkek kadın ayrı ayrı oynarlar (Tan, 1990:243).

Haley Çevirmek

Sinsinin sonunda, kararmaya yüz tutan ateşlerin çevresinde hâle gibi halka kurularak oyun yürütmeğe bazı yerlerde "Haley çevirmek" derler ki Halay çekmek tabirinden başka ve sırf bu duruma mahsustur (Tan, 1990:243).

Haleylim

Bu adın Haley sözüyle münasebeti olduğunda hiç şüphe yoktur. Haleylim oyunu, Elbistan ilçesinde kadınlara mahsustur. İki grup halinde kaşıklarla toplu olarak yürütülür (Tan, 1990:243) .

Haley Sekmek

Halay çekmek demektir (Tan, 1990:243)

Halka Oyunu

Sıra oyununda oyun dizisi istisnai derecede uzun olup da iki uç birleşerek çergelenirse bu daireye terim olarak halka ve oyununa yine tarifçi mahiyette olarak Halka Oyunu, Halkalanmak, Halka kurmak denir.

Halka oyunu, çeşit adı olarak da yurtda bazan vardır. Mesela Kütahya'dan Simav ilçesinin Noşa köyünde Halka Oyunu bir Halay çeşididir. 10-15 erkek tarafından davul zurna, fakat epey zamandır zurna yerine grenit (klarnet), yahut keman, tef gibi eldeki başka bir ikisi eşliğinde oynanır.

Eskişehir'in Mihalıççık ilçesinde sıra oyunu aynı adla yürütülür. Orta Anadolu'nun doğusundan Kemah'ta da Halka Oyunu adlı bir tertip bulunduğu biliniyor (Tan, 1990:243).

Hilli Vay

Erzurum'un çat ilçesi köy oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:23).

Hürülü

Tokat'ın Niksar ilçesinde "Hürülü" oyunu kadınlar kendi aralarında, erkeklerde genel toplantılarda olmak üzere iki kişiyle oynarlar (Tan, Çakır, 1997:41)

Hürünü

Erzincan'ın merkez ilçesinde yalnız kadınların ortak herhangi bir yerli çalgıyla tek kadın tarafından düğün ve derneklerde yürütülen bir oyundur (Tan, Çakır, 1997:42).

Halay Çekmek

Sıra şeklinde dizilerek halay oynamak (Özbilgin, 1995:45).

Halay Tepmek

Hora biçiminde ayakların yere vurularak halay oynanması (Özbilgin, 1995:46).

İspanyol Kasabı

Trakya bölgesinde, İspanyol Kasabı oyununu yörede "yarım kasap" diye adlandırılmakta.

Kaba

Başlanıldığı gibi devam eden halaylara denir.

Kırık, Kıvrak Oyun

Bölüm türleri orta, yüksek ve ne yüksek tempoda olan oyunlardır.

Kasap Çekmek

Trakya bölgesinde, insanlar arasında yapılan eğlence ve düğünlerde yan yana gelip omuzdan tutarak oynadıkları oyuna başlamak için kullanılan terim.

Karşılama Oynamak

Özellikle bayanların karşılıklı birbirlerinden bağımsız oynadıkları oyuna başlamaları (B.T).

Karaçor

Tunceli'nin Ovacık ilçesinin merkez köyünde genç kız ve delikanlılarca birlikte yürütülen 6 – 8 kişilik davul–zurnalı sıra oyunlarından bir çeşittir (Tan, Çakır, 1997:66).

Karakoç

Afyonkarahisar ile Emirdağ ilçesinin ikişerli oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:69).

Karşılatma

Giresun'un Görele ilçesinin Ören köyünde bu oyunu kemeçle yalnız erkekler yürütür.İkişer ikişer oynarlar (Tan, Çakır, 1997:85).

Kaynar Kazan

Kastamonu oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:92)

Kemeraltı

Tekli oyun olup Bergama yöresinde vardır (Tan, Çakır, 1997:96).

Kenek

Kars yöresi tekli kadın oyunlarından (Tan, Çakır 1997:96).

Kesik İnce Çayır

Konya yöresinden tekli erkek oyunudur (Tan, Çakır, 1997:97).

Kıpçık

Vücut titretmeleriyle yürütülen bir oyundur. Denizli'nin Acıpayam yöresinde vardır (Tan, Çakır, 1997:100).

Kıpırdım

Bilecik'in Bozüyük ilçesinin Deve yalak köyündeki oyun çeşitlerinden biridir (Tan, Çakır, 1997:100).

Kuçkuçura

Karadenizin bazı yalı (kıyı) köylerine has bir halk oyunudur (Tan, Çakır, 1997:140).

Kuleyi Gider Yabana

Erzurum'un Çat ilçesinin köy barlarından olup adını türküsünden almıştır (Tan, Çakır, 1997:141).

Kundurallım

Kırşehir düğünlerinde kına yakılırken söylenip oynanan oyunlardan biridir (Tan, Çakır, 1997:141).

Kusarma

Erzurum'un Haneki yöresinin düğünlerinde kadınlarca yürütülen bir oyun çeşididir (Tan, Çakır, 1997:141).

Koreograf

Sahne kurallarına göre, yeni bir dans yaratan kişi (B.T).

Koreografi

Sahne kurallarına göre dans yaratma sanatıdır (B.T).

Koreoloji

Dans bilimidir (B.T).

Nare

Bitlis oyunlarından olup iki kişi tarafından yürütülür (Tan, akır, 1997:182).

Naz Eyleme

Kadın ve erkeğin yürüttüğü Kars oyunudur (Tan, akır, 1997:182).

O Olmasın Bu Olsun

Erzurum'un iki Dadaş tarafından karşılıklı yürütülen barlarındanr. Biri kızı, öbürü onun nişanlısını temsil eder (Tan, akır, 1997:184).

Otlatma

Yozgat'ta hoplatma (Eroğlu, 1995:120).

Omuz Halayı

Omuzlara çıkılmak suretiyle oynanan halay (Eroğlu, 1995:120).

Otantik

Aslına en yakın olan (B.T).

Pepuki

Diyarbakır yöresinde, bir kuşun adidir. Kırsal kesimde bu isimle oynanan bir oyun vardır.

Papiri

Tekli Kars oyunlarındanr (Tan, akır, 1997:217).

Pabuç itir

Sivas yöresi köy oyunlarındanr (Tan, akır, 1997:217).

Pınar Başı Dolanayım

Erzurum'un Çat ilçesinin köy barıdır (Tan, Çakır, 1997:217).

Pişik

Kars'ın tekli kadın oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:217).

Rebze

Siirt yöresinde, halaya davet anlamında kullanılır. (Canlı,1992:46).

Refle Adım

Adımın diğer ayakla tekrar edilmesine refle adım denir (Özbilgin, 1995:13).

Sıçrama

Urfa (Şanlı Urfa) yöresinde kadınlı erkekli 5-20 kişilik karma dizilerce davul-zurnayla düğün, şenlik ve bezenklerde yürütülen halay çeşididir (Tan, Çakır, 1999:1).

Sıçratma

Kars'ın Posof ilçesi oyunlarından. Toplu erkek oyunudur. Def, Zurna veya mey ile yürütülür (Tan, Çakır, 1999:2).

Sığsaray, Sık Saray

Samsun merkez ilçesinin Çırakman köyünde ince çalgıyla veya davulla iki kişi tarafından yürütülür. Erkeklerle mahsustur (Tan, Çakır, 1999:2).

Sıklama

Eğın (Erzincan) oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:2).

Sık Saray

Rize merkez ilçesinde ve Fıçıtışı, Yalı gibi diğer bazı köylerinde, yerine göre 3, 5, 10 kişi tarafından oynanır. Kemence veya kemane eşliğiyle bayram ve düğünlerde yapılır (Tan, Çakır, 1999:2).

Şehirban Oyunu

Van'ın merkez ve Edremit ilçelerinde görülen toplu oyunlardandır. Erkeklerin dizisinde yer almayan kadınlar da bunu kendi aralarında yürütebiliyorlar. Kelime, Şehriban şeklinde de kullanılır (Tan, Çakır, 1999:98).

Şehir Kalasında (Kalesinde)

Van yöresinin sıra oyunlarından-dır. "Şehir kalesinde cepkesim kaldı" mısrasıyla başlayan türküsünde adını almıştır (Tan, Çakır, 1999:98).

Şeve Kırmak

Elazığ Sivrice ilçesinin Yukarı Huh köyünde, meselâ sıra oyunları davul-zurna (veya kelenet) eşliğiyle ve sırf erkeklerce oynanır,

Mankendi ilçesinde (bugün Elazığda belde) "Şeve Kıрма" oyunu üç kişiden fazla gruplar tarafından oynanır. Kadın oyunu olduğu halde, takliden erkeklerce de yapılır (Tan, Çakır, 1999:98).

Şeyhana

Sivas'ın köy halaylarından-dır. Halaycıların üç adımlık yürüyüşünden sonra; "büyük bir varlığa karşı ihtiramı (saygıyı)" andıran eğilişlerinden başka bir figürü yoktur (Tan, Çakır, 1999:98)

Şeyhani

Siirt'in Eruh ilçesinin başlıca üç oyunundan biridir. Üçü de davul - zurnalı dizi oyunlarından-dır (Tan, Çakır, 1999:100).

Şıkırdım Oyunu

Ankara ve Çankırı yörelerindeki çeşitlerdendir. Ankara'nın daha ziyâde Etimesgut bucağının köylerinde düğün ve dernekler münasebetiyle bağlama eşliğinde yürütülen dört kişilik erkek oda oyunudur (Tan, Çakır, 1999:101).

Şirin Nar

Gaziantep oyun çeşitlerindendir (Tan, Çakır, 1999:101).

Şiron (Şirin)

Siirt oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:101).

Şirvani

Yer yer devanı ediyor görünmesine rağmen, yayılma alanının genişliğinden bir zamanlar daha da gün görmüş olduğu neticesi çıkarılabilen ve kıdem derinliğiyle menşei (kökeni) Şirvan'a atfedilen (bağlanan) sıra oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:101).

Şu Boyda

Kayseri gibi Orta Anadolu'nun epey köy ve kasabalarında düğün-dernek gibi toplantı vesileleriyle kadın meclislerinde kızlar tarafından, yürütülen türkülü çeşitlerden, biridir. Aksak tartımda olmayıp tef veya udla oynanır. Orta hızlılıktadır (Tan, Çakır, 1999:101).

Sinsin

Ateş etrafında oynanan bir çeşit halay (Eroğlu, 1995:120).

Simsim

Tokat'ta sinsin (Eroğlu, 1995:120).

Silkinme

Sıkıntı ve üzüntüyü, zavallılığı ortaya koyan, halaylardaki ilk bölümün adı, (Sivas) (Eroğlu, 1995:121).

Sıktırma

Bitlis, Malatya, Gümüşhane, Van, Hakkari'de yanlama yerine (Eroğlu, 1995:121).

Şur U Mertal

Diyarbakır yöresinde, seyirlik bir oyundur. Kılıç kalkan anlamındadır.

Sere Sale

Diyarbakır yöresinde seyirlik bir oyundur. Yeni yıl anlamındadır.

Sıgma

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kullanılan bir çeşit yelek.

Uzun Halay

Sivas'ın Divriği ilçesinin Kızılcaören köyünde yürütülen halay çeşitlerindedir. 5-10 kişilik diziler halinde, kadınlar kendi aralarında veya erkeklerle birlikte oynanılır. Yalnız erkeklerce de yürütülür (Tan, Çakır, 1999:187).

Uzun Lambaç

Zonguldak yöresinde kadınlar kendi aralarında yürütürler. İki kişilik oyundur (Tan, Çakır, 1999:187).

Üçayak

Bu adı taşımakta olan oyun çeşitlerinden yurdumuzun en arkın (üçra) yörelerinde de vardır. Pek eskiden, bir Üç Ayak oyununun ülkenin dört bir bucağında gün görmüştüğünü ve zamanla nice semtlerde unutulduğunu başka emsale (örneklere) bakarak düşünebiliyoruz. Kadın giyim eşyalarından meşhur "Üç etek" entarinin yaygınlığı nispetinde (ölçüsünde) dört bir bucakta dağınıktır (Tan, Çakır, 1999:188).

Üçayak Yürümeli

Doğu Karadeniz bölgemizin Pazar (Rize) ilçesinin Liman köyünde kaval ve kemeçle yürütülen erkek halka oyunudur. Haz, memnuniyet ve sevinci ifade eder. Düğün ve bayramlarda oynanılır (Tan, Çakır, 1999:189).

Üç Parmak

Bergama ve çevre köylerinde iki kişinin yürüttüğü bir halk oyunudur (Tan, Çakır, 1999:189).

Üsteleme

Bergama ve çevre köylerinde iki kişinin yürüttüğü bir halk oyunudur (Tan, Çakır, 1999:189).

Varagele

Bilecik'in Osmaneli ilçesinde bu oyun 2-30 kişi tarafından gırnata (klarinet) ve keman ile yürütülür. Kadın-erkek birlikte veya ayrı ayrı oynarlar. "Vargel" olarak da söylenilir (Tan, Çakır, 1999 : 190).

Var Anam Gel Anam Oyunu

Manisa'nın Soma ilçesinin Tarhala oyunlarından. Erkekler bir tarafta, kadınlar öte yanda kendi alemlerindedirler (Tan, Çakır, 1999 : 190).

Varıp Gelme

Zonguldak bölgesinin kadın oyunlarından (Tan, Çakır, 1999 : 193).

Veliç

Adıyaman oyunlarından (Tan, Çakır, 1999 : 193).

Veylişhane

Urfa'nın (Şanlıurfa) Siverek ilçesinde tef ve zilli maşa eşliğiyle tek erkek tarafından oynanılan bir oyundur. Bileni çoktur, iki kişilik Kol Oyunu bundan farklıdır (Tan, Çakır, 1999 : 193).

Vezi

Kaşık oyunu demektir (Tan, Çakır, 1999 : 193).

Yağlı Kenar

Seyhan'ın (Adana'nın eski adı) Kadirli ilçesinin (günümüzde Osmaniye iline bağlı) Topraktepe köyünde oynanılan bu Oyun davul-zurna eşliğiyle iki erkek tarafından yürütülür. Düğünlerde (Tan, Çakır, 1999:194).

Yahşı

Sivas ilinin doğu bölümünde ancak üç-beş köyde bilinen sıra oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:194).

Yakışır Allar Sana

Sivas'ın kadın veya erkek halay çeşididir. Erkeklerce oynanıldığı takdirde Düz Halayın Ağırılama kısmından farksızdır. Kadınlara gelince, onlar her tempoda bir ayak hareketi yaparak oynarlar (Tan, Çakır, 1999:194).

Yalabık Zeybeği

Yalabık, sadece Bergama'nın Kozak yöresinde çalınan bir ezgi ve onun oyunudur. Adının, köylüler tarafından "Yalabik" şeklinde telâffuz edildiği de olur. Kimi de Yalbik derler (Tan, Çakır, 1999:195).

Yalım (Yarım) Çıtırdak

Kastamonu'nun Sepetçioğlu'dan sonra en fazla tutuğu oyun budur. Yarım Çınlak oyununun değişik söylenişlerinden biridir (Tan,Çakır, 1999:196).

Yalkuşta

Muş'un merkez ilçesinde, bu oyun iki erkek tarafından davul-zurnayla oynanır. Esas figürü "el" vuruşmaca" dır (Tan, Çakır, 1999:196).

Yalelli

Bursa köylerindeki oyun çeşitlerindedir (Tan, Çakır, 1999:196).

Yalı Zeybeği

Bengi Zeybeğinin diğer adıdır (Tan, Çakır, 1999:196).

Yallı

Sırtlan veya adi kadın anlamında bazı yörelerimizde de kullanılan bu tabir, Kars yöresinde bir sıra oyunu adıdır. Düğünlerde el ele tutuşulup kadınlar ve erkekler tarafından halkavari yürütülür (Tan, Çakır,1999:196).

Yanlama

Daha ziyade Yannama derler, Bilecik'in Osmaneli ilçesinin Ağlam köyünde ve o yörede oynanan dört oyundan biri budur. (Tan, Çakır, 1999:197)

Yannama

Sivas'ın köy halaylarından. Şehrin dış mahallelerinde " ve merkeze bağlı köylerin hemen hepsinde oynanmakta bulunulan Yannama Halayı (Yanlama Halayı) üç bölümlüdür: 1. Ağırılama, 2. Zahma (Oynatma), 3. Tezleme (Hoplatma) Bölümlerin üçünde de ayak hareketlerinin değişmemesi oyununun en karakteristik tarafıdır (Tan, Çakır, 1999:197).

Yarım Çırdak

Bu ad, "Yarım Çardak" şeklinde de söylenir. Kastamonu oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:199).

Yarım Koranı

Bazı Doğu Anadolu köylerinde açık halka şeklinde yürütülen sıra oyunudur (Tan, Çakır, 1999:199).

Yarkışta–Yarkuşta

Siirt köylerinde pek gün gören ve "el çarpıştırmaca" figürüyle tanınan oyunun adının farklı bir söylenişi de budur (Tan, Çakır, 1999:199).

Yar Oyun

Tekli oyundur (Tan, Çakır, 1999:199).

Yavuz Bağlaması

İzmit'in Arifiyesinde (Sakarya ili Arifiye) iki erkek ve iki kız karşılıklı oynarken türküsünü de çağırırlar: Yavuz'un direkleri bağlamadır bağlama v.s (Tan, Çakır, 1999:199).

Yayla Oyunu

Çeyrek asır önceleri Çapakçur (1945 Yılma kadar Bingöl Merkez ilçesinin adı) ve Nazimiye (Tunceli) taraflarında bilhassa gün görerek düğün ve bayramlarda pek tutulmuş olan, kadın - erkek birlikte yürütülen bu türkülü oyunun hâlâ sevildiğinde şüphe yoktur. Kadınlar bir tarafa, erkekler bir tarafa dizi olup dururlar. Beş adımı mesafede karşı karşıya bulunmaktadırlar (Tan, Çakır, 1999:200).

Yayla Yolları

Antalya'nın Elmalı ilçesinde yalnız erkeklerce oynanan, iki kişilik ve adını türküsünden alan bir oyundur (Tan, akır, 1999:201).

Yeldirme

Bilhassa Alevi köylerinde oynanılan halaylar iki - üç kısımlı olurlar. Bu hâl, tarikat dışı olarak hâlâ. devam etmektedir. Oyunların İkinci veya son kısmına Yeldirme denir. Bayburt yöresinde bu anlamda "Üstleme" tabiri kullanılır. Çorum havalisindeki "Hoplatma" veya "Otlatma" tabiri aynı şeydir. Orta Anadolu'daki anlamdaşı "Tezleme"dir. Orta Anadolu'da hoplamak ve zıplamak manasında, yakın zamana kadar hotlamak fiili kullanılıyordu. Sivas'ın Divriği ilçesinin Sincan köyünde davul-zurnayla yürütülen Yeldirme, karma sıra oyunudur. İzmir'in Bergama ilçesinde Yeldirme, bir kız ile bir erkeğin yan yana oyunudur. Yukarıdaki Yeldirme oyunlarının kökende bir olup olmadıkları araştırılmaya muhtaçtır. Çünkü, Yeldirme'nin çarşıftan önceki kadın sokak giyimi anlamına da geldiği eski göreneklerimizden olarak malumdur (Tan, akır, 1999:201).

Yeldirmek

Koşturmak anlamındadır. Bir XV. yüzyıl Anadolu metninde "yeldirmek" fiili geçer (Tan, akır, 1999:201).

Yenikapının Üstü

Van yöresine ait olan bu oyun, 4-5 erkek tarafından davul - zurnayla topluca oynanılır (Tan, akır, 1999:202).

Yerli Halk Oyunu

Bilecik'in Bozüyük ilçesinin meselâ Saraycık köyünde tek veya birlikte yürütülen 2-8,10 erkeklik oyunun sadece adı böyledir. Adına bakarak, yenice bir oyuna benzemekle beraber, yaşlı sekene yerli (halk) eski görenekten olduğunu söylüyor (Tan, akır, 1999:202).

Yerli Oyun

Konya'nın Bozkır ilçesinin Pınarcık köyünde "Yerli Oyun" dört kişiyle oynanmakla beraber, bir-iki veya üç kişiyle yürütüldüğü de olur. Düğün ve eğlence günlerinde hatırlanır. Erkek - kadın birlikte kesinlikle oynamazlar. Bölgenin bütün köylerinde bu böyledir (Tan, Çakır, 1999:202).

Yerli Zeybek

Bolu'nun mudurnu ilçesinde bilhassa kaval veya davul-zurnayla 12 kadar erkek tarafından Meşeli oyunu oynanır (Tan, Çakır, 1999:202).

Yanlama

Üç bölümlü halaylarda ikinci bölüm. İki bölümlü halaylarda yanlış olarak son bölüm yerine kullanılmaktadır. İki kısımlı halaylarda yanlama olmaz. Ağır lama hoplama veya ağır lama yelleme veya yelleme, hoplatma bulunur. Bu yalnız üç bölümlü halayların ikinci bölümü için kullanılan bir deyimdir (Eroğlu, 1995:119).

Yıldırma

Çorum'da hortlatma bölümüne verilen ad (Eroğlu, 1995:120).

Yeldirme

Halayın son bölümü, (Hoplatma) (Eroğlu, 1995:120).

Yelleme

Yeldirme yerine kullanılır (Eroğlu, 1995:120).

Yarım Daire

Bir dairenin, bir yarım çember ve bir çapla sınırlanan yarısı.

Yıldırma

Çorum'da Hoplatmaya verilen ad (Özbilgin, 1995:52).

Zahma

Kimi halayların hızlı bölümüne denilir. (Canlı,1992:65).

Zortlatı Vermek

Teke yöresine ait bir oyundur. (Canlı,1992:65).

5.3.6. Oyuncular İçin Kullanılan Terimler

Baş Çeken

Bar veya halaylarda dizi başı ki, öbürlerine nispetle usta ve tecrübeli olması sıranın başarısını sağlar (Eroğlu, 1995:120).

Baş Çeken

Kırşehir'de halay başı (Eroğlu, 1995:120).

Başadur

Halaybaşı. (Ankara) (Eroğlu, 1995:121).

Baş Çeken

Şereflikoçhisar'da halay başı (Eroğlu, 1995:121).

Başa Su Döksen Dökülmez

Başı oynatmadan oynanan bir halay (Eroğlu, 1995:120).

Bar Tutuşmak

Bar oynamak için oyuncuların ortaya çıkmalarına denmektedir (Özbilgin, 1995:42).

Barbaşı

Bar oyununu yöneten elinde mendil bulunan sıranın sağ başına bulunan oyuncu (Özbilgin, 1995:42).

Baş Çeken

Bar ve halaylarda dizi başı ki, öbürlerine nispetle daha usta ve tecrübeli olması sıranın başarısını sağlar (Tan, 1990:76).

Çiya

Horon'da ortaya toplanıp ayakları yere vurma (Canlı,1992:65).

Depmek

Tepmek (Canlı,1992:65).

Gerdan Kırmak

Çenginin baş ve omuzlan düz tutarken yalnız boynu sağa sola oynatması figürü. Parmak çirtiği kadar sevilen bir figürdür. Göz süzüşleri de katılır (Tan, 1990:224).

Halay Başı

Baştaki eli mendilli oyuncu (Eroğlu, 1995:120).

İkinci

Halay başının yanındaki oyuncu (Eroğlu, 1995:121).

Kılıncı Yere Sürtmek

Bursa yöresi, Kılıç Kalkan oyununda karsı gruba hücum etmeden önce karsı gruba verilen işaret.

Kelle

İkinci ve pöççük arasında kalan halay oyuncularını (Eroğlu, 1995:121).

Köçek

Diyarbakır yöresinde, ekipten ayrılıp ortamı şenlendirmek ve kendi hünerini sergilemek amacıyla ekipten farklı oynayan kişi. (Canlı,1992:69).

Omuz Tutmak

Halay içinde omuzdan tutmak (Canlı,1992:69).

Poççük

Halaylarda ekip sonuna verilen addır (Canlı,1992:69).

Para Basma, Çevirme

Zeybek düğün törenlerinde, dansın icrası esnasında, dans edeni yüceltmek için müzik icra edenlere, diğer kişiler tarafından para verilmesine denir (Canlı,1992:69).

Pöçük, Poçık

Bazı bölgelerde halayın sonunda oynayan, eli mendilli oyuncu (Eroğlu, 1995:120).

Pöççük

Halaylarda ve barlarda ekibin en sonundaki oyuncuya verilen ad (Canlı,1992:69).

Pöçük

Bar dizisinin en sonundaki oyuncu (Özbişgin, 1995:43).

Solo

Oyunun bir kişi tarafından icra edilmesidir (B.T).

Sıra Oyuncuları

Kelle (Eroğlu, 1995:121).

Sıra Başı

Halay başı (Eroğlu, 1995:121).

Yeğinlemek

Artmak.

Yol Havası

Ege bölgesinde, genellikle yörede gelin alma adeti sırasında çalınır. Fakat bazı yerlerde yine deve güreşlerinde de kullanıldığı görülmüştür. Yöre ekiplerinde genellikle solist efe oyununa başlamadan bu müzik eşliğinde toprak alır ve oyununa başlar. (Canlı,1992:71).

Yasakçı

Zeybek oyunlarında, dans eden gurupların, dans etme sırasını, disiplini sağlayan kişi. (Canlı,1992:71).

Yellenmek

Artmak, koşmak, çabuk gitmek (Canlı,1992:71).

Zortlatmak

Teke bölgesinde, kelime anlamı tekenin keçiye yaptığı kurdur. Oyun içinde Teke zortlatmalarını oynamak anlamında kullanılır (Canlı,1992:72)

SONUÇ

Türkiye’de yıllardır halk oyunları ve bir çok spor dalı gerektiği şekilde ilgiyi görmemiş ve hobi olarak görülmuş olmasını görüyoruz. Bu çalışma şunu ortaya koyuyor ki halk oyunları da sporda bu günümüzde bir bilim dalı olarak kabul edilmiş ve bir çok yerde artık meslek olarak icra edilmektedir. İşte bu çalışmada esas amaç geçmiş yıllardan bugünlere gelen halk oyunlarımızı ve sporumuzu bilimsel verilerle destekleyerek önünü gelecek nesillere daha rahat açmaktır.

Terimlerin genel olarak yöreden yöreye ve ağızdan ağza değiştiğini görüyoruz. Bunun başlıca sebebi insanların yaşadığı ortam, kültürü,dini,yaşayış tarzı terimlere ve onlara yüklenen anlamlara yansımıştır. Bu sebeptendir ki bir terimin farklı yerlerde farklı anlamlar alabilmektedir. Kimi terimlerin ise Türkiye de insanlar tarafından kabul görülüp ve herkesin aynı şekilde benimseyip dilde aynı anlamda kullanmasıdır.

Sporda ise genel olarak herkesin yorum yapabildiği bir konu olması itibari ile bilinçli yada bilinçsiz bir şekilde konuşarak bu alana bazen yarar bazen de zarar vermişizdir. İşte bu noktada eksikliği görülen halk oyunlarında kullanılan terimler konusunu ele alınıp gelecek yıllara bir ışık tutulması hedeflenmiştir.

Bu çalışmamda gördüm ki bu konuda yeni kaynağın olması ve yeni ana bilim dallarının açılması akademik çalışmaların gerek makale gerek tez ve gerek kitaplarla desteklenmesi bu alan için sevindirici olup halk oyunlarının ve sporun gelecek yıllarda çok daha iyi seviyelere geleceğini göstermektedir. Yeni akademisyenliğe aday kişilerin ve bu konuya vakıf insanların bu alanı hak ettiği yere ulaştırılacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- AND, Metin (2003), *Oyun ve Būgū*, Yapı Kredi Yayınları, Şefik Matbaası, 1.Baskı, İstanbul.
- AND, Metin (1974), *Oyun ve Būyū*, Baha Matbaacılık, İş Bankası Kūltür Yayınları, İstanbul.
- AND, Metin (1999), *Türk Kōyli Dansları*, İşlem Yayınları, Ankara.
- AYDIN, Cengiz (1992), *Halk Oyunlarında Toplumsal Yapılanma*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- AKTAŞ, Gūrbūz (1999), *Temel Dans Eđitimi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- ATILCAN, İhsan Coşkun (1991), *Erzurum Barları ve Yōresel Giysileri*, Dinç Ofset, İstanbul.
- ATAMAN, Sadi Yaver (1989), *100 Türk Halk Oyunu*, Yapı Kredi Bankası Yayını,
- AY, Gōktan (1990), *Folklor Giriş*, Pan Yayıncılık İstanbul.
- ALTINOK, Ūnal (1996), *Gaziantep Yōresinin Halk Oyunları Giysileri*, Motif, İstanbul.
- ALINCA, Ahmet (2004), *Halk Oyunlarında Kullanılan Tabirler*, Tez, Sakarya.
- ARSLAN, Taner (2000), *Sedef ve Sedef Kalkmacılığı*, Motif, İstanbul.
- AKSAN, Doğan (1995), *Her Yōniyle Dil*, 5.Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ALKANAT, Nurettin (1976), *Atletizm Terimleri Sōzlūđū*, \.Baskı, Türk Dil Kurumu.
- ASLAN, Nurten (1979), *Okullarda ve Kulūplerde Voleybol*, l.Baskı, Bilim Matbaası, Ankara.
- BOMBACI, Serdar (1998), *Bursa Uludađ Tūrkmenlerinin Oyunları*, Motif, İstanbul.
- BAYKURT, Şerif (1976), *Tūrkiye 'de Folklor*, Kalite Matbaası Ankara.
- BAYKURT, Şerif (1995), *Anadolu Kūltürleri ve Türk Halk Dansları*, Yeni Doğuş. Matbaacılık, Ankara.

- BEYSANOĞLU, Şevket, Salih Turhan ve Kubilay Dökmetaş (1996), *Diyarbakır Musiki Folkloru*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Diyarbakır.
- BEKAR, Cüneyt, İsmail Ekmekçioğlu ve Metin Kaplan (2001), *Türk Halk Oyunları*, Esin Yayınevi, İstanbul.
- BAYKURT, Şerif, Yrd. Doç. Dr. ve Sait Evliyaoğlu (1988), *Türk Halk Bilimi*, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, Ankara.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986), İstanbul,
- BOMBACI, Serdar (1998), *Bursa Uludağ Türkmenlerinin Oyunları, Motif, İstanbul.*
- BAYKURT, Şerif (1976), *Türkiye 'de Folklor*, Kalite Matbaası Ankara.
- BAYKURT, Şerif (1995), *Anadolu Kültürleri ve Türk Halk Dansları*, Yeni Doğu Matbaacılık, Ankara.
- BEYSANOĞLU, Şevket, Salih Turhan ve Kubilay Dökmetaş (1996), *Diyarbakır Musiki Folkloru, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları*, Diyarbakır.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986), İstanbul, Senduran, (2004) Futbol Anatomist, 1. Baskı, Ötüken.
- CANLI, Hasan Basri (1992), *Türk Halk Oyunlarının Kökeni, Oluşumundaki Etkenler ve Sınıflandırılması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- CİNGÖZ, Meltem, H. Çağlayan (1996), *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, Ankara.
- ÇELEBİ, Cesim (1999), *Bitlis Vadideki Güzel Şehir*, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı, Ankara.
- DEMİRSİPAHİ Cemil (1978), *Türk Halk Oyunları*, İş Bankası Yayını, İstanbul.
- ERDOĞAN, Cafer (2008), *Spor Terimleri Sözlüğü*, Tez, Sakarya.

EROĞLU, Türker, Dr (1995), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Halk Oyunları ve Halayların İncelenmesi*, Kılıçaslan Matbaacılık, Ankara.

EROĞLU, Türker (1999), *Halk Oyunları El Kitabı*, Mars Basım Hizmetleri, İstanbul.

ERİŞİK, Ali (2002), *Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terim ve Tabirlerin İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

GÜNER, Mahmut (1998), *Şanlıurfa Halk Oyunları*, Motif, İstanbul.

GÜRSEL, Ana Maria (2005), *Herkes İçin Yüzme*, Kare Yayınları, İstanbul.

GÜVEN, Alptekin (1982), *Anstiklopedik Spor Dünyası*, 1 .Baskı, Serhat Yayınları, İstanbul.

HUIZİNGA, Johan (1995), *Homo Ludens*, Çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

<http://ayberk97.blogcu.com/tekvando-terimleri/2252160>

http://denizkiziyuzme.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=24

<http://gencbasket.org/index.asp?tip=8>

<http://www.Halterantrenorleri.dernegi.com/index.php?pid=38>

<http://www.masatenisi.org/turkish/terimler.Htm>

http://www.sutopu.gov.tr/sayfalar/sutopu_kurallari/sutopu_oyun_kurallari.htm

KARADEMİR, Abdurrahim (2003), *Sürekli Kitaplar Dizisi, Zeybek Dansları, 1. Kitap*, Halk Bilimi Araştırmaları, E Yayınları, İstanbul.

KARAKUŞ, Nusret (1996), *Adıyaman Yöresi*, Kadın ve Erkek Giysileri, Motif, İstanbul.

KOÇKAR, M.Tekin (1998), *Çağlar Boyunca İletişim Sanatı Olarak Dans ve Halk Dansları*, Bağırhan Yayınları, Ankara.

KUDAY, Rıdvan (1999), *Diyarbakır Yöresinde Süslenme ve Takılar*, Basılmamış Lisans Bitirme Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır

Meydan Larousse (1991), İstanbul.

KOÇAK Setter, *Barış Sözeri, Selçuk Akpınar, Ünal Karlı*, Spor Kuralları, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

KUPER, Simon (1996), *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*, 1. Baskı, Sabah Yayınları, İstanbul.

METİN, Ali (2002), *Diyarbakırlı Alevilerin Oyunları ve Kadın Giysileri*, Folklor Halk Bilim Dergisi, İstanbul.

MORPA Spor Ansiklopedisi (1997), Morpa Yayınları, İstanbul.

ORUNBAŞ, Florans (1998), *Mardin'de Kadın*, Erkek Giyiminde Motif ve Modeller, Motif, İstanbul

ÖNEY, Ahmet Muhittin (1989), *Yelken Kursları*, A. Baskı, Özkab Matbaacılık, Ankara

ÖRNEK, Sedat Veyis (1977), *Türk Halkbilimi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ÖRNEK, Sedat Veyis (1995), *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, 2. Basım, Ankara.

ÖRNEK, Sedat Veyis (1995), *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara

ÖZBİLGİN, M. Öcal, (1995), *Türk Halk Oyunlarında Tür ve Biçim Sorunu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÖZTÜRKMEN, Arzu (1997) *Türkiye 'de Folklor ve Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul

SPOR Ansiklopedisi (1991), Milliyet Yayınları, İstanbul.

SU, Ruhi (1994) *Türk Halk Oyunları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

SUITS, Bernard (1995), *Çekirge, Çev.*, Saha Sertabiboğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

SİVRİKAYA, Sebahattin (2002), *Notalarıyla Elazığ Yöresi Halk Oyunları Müzikleri*, Ecem Matbaası, İstanbul.

- ŞAHİN, H. Murat (2005), *Beden Eğitimi ve Spor Sözlüğü*, 1 .Baskı, Morpa Yayınları, İstanbul.
- ŞENEL, Suna Eden (1992), *Halk Oyunları Yazımı Hareket Notasyonu*, Levent Müzikevi Yayınları, İzmir.
- TENİS FEDERASYONU (1983), *Tenise Başlarken*, Ankara.
- TÜRK DİL KURUMU (1974), *Ayaktopu Terimleri Sözlüğü* .Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TÜRK DİL KURUMU (1988) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınlan, Ankara.
- TDK, (Türk Dil Kurumu), (1981), Ankara.
- TÜRK SPOR VAKFI (1989), *Olimpik Spor Sözlüğü*, Başkent Yayınevi, Ankara.
- TÜFEKÇİ, Nida (1987), *Folklor Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 3. Cilt*, İletişim Yayınları.
- T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları (1992), *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri 3.Cilt*, Repromat Yayınevi, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları (1997), *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi– Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Seksiyon Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları (1982), *Türk Halk Oyunları'nın 100'lük Sınıflandırması*, Milli Folklor Dairesi Yayını, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı, (1990), *Tho Katalogu 1*, Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı (1997), *Tho Katalogu 2*, Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı (1999), *Tho Katalogu 3*, Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.

- T.C. Kùltür Bakanlığı Yayınları (2000), *Tùrk Halk Oyunlarının Sahada Karşılaşılın Halk Oyunları Problemleri Sempozyumu*, Ankara.
- TÖREHAN, Mehmet Serdar (2000), *Rüyalar Şehri Bitlis*, Bitlis Yeni Kùltür Ansiklopedisi, (2002), İstanbul.
- WOODEN,J. ,B.Sharman (1983) *Basketbol*, 1.Baskı, Adam Yayınları,İstanbul.
- YAZICI,Çınar (1997) *Halter Temel Ağırılık Çalışmaları ve Güç Geliştirme*,2.Baskı, Ankara.
- YEŞİLŞYURT, Ekber (1997), *Tùrk Kadın Baş bağlamasının Resme Aksedişi*, Motif, İstanbul.
- ZENGİN, Alaaddin (1997), *Eskişehir Yöresi Kadın Giysileri*, Motif, İstanbul.
- ZÜLFİKAR, M. Nazmi (1999), *Bitlis ve Folklor*,Motif,İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde doğdu. Burada ilkokulunu tamamladı. Orta ve lise tahsilini Antalya'nın Kumluca ilçesinde tamamladı.

1999–2001 yılları arasında Mustafa Kemal Üniversitesi Dört Yol Meslek Yüksekokulunda Makine Bölümünü okudu. İlkokul döneminden bu yana Türk Halk Oyunlarıyla uğraşan Dinçar, çeşitli Halk Eğitim Merkezleri, Dernek ve Dans gruplarında oyunculuk ve Eğitimlik yaptı.

2002–2003 öğrenim yılında Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü sınavlarına girerek okumaya hak kazandı. Okul adına çok sayıda gösteri ve organizasyonlarda görev aldı. Okulun son döneminde “Anadolu Ateşi” adlı dans grubunda çalışmaya başladı.

2006 yılında ‘Burdur Yöresi Halk Oyunları Kıyafeti ve Müzikleri’ adlı Bitirme ödevini tamamlayarak bölümden derece ile mezun oldu. 2007 yılında Başvurduğu Kocaeli Üniversitesi Müzik Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans programını başarıyla tamamladı.

2008 yılında Sakarya Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği ana bilim dalında tezli yüksek lisansa başladı. 2008 yılında başkanlığını yaptığı Danssaz Sakarya Halk Oyunları Araştırma ve Geliştirme Derneğini kurdu. Evli ve bir çocuk sahibi olan Dinçar, özel bir kolejde Türk Halk Oyunları ve Müzik derslerine girmektedir.